94 Sosiale og økonomiske studier Social and Economic Studies

Statistisk sentralbyrå Statistics Norway

Karl Ove Aarbu og Bård Lian

Skattereformen og delingsmodellen
En empirisk analyse

Karl Ove Aarbu og Bård Lian

Skattereformen og delingsmodellen
En empirisk analyse

Statistisk sentralbyrå • Statistics Norway
Oslo–Kongsvinger 1996

Sosiale og økonomiske studier

Serien *Sosiale og økonomiske studier* omfatter nye forskningsbidrag – monografier og redigerte arbeider – på de områder Statistisk sentralbyrå har forskningsvirksomhet. Analysemetoder og temavalg vil variere, men hovedsakelig vil arbeidene være av anvendt og kvantitativ natur med vekt på utnytting av SSBs data i analyser for samfunnsplanleggingsformål og til allmenn forståelse av sosial og økonomisk utvikling.

Social and Economic Studies

The series *Social and Economic Studies* consists of hitherto unpublished studies in economics, demography and other areas of research in Statistics Norway. Although the studies will vary in analytical methods and in subject matter, they tend to be applied studies based on quantitative analysis of the data sources of Statistics Norway. The research programmes from which the studies originate typically emphasize the development of tools for social and economic planning.

ISBN 82-537-4297-5
ISSN 0801-3845

Emnegruppe
12.01 Offentlige finanser og trygdeordninger

Emneord
Foretak
Mikrosimuleringsmodeller
Personlig næringsdrivende
Skatt
Skattereformer
Skattesatser

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Falch Hurtigtrykk

Sammendrag

Karl Ove Aarbu og Bård Lian

Skattereformen og delingsmodellen
En empirisk analyse

Sosiale og økonomiske studier 94 • Statistisk sentralbyrå 1996

Skattereformen i 1992 medførte store endringer i beskatningen av personer og foretak. Denne analysen setter fokus på et spesielt element i reformen: delingsmodellen. Delingsmodellen er en sjablonmessig metode for å dele inntekt fra næring inn i person- og kapitalinntekt. Både personlige næringsdrivende og foretak med aktive eiere ble berørt av omleggingen. Med bruk av data fra Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelser for 1991 og 1992, setter denne analysen fokus på de faktiske endringene i skattyternes effektive gjennomsnittlige skattesatser. Analysene blir utført med bruk av Statistisk sentralbyrås mikrosimuleringsmodeller, LOTTE og LOTTE-AS. Mikrosimuleringsmodellen LOTTE brukes til å kartlegge effektene av skatteomleggingen for personlig næringsdrivende, mens LOTTE-AS benyttes for foretakssektoren.

I sammenlikningen av de effektive gjennomsnittlige skattesatser før og etter skattereformen, benyttes det teknikker for å skille ut virkningen av inntektsendringer. Endringene i de effektive gjennomsnittlige skattesatser splittes videre opp i bidrag fra netto- og bruttoskatter. For foretakene blir det utført flere analyser for å kartlegge årsakene til endringene i de effektive gjennomsnittlige skattesatser.

Resultatene viser at innføringen av delingsmodellen medførte svært små endringer for personlig næringsdrivende. Næringsdrivende med små bruttoinntekter fikk imidlertid en til dels stor økning i den effektive gjennomsnittlige skattesats. Innføringen av delingsmodellen bidrar isolert sett til en noe lavere effektiv gjennomsnittlig skattesats for primærnæringer, håndverk og handel, mens frie yrker opplevde en økning. Resultatene viser også at skattereformen har gått i retning mot en likebehandling av personlig næringsdrivende og lønnstakere.

Den effektive gjennomsnittlige skattesats på foretakene ble også svært lite endret med innføringen av skattereformen, for utvalget som helhet. Ved å betrakte fordelingen av endringene finner en imidlertid at ca. 50 prosent av foretakene fikk økt gjennomsnittlig skattesats, mens 50 prosent fikk en nedgang. Det er flere årsaker til den relativt store heterogeniteten. Vi finner at det i stor grad er den personlige delen av skattebelastningen som endres. Store økninger i persondelen skyldes til dels høye positive beregnede personinntekter, men også en økning i lønnsuttaket. Lønnsuttaket ser ut til å samvariere positivt med størrelsen på den beregnede personinntekten. Foretak med økning i skattesatsen har også en høyere gjeldsgrad enn totalgjennomsnittet. Endringer i foretaksdelen av den effektive gjennomsnittlige skattesatsen skyldes i stor grad endringer i foretakets skattegjeld. Foretak med oppløsning av skattegjeld får en økning i skattesatsen, mens foretak som bygger opp skattegjeld har en viss nedgang i skattesatsen. Foretak med oppløsning av skattegjeld preges også av et høyt, men stagnerende driftsresultat og høye finanskostnader.

Emneord: Foretak, mikrosimuleringsmodeller, personlig næringsdrivende, skatt, skattereformer, skattesatser.

Abstract

Karl Ove Aarbu and Bård Lian

The Norwegian tax reform and the capital income imputation method

An empirical analysis

Social and Economic Studies 94 • Statistics Norway 1996

The Norwegian tax reform in 1992 entailed large changes in the taxation of labour and capital income. This study focus on a particular provision in the new tax system; the capital income imputation method. This method is a mechanical rule to split income from business activity into a capital income part and a personal income part, and is applied for self-employed and corporations where shareholders take part in the daily operations. The analysis, that map the changes in effective average tax rates, uses data from the Income and Wealth surveys 1991 and 1992, collected by Statistics Norway. These calculations are carried out by using two microsimulation models developed by Statistics Norway, LOTTE and LOTTE-AS. LOTTE is used to map the changes for self-employed, while LOTTE-AS is used to calculate the changes in the corporate taxation.

The analysis compares effective average tax rates before and after the tax reform. Various techniques have been employed to separate income changes from tax changes. The changes in effective average tax rates are traced to changes in net and gross tax rates. The analysis aims at a varied set of explanations for the changes in the effective average corporate tax rate.

The results show that self-employed experienced small changes in their actual tax payment. However, self-employed with low income met higher effective tax rates after the tax reform. If one isolates the impact from the capital income imputation method, one finds that this method gives an marginal decline in the effective average tax rate for self-employed in agriculture, craftsmanship and trade while self-employed in the service sector experienced a marginal increase. One also find that self-employed and workers are treated more equally by the tax system after the tax reform.

The effective average tax rate was almost unchanged for corporations with active shareholders, when we use estimates for whole sample. However, we find that almost 50 percent of the corporations got an increase in the effective average tax rate, while the rest had a decrease in this rate. There are several causes for this huge dispersion. The personal part of the effective average tax rate varies most, while the corporate part are more stable. Those who experienced an increase in the personal part rate had high calculated personal income, an increase in wage payments to the owners and high debt as a fraction of real capital. Changes in wage payments are positively correlated with the calculated personal income. The effects on the corporate tax seems to be closely related to changes in tax debt. The corporate part of the effective average tax rate increases in corporations that reduce their tax debt, while it decrease in corporations that increase their tax debt. Corporations that reduces the accumulated tax debt have in average high but stagnating operating result and large interest payments.

Keywords: Corporations, microsimulation models, self-employed, tax, tax reforms, tax rates.

Innhold

1. Innledning ... 7

2. Hovedresultater ... 11
2.1. Personlig næringsdrivende ... 11
2.2. Delingsforetak ... 12

3. Skattereformer i andre land, avgrensninger og metode ... 15

4. Kort om den norske skattereformen ... 19
4.1. Skattemessige inntektsbegreper og definisjoner ... 19
4.2. Skattesatsstrukturen ... 20

5. Nærmere om inntektsbeskatningen av personlig næringsdrivende i 1991 og 1992 ... 23
5.1. Skattefunksjonen for næringsdrivende og lønnstakere i 1991 ... 23
5.2. Skattefunksjonen for næringsdrivende og lønnstakere i 1992 ... 26

6. Utvalgsundersøkelsene for personlig næringsdrivende i 1991 og 1992 ... 31
6.1. Populasjon og trekkenhet ... 31
6.2. Utvalget ... 31

7. Analyse av endringer i inntekter, fradrag og skatter for personlig næringsdrivende med bruk av skattemodellen LOTTE ... 33
7.1. Valg av analyseenhet ... 33
7.2. Forutsetninger i skatteberegningene ... 34
7.3. Inntekter ... 34
7.4. Fradrag ... 36
7.5. Kapitalavkastningsgrunnlaget, lønnsfradraget og negativ personinntekt for 1992 ... 39
7.6. Skatteberegninger ... 41
7.7. Sammenlikning av lønnstakeres og næringsdrivendes gjennomsnitts- og marginalskatter før og etter skattereformen ... 46

8. Delingsmodellen for aksjeselskaper ... 51
8.1. Endringer i skattesystemet fra 1991 til 1992 ... 52
8.2. Nærmere om motivet for innføringen av delingsmodellen i aksjeselskapssektoren ... 55

9. LOTTE-AS — en mikrosimuleringsmodell for beregning skatt på aksjeselskap og aktive eiere ... 59
9.1. Datakilder ... 59
9.2. Klargjøring av modellen ... 60
9.3. Gjennomgang av en modellkjøring ... 61
9.4. En detaljert gjennomgang beregningsmetodikken ... 62
9.5. Styrker og svakheter ved modellen ... 66

10. Datakvalitet, avgrensning av analyseutvalget og valg av mål for skattebelastning ... 67

11. Analyse av delingsmodellens virkninger for aksjeselskaper med aktive eiere ... 69
11.1. Empirisk analyse. Alle foretak ... 69
11.2. Deskriptiv statistikk for enkeltnæringer ... 79
11.3. Industri ... 82
11.4. Bygg og anlegg ... 83
11.5. Varehandel, hotell og restaurantdrift ... 84
11.6. Transport ... 85
11.7. Eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting og privat tjenesteyting ... 86

Referanser ... 89

De siste utgitte publikasjonene i serien Sosiale og økonomiske studier ... 93

1. Innledning*

Hovedformålet med skattereformen i 1992[1], var å bidra til et mer nøytralt skattesystem. Dette betyr konkret at "skattesystemet ikke skal føre til at skattytere velger en annen tilpasningsregel enn den tilpasningsregel de ville bruke i en verden uten skatt". Et nøytralt skattesystem vil altså ikke endre skattyterens valg av arbeidstid, sparing, investeringer, finansieringskilde, organisasjonsform, lokalisering av næringsvirksomhet og/eller valg bosted. Skattereformen ble til dels inspirert av utviklingen i den teoretiske litteratur omkring skatt og skattesystemer. Samtidig ble skattereformen påskyndet av at land som USA, Sverige og andre nordiske land hadde gjennomført eller planla å gjennomføre skattereformer. En mulig årsak til at den teoretiske litteraturen fikk en stor betydning, kan sannsynligvis finnes i at den kvantifiserte virkningene/vridningene av skattereglene, og dette bidro til å fremme forslag til forbedringer av skattesystemet. Dette ga myndighetene et konkret innblikk i de skjevheter skattesystemet medførte, og endringer ble gjennomført basert på forslaget fra det såkalte Aarbakke-utvalget (Finansdepartementet 1989).

Musgrave (1959) gir en detaljert beskrivelse av den historiske utvikling innenfor skatteøkonomisk teori, hvor spesielt prinsippene for "skatt etter evne" og "skatt etter nytte" diskuteres. I de siste 30 til 40 år har en imidlertid fokusert mer på effektivitetsvirkninger av skatt. Hovedspørsmålet en har søkt å svare på er hvordan en kan konstruere et skattesystem som maksimerer samfunnets velferd. Dette er et spørsmål som ikke kan besvares entydig, men det er mulig å utvikle forenklede teoretiske modeller som kan gi en indikasjon på hvordan skatter påvirker atferden. Sandmo (1976) gir en meget god oversikt over denne litteraturen, gjerne kalt optimal beskatning. Denne litteraturen er imidlertid lite spesifikk i den forstand at den omhandler generelle problemer omkring beskatning i et samfunn (hvilke objekter skal beskattes til hvilke satser), og teorien fokuserer ikke på enkeltsektorer, som f.eks. personer og foretak.

* Takk til Diderik Lund og Nils Martin Stølen for gode kommentarer til tidligere utkast. Gjenværende feil og mangler skyldes forfatterne alene.

1 Personbeskatningen ble løpende reformert i perioden 1986-1991, og de siste endringer ble foretatt med innføringen av skattereformen. Foretaksbeskatningen ble i sin helhet endret fra og med 1992. Fra 1992 fram til våren 1996 har skattesystemet blitt justert på en rekke mindre punkter, men hovedtrekkene i reformen består fortsatt.

Parallelt med framveksten av teorien omkring optimal beskatning har det vært en økende forskningsaktivitet på foretaksbeskatning. Fokus i denne forskningen har vært rettet mot virkningene av skatter på beslutninger i foretakene. En nærmest fullstendig oversikt over denne litteraturen finnes i Sinn (1987). Spesielt gir litteraturen en pekepinn om hvordan en kan konstruere skattesystemer som ikke vrir foretakenes investerings- og finansieringsbeslutninger i forhold til et system uten skatt. Et skattesystem som ikke gir slike vridninger vil sikre at beslutninger som er lønnsomme før skatt, og dermed er samfunnsøkonomisk lønnsomme[2], også vil være lønnsomme etter skatt.

Det fantes mange elementer i skattesystemet før reformen som førte til vridninger. For det første kunne systemet, som påvist i Hagen (1988), gi tildels store vridninger i investeringsbeslutningene både mellom sektorer og i valget av investeringenes størrelse. Årsaken til dette var sammensatt, men generelt ble vridningene forårsaket av at den skattemessige definisjonen av avkastning/profitt ikke samsvarte med den økonomiske definisjonen. Skattesystemet ga muligheter til å utsette skattebetalingen gjennom høye avskrivningssatser, ulike fondsavsetninger og muligheter til å utsette beskatning av kapitalgevinster. Den skattemessige verdien av slike tilpasninger var stor, da den formelle skattesatsen i foretakssektoren var på ca. 50 prosent. Videre ble avkastningen beskattet ulikt over sektorer. Til eksempel hadde skipsnæringen mulighet til å utsette beskatningen av kapitalgevinster i større grad enn andre næringer. Betrakter man utbyttebeskatningen og foretakenes valg av finansieringsform, kan man, ved f.eks å ta utgangspunkt i King (1977) , finne at disse beslutningene også ble påvirket av skattesystemet.[3]

De generelle endringer som ble gjennomført for å oppnå et mer nøytralt skattesystem var å senke skattesatsene med en samtidig utvidelse av skattegrunnlaget. Skattesatsstrukturen ble endret ved at kapitalinntekter blir beskattet med en flat skattesats uavhengig av størrelsen på kapitalinntektene, mens arbeidsinntekt blir beskattet progressivt, men til noe lavere skattesatser enn før reformen. Skattesatsen på kapitalinntekt er den samme både på person- og foretaksnivå, noe som ikke var tilfelle før reformen. Dette sikrer at det ikke blir diskriminering av enkeltnæringer og at valg av finansieringskilde ikke blir påvirket av skattesystemet. Utbyttebeskatningen gjennomgikk også endringer, og beskatningen av personlig næringsdrivende og mindre aksjeselskaper ble endret.

Formålet med denne analysen er å fokusere på ett sentralt element i den norske skattereformen, innføringen av delingsmodellen. Delingsmodellen er en sjablonmetode for å inndele næringsinntekt i kapitalinntekt og arbeidsinntekt. En slik deling er viktig fordi det er såvidt stor forskjell mellom skattesatsen på kapitalinntekt og arbeidsinntekt. Unnlater man å innføre regler for deling av næringsinntekter, vil en kunne få uønskede organisasjonsmessige tilpasninger, ved at for eksempel personlig næringsdrivende organiserer seg som et aksjeselskap og tar ut inntekter som utbytte. Ønsket om å unngå slike tilpasninger førte til at aksjeselskaper med aktive eiere og personlige næringsdrivende skal dele totalavkastningen i næringen i en person- og kapitaldel.

---

2 Dette bygger på en forutsetning om at det ikke er knyttet eksterne virkninger til investeringen og at investeringen gjennomført av et foretak som opererer i et perfekt produkt- kapitalmarked.

3 Sinn (1987) stiller imidlertid spørsmål om det er ønskelig at et skattesystem skal virke nøytralt på foretakenes finansieringsbeslutninger.

I analysen blir det lagt vekt på de skattemessige virkningene av delingsmodellen, men studien inneholder også en generell beskrivelse og en teoretisk drøfting av endringene i skattesystemet både for personer og foretak. Den empiriske analysen er basert på data fra 1991 og 1992.

I kapittel 2 gis det en oppsummering av hovedresultatene. I kapittel 3 gis en kortfattet drøfting av skattereformene og erfaringene i andre land. Deretter foretar vi en avgrensing av rapportens omfang, og metodevalget drøftes. I kapittel 4 gir vi en oversikt over hovedtrekkene i den norske skattereformen. Kapittel 5 gir en detaljert beskrivelse av skattesystemet for personlig næringsdrivende før og etter reformen. Kapittel 6 gir en oversikt over datagrunnlaget for lønnstakere og personlig næringsdrivende. Kapittel 7 beskriver analysen. Analysen av de skattemessige virkninger av delingsmodellen for foretak starter i kapittel 8. Dette kapitlet gir en oversikt over endringene i foretaksbeskatningen og drøfter motivet for å innføre delingsmodellen for aksjeselskaper. I kapittel 9 gir vi en kortfattet drøfting av analyseverktøyet som er brukt. Kapittel 10 drøfter avgrensninger og forutsetninger, mens kapittel 11 gir en analyse av de faktiske virkninger av delingsmodellen.

2. Hovedresultater

2.1. Personlig næringsdrivende

Analysen av personlig næringsdrivende viser at skattereformen medførte små endringer. Endringene er imidlertid noe ujevnt fordelt. Enkelte næringsdrivende, spesielt i frie yrker, handel og til dels industri, fikk en beskjeden økning i skattebelastningen som følge av skattereformen. Skatteøkningen i frie yrker var en konsekvens av økte bruttoskatter, noe som i hovedsak skyldes et lavt kapitalgrunnlag i denne gruppen i forhold til andre næringsdrivende. Næringsdrivende med lave bruttoinntekter opplevde også en økning i den effektive skattesatsen. Det var i hovedsak nettoskattene som økte i denne inntektskategorien, bruttoskattene var tilnærmet uendret. Økningen i nettoskattene skyldes i hovedsak at den laveste skattesatsen på nettoinntekten økte fra 26,5 til 28 prosent, samtidig som næringsdrivende ikke fikk glede av økningen i minstefradraget.

Hyppigheten av negativ framførbar personinntekt er relativt liten, og frie yrker, med en andel på 20 prosent, har den høyeste andelen blant de næringsdrivende. Håndverk og primærnæringer har den laveste hyppigheten. Med en relativt lav andel negativ personinntekt vil analysen av skattebelastningen, være relativt representativ også for de kommende år. Gitt at inntekter og fradrag for næringsdrivende ikke endrer seg radikalt, kan dermed denne analysen gi et tilnærmet riktig bilde av den framtidige skattebelastning.

Sammenlikningen mellom lønnstakere og næringsdrivende viser at verdien av rentefradraget i gjennomsnitt var noe høyere for næringsdrivende enn lønnstakere. Det var imidlertid kun 10 prosent av de næringsdrivende som hadde meget høye marginalverdier på rentefradraget. Differansen i marginalverdiene på rentefradraget var imidlertid ikke så høy som en kunne få inntrykk av fra de teoretiske beregningene vist i avsnitt 5.1. Skattereformen medførte imidlertid en absolutt likebehandling på dette punktet.

Analysen viser totalt sett en stor stabilitet i den faktiske beskatningen av næringsdrivende, på tross av relativt store endringer i skattegrunnlagsdefinisjonene. Det kan også være noe overraskende at endringen i beskatningen av næringsdrivende først og fremst skjedde i nettoskattene, mens innføringen av delingsmodellen, som har blitt mest fokusert i skattedebatten, ga meget små utslag i de faktiske bruttoskattene. Analysen viser også at beskatningen av lønnstakere og næringsdrivende har blitt mer lik etter skattereformen.

Skattereformen har dermed gått i retning mot en likebehandling av lønnstakere og næringsdrivende.

2.2. Delingsforetak

På tross av en nærmest uendret gjennomsnittlig effektiv skattesats fra 1991 til 1992, var det tildels store endringer i effektiv gjennomsnittlig skattesats for de enkelte aksjeselskaper. Analysen viser at tilnærmet 55 prosent har opplevd en lettelse i effektiv gjennomsnittlig skattesats, mens 45 prosent opplevde en skjerpelse. Det er ikke store variasjoner mellom næringer, transportsektoren fikk den største lettelsen, mens eiendomsdrift o.l. og privat tjenesteyting fikk den minste. Det kan imidlertid være knyttet en del usikkerhet til estimatene på enkeltnæringer på grunn av relativt få observasjoner.

Foretak med økning i effektiv gjennomsnittlig skattesats var preget av høy positiv personinntekt, økning i lønnsuttak og generelt høye netto finanskostnader. Driftsresultatet var noe høyere enn gjennomsnittet i populasjonen, mens endringen i driftsresultatet var negativ. Langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag var gjennomgående høyere enn gjennomsnittet i populasjonen. Skattegjelden ble redusert. Disse sammenhengene ser også ut til å være gyldige for de enkelte næringer.

For foretak med nedgang i effektiv gjennomsnittlig skattesats i perioden finner vi stort sett de samme karakteristika, men med motsatt fortegn. Lønnsuttaket ble redusert, beregnet personinntekt var negativ, og det er en økning i driftsresultatet. Skattegjelden var normalt stabil eller økende blant disse foretak.

Omlag 80 prosent av foretakene opplevde bare mindre endringer i den effektive gjennomsnittlige skattesatsen; fra 10. til 90. percentil er endringen maksimalt ± 12 prosentpoeng.

Analysen gir en del interessante poenger. Foretak med en nedgang i lønnsomhet synes å ha blitt negativt berørt av skattereformen og delingsmodellen. Det kan se ut som at disse foretakene er inne i en stagnasjonsfase, da skattegjelden bygges ned. Årsaken til at disse ser ut til å bli negativt berørt av delingsmodellen er mangesidig. Det er imidlertid grunn til å tro at disse foretak har foretatt små eller negative investeringer, og at de dermed innehar et nedskrevet kapitalgrunnlag. Et lavt kapitalgrunnlag øker sannsynligheten for en positiv beregnet personinntekt og dermed økt personskatt. Disse foretakene vil derfor sannsynligvis bli negativt berørt av delingsmodellen. I tillegg kommer de naturlige endringer i skattesatsen som skyldes skattesystemets prosykliske effekter. Det er imidlertid verdt å peke på at skattesystemets prosykliske effekter falt med innføringen av skattereformen. Grunnen er at skattereformen medfører mindre muligheter til å opparbeide skattekreditt.

Delingsmodellen ser videre ut til å ha endret foretakenes beslutninger om lønnsuttak. Foretak som får positiv beregnet personinntekt kan redusere denne med å øke lønnsuttaket. Dette vil føre til noe økt skatt (når en tar hensyn til arbeidsgiveravgiften), men institusjonelle bindinger på utbytteuttak kan likevel føre til at enkelte foretak velger å øke lønnsuttaket. Lønnsuttaket har derfor økt i foretak hvor personinntekten er positiv, dette mønsteret finnes i alle næringer. Endringen i atferden angående lønnsuttak vil ha

direkte betydning for utbyttebeslutningen. En analyse av dette ligger imidlertid utenfor målet til denne rapporten, men kan være et aktuelt forskningstema senere. Delingsmodellen ser ut til å kunne gi en skatteøkning for stagnerende foretak, mens foretak som ekspanderer får en uendret eller redusert skattebelastning. En naturlig årsak til at ekspanderende foretak ikke berøres skattemessig negativt av verken delingsmodellen eller skattereformen generelt, kan være at store investeringer gir et stort kapitalgrunnlag og mulighet til å bygge opp skattekreditter. Sålenge normalavkastningen i slike foretak ligger lavere eller rundt den beregnede kapitalavkastning, vil personinntekten bli negativ. Samtidig vil oppbygging av skattekreditter trekke i retning av en redusert effektiv skattesats i ekspansjonsfasen. Ut fra et slikt resonnement vil derfor ikke delingsmodellen gi noe mindre incitament til å tilbakeholde overskudd i foretak som ekspanderer. På den annen side kan man hevde at tilbakeholdt overskudd vil reduseres i virksomheter som har en nedgang i driftsresultatet. Denne effekten kan ha positive sider, ved at kapital frigjøres raskere fra investeringer og virksomheter som stagnerer.

3. Skattereformer i andre land, avgrensninger og metode

Den norske skattereformen er i hovedtrekk bygget på samme lest som skattereformene i andre sentrale nasjoner. I tillegg til USA og Sverige gjennomførte Australia, Japan, Canada, Mexico og Storbritannia skattereformer mellom 1980 og 1990. I alle disse landene ble marginalskattene redusert og skattegrunnlagene utvidet, se Whalley (1990) for en oversikt. Disse reformene ble gjennomført av forskjellige årsaker i de forskjellige land, men en kan peke på enkelte fellestrekk som førte til den store reformiveren i 1980-årene. En årsak var at de finansielle markedene ble deregulert og internasjonalisert. Dette var med på å sette grenser for beskatningen av sparing i de enkelte land. Store forskjeller i kapitalbeskatningssatsene mellom land vil føre til at finansinntekter strømmer til land med lave skattesatser. Dette kan igjen føre til en internasjonal skattekonkurranse.[4] En annen årsak var at de fleste lands skattesystemer inneholdt til dels liberale fradragsmuligheter, som kunne benyttes av enkeltpersoner eller enkeltforetak. Problemet med slike særordninger er at de kan lede til skatteplanlegging og til en skattemessig diskriminering mellom foretak eller personer. Dette kan i sin tur føre til en lavere tiltro til skattesystemet blant allmennheten.

Til tross for at skattesystemet i USA har blitt nokså mye endret de siste årene, vil de fleste karakterisere endringen av systemet i 1986 som en omfattende reform og som en inspirator for skattereformer i andre land. Hovedformålet med den amerikanske reformen var å skape et nøytralt skattesystem ved å senke skattesatsene og utvide skattegrunnlaget, dvs. "a leveling of the playing field" som Slemrod (1990, s. 2) uttrykker det. For å oppnå dette senket man skattesatsen på foretaksoverskudd fra 46 til 34 prosent, mot at liberale avskrivningsregler ble fjernet. Videre ble en rekke skattemessige gunstige ordninger for enkeltsektorer avskaffet. Den maksimale marginalskatt på lønnsinntekt ble satt ned fra 50 prosent til 28 prosent, mens langsiktige kapitalgevinster, som var skattefrie før reformen, ble gjenstand for beskatning etter reformen.

Sverige gjennomførte sin skattereform i 1991, mens Finland reformerte skattesystemet i 1993. Den svenske og den finske reformen er bygget på samme lest som den ameri-

4 Leser en Finansdepartementet (1989) finner vi imidlertid at de fleste resonnementer og modelldrøftinger tar utgangspunkt i en lukket økonomi. Dette kan oppfattes som et paradoks.

kanske; en utvidelse av skattegrunnlaget i sammenheng med en reduksjon av de formelle skattesatser. I begge land ble det innført en flat skattesats på kapitalinntekter (30 prosent i Sverige inntil 1994 og 25 prosent i Finland), mens lønnsinntektene er beskattet progressivt. Hovedårsaken til en slik todeling av skattesystemet er argumentet om mobil kapital, som tilsier at det ikke kan være for store forskjeller i kapitalbeskatningen mellom land. Skattebasen ble utvidet ved at man sanerte bort en rekke skattemessige fradrag. Skillet mellom skattesatsen på kapital og skattesatsen på arbeid har imidlertid gjort det nødvendig med en delingsmodell. Modellene i disse land skiller seg imidlertid noe fra den norske løsningen. Både Sverige og Finland har valgt en kombinasjon av en delings- og uttaksmodell, den finske modellen er imidlertid noe mer administrativ enkel da det ikke er utarbeidet spesielle kriterier for aktivitetskrav, se Finansdepartementet (1995) for en nærmere beskrivelse av disse regler. Dobbeltbeskatningen av utbytte har blitt betraktelig redusert i både Sverige og Finland, men ingen av disse land har valgt å implementere en RISK-metode for beskatning av utbytte[5], som i Norge.

Danmark gjennomførte en rekke endringer i skattesystemet i perioden 1988 til 1995, men uten å gjøre radikale reformer. De har valgt å holde fast på en løsning hvor kapitalinntekt og arbeidsinntekt blir beskattet likt. En konsekvens av dette valget er at Danmark ikke trenger å innføre en delingsmodell. En delingsmodell er kun nødvendig når det er et stort spenn mellom skattesats på arbeid og skattesats på kapital. Den maksimale marginalskatt på både arbeid og kapital overstiger 50 prosent. De har videre en viss dobbeltbeskatning av utbytte.

Det er foretatt evalueringer skattereformene både i USA og Sverige. Disse analysene er dokumentert i henholdsvis Slemrod (1990) og Finansdepartementet i Sverige (1995). Felles for evalueringene er at de forsøker å gi et totalbilde av virkningene av skattereformen. Evalueringen av den amerikanske skattereformen skiller seg imidlertid fra den svenske på flere punkter, noe som kan skyldes en ulik samfunnsoppbygging. Faktorer som anses for viktige i USA bør således ikke være av stor interesse i Sverige, eller for den saks skyld i Norge. Et fellestrekk ved analysene er at en i begge land forsøkt å kartlegge virkningene på investeringsatferd og finansieringsatferd i foretak. Virkningene på arbeidstilbud og etterspørsel etter bolig har også blitt kartlagt. I Sverige har man dessuten forsøkt å tallfeste skattesystemets administrative kostnader, befolkningens holdning til skattereformen, fordelingsvirkningene, skatteplanlegging og skattefusk. En kan betrakte den svenske evalueringen som den mest koordinerte og omfattende evaluering som er gjort i 1990-årene. Fra disse evalueringene kan en imidlertid sitte igjen med et noe blandet inntrykk av hvordan en skattereform påvirker de økonomiske beslutningene i et samfunn.

Slemrod (1990) sammenfatter virkningene av den amerikanske skattereformen i et hierarki av virkninger. De umiddelbare virkninger av skattereformen gir seg utslag i at aktørene endrer tidspunkt for realisering av utgifter og inntekter. Deretter finner en indikasjoner på at aktørene endrer sin portefølje av finansielle objekter. Dette er en prosess som vil pågå over en tidsperiode inntil en når en ny likevekt. En finner imidlertid liten eller ingen effekt av skattereformene på foretakenes investeringer. Dette kan skyl-

5 RISK-metoden er en metode for å unngå at kapitalgevinster blir beskattet to ganger.

des at datagrunnlaget som ligger til grunn for evalueringen ikke inneholder tilstrekkelige lange tidsserier, men det kan være like sannsynlig at investeringer blir lite påvirket av skatteendringer. En finner videre ingen signifikante indikasjoner på økt sparing, selv om teoretiske studier pekte i den retning.

Tilsvarende effekter er funnet i Sverige. Sparing og arbeidstilbud ble lite påvirket av skattereformen, og det samme gjelder når en betrakter foretakenes investeringer. Inntektsfordelingen ser også ut til å være tilnærmet uendret, men det er indikasjoner som trekker i retning av en litt lavere omfordelende effekt. En finner videre at den svenske skattereformen medførte et inntektsbortfall for offentlig sektor, noe som ikke var forventet.

Når det gjelder den samfunnsøkonomiske effektiviteten er dette et område hvor det foreløpig er liten empirisk kunnskap både i Sverige og i USA. En bedring av effektiviteten vil sannsynligvis bestå av en rekke små endringer og som virker over lang tid. Tidsaspektet og det faktum at det er meget vanskelig å isolere effektivitetsgevinster som skyldes skattesystemet fra andre effekter, gjør det meget vanskelig å kvantifisere disse virkningene. En må derfor basere seg på en mer teoretisk drøfting av dette aspektet. I den svenske evalueringen argumenteres det for at endringen i skattesystemet har ført til mindre skattekiler og mindre skatteplanlegging.

Denne rapporten er betydelig avgrenset i forhold til evalueringene foretatt i USA og Sverige, både i emnevalg og i metodevalg. Evalueringene i USA og Sverige har forsøkt å gi et helhetsbilde av skattereformens effekter, mens denne analysen i hovedsak fokuserer på delingsmodellen. Mens de utenlandske evalueringene har fokusert på atferdseffekter av skattereformene, er fokus i denne analysen i stor grad rettet mot de direkte effekter på skattebelastningen. Virkninger av skattereformen på aktivitet i foretak, på nyetableringer, på investeringer eller finansiering kan alle være temaer som det er viktig å betrakte nærmere. Disse problemstillinger og andre beslektede problemstillinger ligger imidlertid utenfor denne rapportens mål.

I beregningen av skatteeffekter må en ta utgangspunkt i de faktiske skatter og inntekter aktørene innehar, mens en tar atferden som gitt. Denne rapporten er således av en mer deskriptiv karakter enn en atferdsstudie. I den empiriske analysen har vi benyttet mikrosimuleringsmodeller for personer og foretak. En styrke ved et slikt verktøy er at en kan beregne skatter på hver mikroenhet i utvalget og simulere eventuelle endringer i skattesystemet. Disse mikrosimuleringsmodellene baseres på data fra flere kilder og datagrunnlaget inneholder derfor mye informasjon. Denne informasjonen gjør oss istand til å beregne skattene på et meget detaljert nivå, noe som igjen øker presisjonen i skatteestimatene. Modellenes rike datamengde medfører også at det er relativt lett å konstruere forskjellige inntektsbegrep. Begrensningen ved modellene som er anvendt i rapporten, er at de baserer seg på statisk atferd. Dette argumentet vil imidlertid ikke påvirke beregningene i denne rapporten, da disse baseres på faktiske realiserte data. I beregningene fokuserer vi på gjennomsnittlige effektive skattesatser. Generelt er effektiv gjennomsnittlig skatt definert som sum skatt over disponibel inntekt. En evaluering basert på gjennomsnittlige effektive skattesatser gir et svar på om den faktiske skattebelastning ble endret som en følge av reformen. Det kan i denne sammenheng være nyttig å knytte de effektive gjennomsnittlige skattesatser nærmere opp mot litteraturen som omhandler effek-

tive marginale skattesatser.[6] Marginalskatten innvirker på aktørenes incentiver. En høy marginalskatt på kapital i en sektor vil eksempelvis senke investeringslysten i denne sektoren. Sammenlikner vi effektive marginale skattesatser med effektive gjennomsnittlige skattesatser finner vi at den effektive gjennomsnittlige skattesatsen vil bety mye for virksomheter som allerede er etablert og hvor nyinvesteringene er små. Marginale effektive skattesatser vil på den annen side bety mye for virksomheter som skal etableres, eller for foretak som foretar store nyinvesteringer. Analysen som foretas i denne rapporten er derfor i stor grad fokusert på virkningene for etablerte virksomheter.

6 Se King og Fullerton (1984) for en internasjonal sammenlikning av effektive marginale skattesatser på kapital

4. Kort om den norske skattereformen

For å oppnå målet om en effektiv ressursbruk ble den norske skattereformen basert på to hovedprinsipper;

(i) en reduksjon av de formelle skattesatser
(ii) en utvidelse av grunnlaget for beskatning

Lavere skattesatser medfører mindre incentiver til å tilpasse seg bort fra høye skattesatser, mens bredere skattegrunnlag reduserer mulighetene for skattytere til å kanalisere sine inntekter til lavt beskattede objekter.

4.1. Skattemessige inntektsbegreper og definisjoner

Både før og etter skattereformen eksisterte det to skattemessige inntektsbegreper for personlige skattytere; brutto- og nettoinntekt. Fra og med 1992 betegnes nettoinntekten som *alminnelig inntekt*, mens bruttoinntekten betegnes som *personinntekt*. Alminnelig inntekt blir beskattet med en flat skattesats, mens personinntekt blir beskattet med en progressiv skattesats. For enkelhets skyld vil vi velge å bruke person- og alminnelig inntekt framover i denne rapporten, uavhengig om vi drøfter året før eller året etter skattereformen.

Alminnelig inntekt kan defineres som summen av lønnsinntekter, kapitalinntekter og næringsinntekter fratrukket gjeldsrenter, avskrivninger og utgifter til inntekts ervervelse. Som en følge av skattereformen ble dette inntektsbegrepet utvidet og de viktigste endringer ble knyttet til inntekter fra næringsvirksomhet. En sannsynlig grunn til at endringene i 1992 først og fremst berørte næringsinntekten var at det foregikk en kontinuerlig reform av lønnstakerbeskatningen fra 1987 til 1992, mens beskatning av næringsinntekter var tilnærmet uendret i samme periode. De viktigste endringene i 1992 var som følger:

Avskrivningssatser på driftsmidler ble redusert. Gevinster på salg av driftsmidler ble tatt til inntekt på et tidligere tidspunkt enn før reformen. Adgangen til å nedskrive varelager for ukurans og prisfallsrisiko ble fjernet[7]. Overskuddsavhengige avsetninger som konsoli-

7 Dette ble allerede gjort gjeldende fra og med inntektsåret 1991.

deringsfond ble også fjernet, det samme gjaldt ikke-overskuddsavhengige avsetninger som avsetning klassifikasjonsfond og avsetning etter god regnskapsskikk. I alt medførte dette en utvidelse av alminnelig inntekt.

Personinntekt defineres som brutto inntekt fra arbeid. For lønnstakere vil dette tilsvare brutto lønnsinntekt både før og etter reformen, mens personinntekt for næringsdrivende må beregnes sjablonmessig.

Før reformen beregnet en personinntekt fra næringsvirksomhet kun for personlig næringsdrivende. I korthet ble personinnekten beregnet som næringsinntekten minus et standardfradrag. Denne størrelsen, som ble betegnet som "restinntekt", ble fratrukket gjeldsrenter, hvis gjeldsrentene oversteg enn viss andel av næringsinntekten. For aksjeselskap med aktive eiere, som kunne sammenliknes med personlig næringsdrivende, ble det ikke beregnet en personinntekt før reformen. Reformen medførte imidlertid at også disse skulle få beregnet personinntekt.

Etter skattereformen ble personinntekten for næringsdrivende beregnet ved at en deler den totale næringsinntekten i en kapitalinntektsdel og en personinntektsdel, derav navnet "delingsmodellen". For å beregne personinntekten tar en utgangspunkt i næringsinntekt slik den er beregnet på alminnelig næringsoppgave. En beregner så en "korrigert næringsinntekt", ved å legge til gjeldsrenter og trekke fra kapitalinntekter. Den korrigerte næringsinntekten er en funksjon av kapitalinnsats og arbeid, og det er denne størrelsen som skal deles i en kapitalinntektsdel og en personinntektsdel. Dette blir gjennomført ved at en trekker fra beregnet kapitalavkastning og et lønnsfradrag. Den inntekt som framkommer etter disse fradrag blir klassifisert som personinntekt. Er denne negativ går den til fradrag i eventuell positiv personinntekt i etterfølgende år. Kapitalavkastningen blir beregnet ved at man tar den totale innsatskapital i næring og multipliserer med en kapitalavkastningssats; denne satsen var 16 prosent i 1992. Lønnsfradraget blir kun gjort gjeldende for næringsdrivende som har ansatte i næringen og blir beregnet ved at en multipliserer lønnsutgifter med en lønnsfradragssats som i 1992 var på 12 prosent. En må også ta hensyn til at den endrete definisjonen av alminnelig inntekt fikk en indirekte betydning for beregningen av personinntekten. Lavere avskrivningssatser og fjerning av fondsavsetninger medførte en økning av næringsinntekten som legges til grunnlag for beregning av personinntekt.

Det vises forøvrig til Skattedirektoratet (1991) for en mer detaljert drøfting av de enkelte skattegrunnlagsendringer.

4.2. Skattesatsstrukturen

Reformen medførte at den maksimale skattesatsen på alminnelig inntekt ble redusert fra 40,5 prosent i 1991 til 28 prosent i 1992, gjennom fjerning av den såkalte statsskattesatsen og en økning av fellesskattesatsen. Skattesatsen på alminnelig inntekt i 1991 var progressiv, dvs. avhengig av inntektsgrunnlaget, og satsen kunne variere fra 26,5 prosent til 40,5 prosent. Etter reformen er skattesatsen lik 28 prosent uavhengig av størrelsen på alminnelig inntekt.

Skatt på personinntekt besto av trygdeavgift og toppskatt i både 1991 og 1992. For personlig næringsdrivende utenom primærnæringer ble trygdeavgiftssatsen redusert fra 12,8 prosent i 1991 til 10,7 prosent i 1992, mens den for lønnstakere og næringsdrivende i primærnæringer var uforandret, på 7,8 prosent i begge årene. Toppskattesatsen besto i 1991 av ett trinn som var på 9,5 prosent for personinntekter over 207 000 kroner (249 000 kroner i skatteklasse 2). I 1992 ble det innført en to-trinns toppskatt, hvor toppskattesatsen var 9,5 prosent for personinntekt mellom 200 000 og 225 000 kroner, og 13 prosent for høyere personinntekt. (laveste grense for innslag av toppskatt i klasse 2 var på 242 000 kroner). Personinntekt fra næring i 1992[8] ble også spesialbehandlet i forhold til lønnsinntekt da personinntekt over 34G (G = folketrygdens grunnbeløp) ikke skulle beskattes med trygdeavgift og toppskatt. Grensen for maksimal personinntekt ble endret i 1995, og det henvises til Finansdepartementet (1995) for en nærmere redegjørelse av disse endringene.

8 Med personinntekt fra næring menes beregnet personinntekt, lønn fra delingsforetak hvor mottakeren får beregnet personinntekt og sykepenger som erstatter lønn fra delingsforetak.

5. Nærmere om inntektsbeskatningen av personlig næringsdrivende i 1991 og 1992

Et viktig generelt mål med skattereformen var å sikre større grad av likebehandling mellom næringsdrivende og lønnstakere. I Finansdepartementet (1989) drøftes problemet med beskatningen av personlige næringsdrivende, og utredningen pekte på noen sider ved skattesystemet før skattereformen som ble betraktet som uheldige.

Næringsdrivende var den eneste gruppen av personlige skattytere som fikk fradrag for gjeldsrenter i beregning av personinntekten. Dette ga, etter utvalgets mening, incitamenter til å omgjøre ordinær lønnsinntekt til næringsinntekt.

Videre hadde næringsdrivende fradrag for alle gjeldsrenter uansett om gjelden var anskaffet i næring eller til personlige formål. Dette kunne gi incentiver til en uforholdsmessig stor gjeldsoppbygging, spesielt fordi renter av gjeld var fradragsberettiget i beregningen av personinntekt.

5.1. Skattefunksjonen for næringsdrivende og lønnstakere i 1991

Utgangspunktet for beregning av den næringsdrivendes personinntekt i 1991 var næringsinntekt før fradrag for gjeldsrenter. Fra dette beløpet skulle det trekkes fra enkelte kapitalgevinster/tap. Hovedregelen var at alle kapitalinntekter/tap (renter av bankinnskudd, aksjeinntekt o.l.) som ikke direkte vedrørte næringsvirksomheten skulle trekkes ut av næringsinntekten. Inntekten som framkom etter fradraget/tillegget for kapitalinntektene/-tapene ble kalt restinntekt. Denne ble redusert med et lovbestemt fradrag på 10 prosent av restinntekten. Videre skulle den del av netto gjeldsrenter som oversteg 20 prosent av restinntekten trekkes fra, men fradraget for netto gjeldsrenter kunne maksimalt være 75 prosent av restinntekten. Den maksimale reduksjon av restinntekten kunne da bli 85 prosent.

Dette kan belyses nærmere ved å formulere en eksplisitt skattefunksjon. Vi definerer følgende symboler:

s_0 = kommune- og fellesskattesats
s_1 = statsskatt, lav
s_2 = statsskatt, høy

C_1 = nedre grense for statsskatt
C_2 = grense for høy sats statsskatt
C_3 = grense for toppskatt

s_3 = toppskatt
s_4 = trygdeavgift, høy sats
s_5 = trygdeavgift, mellom sats
P = personinntekt
R = rentefradrag
C_4 = grense for høy trygdeavgift
C_5 = grense avtrappingssats
N = næringsinntekt eller lønn
S = standardfradrag
a = avtrappingssats for trygdeavgift

Vi ser i denne utledningen bort fra andre fradrag enn standardfradrag og rentefradrag. Skattefunksjonen for 1991 kan da generelt skrives som

$$
\begin{aligned}
T^{91} &= s_0\, max\,(0, N-R-S) + s_1\, max\,(0, N-R-S-C_1) \\
&+ (s_2 - s_1)\, max\,(0, N-R-S-C_2) \\
&+ max\,[0, min\,(\alpha(P-C_5), s_4 P + (s_5 - s_4)\, max(0, P-C_4))] + s_3\, max\,(0, P-C_3)
\end{aligned}
\tag{5.1}
$$

For personlig næringsdrivende er personinntekten (P) gitt ved

$$P = 0{,}9N - max(0, R - 0{,}2N) + max(0, R - 0{,}95N) \tag{5.2}$$

Det første leddet etter likhetstegnet i relasjon (5.1) utrykker kommune- og fellesskatt, mens det andre og tredje leddet gir et utrykk for den progressive statskatten. Trygdeavgiften uttrykkes i fjerde ledd, hvor avtrappingssatsen kompliserer uttrykket noe, mens toppskatten er ivaretatt i femte ledd.

Forutsetningen for å kunne bruke næringsinntekten (N) i beregningen av personinntekt (relasjon (5.2)) og i beregningen av alminnelig inntekt (relasjon (5.1)) er at den næringsdrivende kun har inntekt fra næring. Dette gjenspeiler normalt ikke virkeligheten, da mange næringsdrivende har både lønnsinntekter og næringsinntekter. I denne teoretiske utledningen velger vi imidlertid å se bort fra dette kompliserende forhold, da det ikke vil endre de effekter som skal betraktes. Setter vi $P=N$ og s_5 lik s_4 vil skattefunksjonen også gjelde for lønnstakere. Av dette følger det at forskjellen mellom beskatningen av lønnstakere og næringsdrivende var definisjonen av personinntekt og at næringsdrivende (unntatt i primærnæringene) hadde en høyere trygdeavgiftssats for pensjonsgivende inntekter under 12 ganger folketrygdens grunnbeløp (12G).

De skattemessige incentivene er avhengig av skattens marginaleffekt av enten økt inntekt eller økte gjeldsrenter. Spesielt er det interessant å drøfte effekten av økte gjeldsrenter da dette er en variabel den enkelte skattyter kan bestemme størrelsen på relativt hurtig. Inntekten vil derimot være relativt vanskelig å påvirke innenfor en kort tidsperiode, og i mange sammenhenger vil skattyterne oppfatte inntekten for gitt innenfor hvert år. Det er derfor naturlig å tro at skattytere som ønsker å tilpasse seg skattesystemet optimalt, vil anvende midler som er lett å ta i bruk og som har en relativt umiddelbar effekt. Rentefradraget kan være et slikt virkemiddel.

I det følgende avsnitt vil vi betrakte virkningen av en marginal økning i rentefradraget og næringsinntekten/lønnen. Det vil bli satt fokus på de mer prinsipielle sider i disku-

sjonen, og en vil derfor konsentrere seg om et alminnelig tilfelle. I de etterfølgende eksempler forutsettes det at $N - R - S > C_2$, $C_4 > P > C_3$ og at skattyteren befinner seg i skatteklasse 1. I 1991 var C_2 lik 164 000 kroner, C_4 426 000 kroner (12 G) og C_3 var lik 207 000 kroner. Gitt dette, må en drøfte 3 spesialtilfeller for personlige næringsdrivende: Tilfelle a) er når $R < 0{,}2N$, tilfelle b) får en når $0{,}95N > R > 0{,}2N$ og tilfelle c) er når $R > 0{,}95N$.

a) $R < 0{,}2N$

Dette medfører at $P = 0{,}9N$. Med våre forutsetninger gir dette at $C_4 > 0{,}9N > C_3$. Marginaleffekten av en økning i næringsinntekten og rentefradraget blir henholdsvis:

$$\frac{\partial T^{91}}{\partial N} = s_0 + s_2 + 0{,}9(s_4 + s_3)$$

$$\frac{\partial T^{91}}{\partial R} = -(s_0 + s_2)$$

b) $0{,}95N > R > 0{,}2N$

Med denne forutsetningen får vi at $P = 1{,}1N - R$, og en finner at $C_4 > 1{,}1N - R > C_3$. Marginaleffektene blir nå:

$$\frac{\partial T^{91}}{\partial N} = s_0 + s_2 + 1{,}1\ (s_4 + s_3)$$

$$\frac{\partial T^{91}}{\partial R} = -(s_0 + s_2 + s_4 + s_3)$$

c) $R > 0{,}95N$

En finner fra dette at $C_4 > 0{,}15N > C_3$. Med våre forutsetninger krever dette tilfellet at næringsinntekten må være rundt 1 million kroner. Dette tilfellet har dermed en begrenset praktisk interesse.

Marginaleffektene blir nå:

$$\frac{\partial T^{91}}{\partial N} = s_0 + s_2 + 0{,}15\ (s_4 + s_3)$$

$$\frac{\partial T^{91}}{\partial R} = -(s_0 + s_2)$$

Det er i viktig å drøfte marginaleffektene langs to dimensjoner. Den første er å se disse i sammenheng med lønnstakere, den andre er å sammenlikne 1991- marginaleffektene for en representativ personlig næringsdrivende med 1992-skatteregimet. Sammenlikningen mellom lønnstakere og næringsdrivende blir diskutert i det etterfølgende, sammen-

likningen mellom 1991 og 1992 blir utført etter en detaljert gjennomgang av 1992-skattefunksjonen.

For lønnstakere var maksimalverdien av rentefradraget $s_0 + s_2 = 40{,}5$ prosent, da $P = N$ for denne gruppen. For næringsdrivende med gjeldsrenter over 95 prosent eller gjeldsrenter mindre en 20 prosent av næringsinntekten var verdien av rentefradraget det samme, 40,5 prosent. For næringsdrivende med gjeldsrenter i intervallet (0,2*N*, 0,95*N*) var verdien av en marginal økning i rentefradraget lik $s_0 + s_2 + s_4 + s_3 = 40{,}5 + 22{,}2 = 62{,}7$ prosent. Fra dette ser at næringsdrivende med disse kjennetegnene hadde en større skattefordel av gjeldsrenter enn lønnstakere. Det var derfor kraftige incentiver for lønnstakere med høye gjeldsrenter til å organisere seg som næringsdrivende slik at denne fordelen kunne utnyttes.

En ser at beskatningen av den pensjonsgivende inntekt i 1991-skattesystemet var en funksjon av gjeldsrentene, *R*. Det er viktig å legge merke til at marginalskatten på inntekt kunne bli både høyere og lavere enn summen av de formelle skattesatser. I tilfelle a) finner en at maksimal marginalskatt på næringsinntekt blir 60,5 prosent, i tilfelle b) 64,9 prosent og i tilfelle c) 43,8 prosent. Dette står i kontrast til lønnstakerne, som hadde en maksimal marginalskatt på 62,7 prosent på lønnsinntekt, uansett gjeldsrentenes størrelse. Spesielt bør en legge merke til den lave marginalskatten på inntekt for næringsdrivende med renteutgifter over 95 prosent av næringsinntekten. Enkelte vil kanskje spørre seg om det er realistisk å tro at renteutgiftene kunne overstige 95 prosent av næringsinntekten. Som forklart ovenfor, er næringsinntekten den inntekt den næringsdrivende sitter igjen med etter at kostnadene er trukket ut. Kostnadene kan splittes i henholdsvis betalbare og ikke-betalbare kostnader. Eksempler på betalbare kostnader er innkjøp, mens avskrivninger er en ikke-betalbar kostnad. Hvis den næringsdrivende har store ikke betalbare kostnader vil næringsinntekten reduseres mye uten at utgiftene til den næringsdrivende øker. I slike tilfeller vil det være realistisk å tro at tilfelle c) faktisk kan oppstå, og at den næringsdrivende dermed kunne nyte godt av den lave inntektsskattesatsen på bruttoinntekten.

Fra skattefunksjonen T^{91} kan en i prinsippet beregne alle mulige kombinasjoner av marginaleffekter under forskjellige inntekts- og fradragsforhold. Slike detaljerte beregninger vil fort sprenge rammene for en sammenlikning av skattefunksjonene, og det vil ikke bringe inn nye viktige prinsipielle betraktninger.

5.2. Skattefunksjonen for næringsdrivende og lønnstakere i 1992

For å komme fram til personinntekten i 1992-skattesystemet[9] tar en utgangspunkt i næringsinntekten. Til denne legger en så til faktiske kapitalutgifter, mens faktiske kapitalinntekter trekkes ut. Denne størrelsen kalles korrigert næringsinntekt. Fra denne trekkes det ut en beregnet kapitalavkastning og, hvis den næringsdrivende har ansatte, et beregnet lønnsfradrag.

9 Det ble i 1994 foretatt en evaluering av delingsmodellen, noe som har ført til en rekke endringer i regelverket. Den etterfølgende beskrivelsen av 1992-regelverket er derfor noe forskjellig fra det eksisterende regelverket.

Kapitalavkastningen beregnes av kapitalgrunnlaget multiplisert med en kapitalavkastningssats. Kapitalgrunnlaget bestemmes utfra opplysninger om den virksomme kapital i næringsvirksomheten, dvs. anleggsmidler pluss enkelte omløpsmidler. Kapitalavkastningssatsen blir fastsatt årlig av Stortinget, blant annet på grunnlag av renteutviklingen på 3 - 5 årige statsobligasjoner, og kan splittes henholdsvis i en risikopremie og en gjennomsnittsrente. I 1992 var denne satsen på 16 prosent. Risikopremien skal gjenspeile den risiko den næringsdrivende påtar seg ved å drive næringsvirksomhet, f.eks. risiko for konkurs, mens gjennomsnittsrenten skal gjenspeile beste alternative avkastning for den næringsdrivende. Et spørsmål som naturlig melder seg når en skal diskutere fastsettelsen av kapitalavkastningen er om denne vil gjenspeile den faktiske kapitalavkastning. Hvis kapitalavkastningen per krone investert overstiger kapitalavkastningssatsen, vil all avkastning som overstiger kapitalavkastningssatsen bli beskattet som personinntekt.

Under 1992-systemet kunne lønnsfradraget ikke redusere personinntekten til under 145 prosent av lønnen til den høyest lønnede i næringsvirksomheten. Lønnsfradraget var på 12 prosent av samlet utbetalt lønn til arbeidstakerne (unntatt lønnen til den næringsdrivende selv). Ble lønnsfradraget så høyt at 145 prosent - grensen ble oversteget måtte lønnsfradraget reduseres slik at den personinntekten ble 145 prosent av høyeste lønn.

Næringsdrivende som ble berørt av denne grensen for lønnsfradraget kunne få en større utnyttelse av lønnsfradraget ved å redusere den høyeste lønnen i bedriften, noe som ville føre til en lavere pensjonsgivende inntekt for den næringsdrivende. Lønnsfradraget var ikke med i den opprinnelige delingsmodellen, men ble vedtatt på et senere tidspunkt. En begrunnelse for dette fradraget kan være å ikke bruttobeskatte den næringsdrivende for arbeidsinnsats utover det han/hun selv utøver. Har den næringsdrivende flere ansatte vil en effektiv organisering av produksjonsvirksomheten kunne medføre at totalverdien av produksjonen er større enn summen av hva de enkelte genererer i produksjonsverdi. Dette kan f.eks. skyldes positive samhandlingseffekter/trivselseffekter. En slik meravkastning i produksjonen kan klassifiseres som avkastning på organisasjonskapitalen. Lønnsfradraget skal sikre at denne avkastningen ikke blir beskattet som pensjoninntekt på eierens hånd, men er avkastningen større enn hva lønnsfradraget fanger opp vil allikevel noe av avkastningen bli beskattet personinntekt. Det er imidlertid svært vanskelig å fastslå størrelsen på en slik avkasting, den må derfor fastsettes sjablonmessig.For en nærmere drøfting vises det til Hansen et al. (1991).

Relasjon (5.3) viser skattefunksjonen for 1992. Variablene er som følger:

t_0 = skattesats alminnelig inntekt
t_1 = toppskattesats, lav
t_2 = toppskattesats, høy
t_3 = trygdeavgiftssats, høy
t_4 = trygdeavgiftssats, mellom
K = kapitalgrunnlag
H = lønnen til den best betalte ansatte
γ = lønnsfradragssats
B_1 = nederste grense toppskatt
B_2 = grense for innslag av høy toppskatt
B_3 = grense for bruttoskatt (34G)
B_4 = grense for avtrapping av trygdeavgift
B_5 = nedre grense for trygdeavgift
W = direkte lønnskostnader
β = kapitalavkastningssats

$$
\begin{aligned}
T^{92} &= t_0 \, max\,(0, N - R - S) + t_1 \, max(0, P - B_1) \\
&+ (t_2 - t_1) \, max\,(0, P - B_2) - t_2 \, max\,(0, P - B_3) \\
&+ max\,\{0, min\,(\alpha(P - B_4), t_3 P + (t_4 - t_3) \, max(0, P - B_5) - t_4 \, max(0, P - B_3))\}
\end{aligned} \tag{5.3}
$$

hvor

$$
P = max\,(0, max\,(N - \beta K - \gamma W, min\,(N - \beta K, 1{,}45H)) \tag{5.4}
$$

for næringsdrivende. Det første ledd i (5.3) er kommune- og fellesskatt, mens andre, tredje og fjerde ledd gir uttrykket for toppskatten, hvor fjerde ledd tar hensyn til 34G-regelen. Femte ledd angir trygdeavgiften, mens sjette ledd er reduksjonen i trygdeavgift hvis den næringsdrivende får personinntekt som overstiger 34G. Relasjon (5.4) er den beregnede personinntekt; det er her ikke tatt hensyn til at eventuell negativ personinntekt kan framføres i eventuell positiv personinntekt på et senere tidspunkt. Denne forenklingen vil ikke påvirke de tilfeller vi skal betrakte.

Vi antar også her at vi betrakter en person som kun innehar næringsinntekt eller lønnsinntekt, noe som impliserer at vi kan bruke den samme N i både relasjon (5.3) og (5.4). Setter en $P=N$ og t_4 lik t_3 får vi skattefunksjonen for en representativ lønnstaker. En bør en merke seg, fra relasjon (5.3), at næringsdrivende ikke ble beskattet med toppskatt og trygdeavgift for inntekter over 34G i 1992. Denne egenskapen gjør skattefunksjonen regressiv for næringsdrivende med meget høye næringsinntekter.

En sammenlikning av incentiveffekter mellom 1991 og 1992 krever at en beregner marginaleffektene av en økning i næringsinntekten og rentefradraget. For å holde diskusjonen på det prinsipielle plan er det hensiktsmessig med noen forenklende forutsetninger. Vi betrakter en næringsdrivende i skatteklasse 1 og vi legger til grunn at den næringsdrivende ikke har ansatte i virksomheten. Det forutsettes at $N > R + S$ og at $B_5 > N - \beta K > B_2$. Under disse forutsetninger finner vi følgende marginaleffekter:

$$
\frac{\partial T^{92}}{\partial N} = t_0 + t_2 + t_3
$$

$$
\frac{\partial T^{92}}{\partial R} = -t_0
$$

Betraktes marginaleffekten av rentefradraget, finner vi at denne er uavhengig av inntekt og gjeldsrenter, både for næringsdrivende og lønnstakere. Skattesatsen t_0 har siden 1992 vært på 28 prosent, noe som medfører at marginalverdien av gjeldsrenter falt fra 1991 til 1992, spesielt for næringsdrivende som kom under tilfelle b) i det gamle systemet. Imidlertid har også den marginale inntektsskattesats for næringsdrivende falt fra den formelle sats i 1991 på 62,7 prosent til 51,7 prosent ($t_0 + t_2 + t_3$), men betrakter en spesialtillfelle c) i 1991 reglene, finner vi at den marginale inntektsskatt faktisk kan ha økt for enkelte.

Figur 5.1. Differanse i inntektsskatt mellom 1991 og 1992 for personlig næringsdrivende. Kapitalgrunnlag lik null

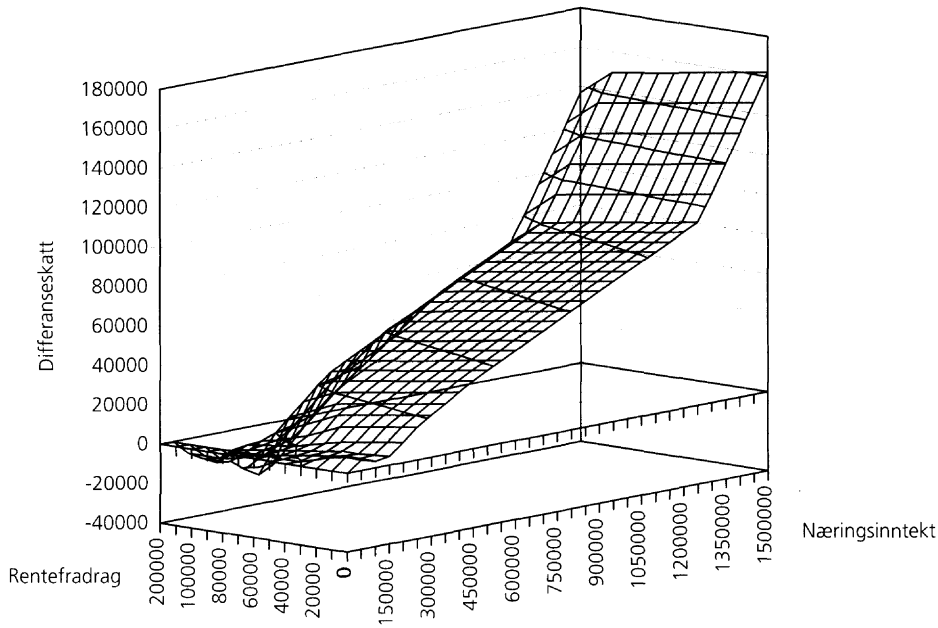

Det kan være av interesse å betrakte totaldifferansen i skatt mellom 1991 og 1992 ved hjelp av en grafisk illustrasjon, gitt noen forenklende forutsetninger.

Figur 5.1 viser differansen i inntektsskatt mellom 1991 og 1992, under ulike forutsetninger om næringsinntekt og rentefradrag. Det forutsettes at kapitalgrunnlaget i 1992 er null, og den næringsdrivende ikke foretar avsetning til konsolideringsfond i 1991. Lønnsfradraget settes lik null. Det antas høy trygdeavgiftssats for inntekter inntil 12G. Den næringsdrivende antas å være i skatteklasse 1.

En positiv differanse betyr at reformen gir en skattelette, mens en negativ differanse betyr en skatteøkning fra 1991 til 1992. For de aller fleste konstellasjoner av rentefradrag og næringsinntekt viser figuren at skattytere som oppfyller de ovennevnte forutsetninger kommer bedre ut, dvs. de får en lavere skattebelastning. Personer med høye rentefradrag i forhold til næringsinntekt, vil imidlertid kunne oppleve en skatteskjerpelse. I Aarbu (1992) finner en at en næringsdrivende med gjeldsrenter som overstiger ca. 33 prosent av næringsinntekten vil kunne oppleve en skatteskjerpelse som følge av delingsmodellen etter 1992. Figuren illustrerer også fallet i marginalskatten fra ca. 52 prosent til 28 prosent når inntekten overstiger 34G.

6. Utvalgsundersøkelsene for personlig næringsdrivende i 1991 og 1992

Som et ledd i evalueringen av skattereformen ble det foretatt en omfattende innsamling av inntekts- og formuesdata for 1991 og 1992 (reformåret). Formålet med disse innsamlingene var å avdekke de kortsiktige virkningene av skattereformen, spesielt var en interessert i å undersøke endringer i skattebetalingen for skattyterne. En undersøkelse av de langsiktige virkningene krever at en har data for en lengre periode enn to år.

6.1. Populasjon og trekkenhet

For personlig næringsdrivende ble det i forbindelse med den årlige Inntekts- og formuesundersøkelsen trukket et spesialutvalg for 1991 (IFN 1991) og 1992 (IFN 1992), se Kristoffersen et al. (1995). Grunnlaget for spesialutvalgene er 8,3 prosent av befolkningen født i 1974 eller tidligere som var med i Folke- og boligtellingen av 1990 (FOB 1990). En koblet denne populasjonen sammen med ligningsregisteret slik at en kunne finne de personer som hadde positiv næringsinntekt i 1990. Trekkenheten er person.

Grunnlagspopulasjonen kan deles inn i tre hovedgrupper. Den første gruppen er personer som kun har næringsinntekt og som er registrert som personlig næringsdrivende i FOB 1990. Den andre gruppen består av personer som både har næringsinntekt og lønn, men som primært er lønnstakere. Den tredje gruppen består av personer med kun næringsinntekt, men som ikke er registrert som næringsdrivende i FOB 1990. Gruppe 1 og 3 kan videre deles inn i fem undergrupper etter næring. Disse er primærnæring, håndverk, handel, industri og frie yrker.

Det er viktig å bemerke at denne populasjonen ble brukt til trekking både for 1991 og 1992, noe som betyr at en følger de samme personer i begge årene. Ettersom utvalgene er trukket på grunnlag av en 1990 populasjon vil en imidlertid ikke få med næringsdrivende som etablerte seg i 1991 og 1992. Dette kan føre til en viss inkonsistens mellom utvalget og populasjonen det skal representere.

6.2. Utvalget

Utvalget er trukket på personnivå, men det er gjennom intervjuer og registerkoblinger koblet til husholdningsmedlemmene tilknyttet den enkelte næringsdrivende. Totalt ble det trukket ut 6997 personer som hadde næringsinntekt i 1991. Kobler en til hushold-

Tabell 6.1. Antall personer i utvalget med næringsinntekt innefor hver næringsgruppe. 1991 og 1992

Gruppe / år	1991	1992
Primærnæringer	1323	1238
Håndverk	630	572
Handel	760	711
Industri	370	349
Frie yrker	1466	1363
Lønnstakere/pensjonister med næringsinntekt	2448	2371
SUM	6997	6604

ningsmedlemmene, blir antallet 15 055 personer. I 1992 er de tilsvarende tall 6604 og 14 752 personer. Utvalget for næringsdrivende har deretter blitt koblet til de ordinære personutvalg (IF 91 og IF 92). Denne koblingen fører til at en får et utvalg for både lønnstakere og næringsdrivende, noe som medfører et større mulighetsområde for analyser av skatteendringer. En kan for eksempel bruke dette sammenkoblede utvalget til å sammenlikne endringer i beskatning mellom næringsdrivende og lønnstakere.

For hver enhet i utvalget er det blitt beregnet en vekt. Vekten skal tilsvare den omvendte trekksannsynlighet og den gir et anslag på hvor mange personer i populasjonen som enheten i utvalget representerer. En vekt på 100 betyr at enheten representer 100 personer i populasjonen. Vektingen reduserer usikkerheten, men den blir ikke eliminert. For en mer detaljert beskrivelse av vektingen, vises det til Kleive og Solheim (1994).

Lønnstakere og pensjonister med næringsinntekt har høyere lønnsinntekter/pensjoner enn tallverdien på næringsinntekten. Dette betyr at en lønnstaker med en negativ næringsinntekt hvor tallverdien på næringsinntekten er lavere enn lønnen vil bli klassifisert som lønnstaker med næringsinntekt. Primærnæringene består av jordbruk, skogbruk og fiske. Innenfor frie yrker finner vi eksempelvis advokater, leger/tannleger, transportører o.l. Både primærnæringer og frie yrker må dermed karakteriseres som relativt heterogene grupper.

7. Analyse av endringer i inntekter, fradrag og skatter for personlig næringsdrivende med bruk av skattemodellen LOTTE

For å beregne skatt eller trygd må en i utgangspunktet koble kjennetegn ved skattesubjektet[10] til de aktuelle skatte- og trygderegler. Kjennetegnene er normalt sett inntekter og fradrag, men kan også være faktorer som f.eks. alder, bosted eller sivilstatus. Koblingen mellom skattesubjektet og skattereglene definerer et skattegrunnlag, og skattegrunnlaget danner beregningsgrunnlaget for skatten. Skattemodellen LOTTE bygger på faktiske mikrodata og er derfor spesielt godt egnet til å tallfeste virkninger av regelendringer. Inndataene i modellen er de årlige Inntekts- og formuesundersøkelsene, se eksempelvis Pedersen (1995).

LOTTE består av en framføringsmodul slik at dataene kan framføres til et ønsket beregningsår. Modellen kan således simulere virkninger av personskattereformer under forutsetning om at skattyterne ikke endrer sin atferd på grunn av regelendringer. Endringene i hver enkelt persons ligning vil bli aggregert opp på et nasjonalt nivå slik at provenyeffekten kan tallfestes. Se forøvrig Arneberg et al. (1995) for en mer utførlig beskrivelse av LOTTE.

Utvidelsen av datagrunnlaget i LOTTE, medførte ingen spesielle endringer i skatteberegningsrutinene. LOTTE har alltid inneholdt skatteberegningsrutiner for næringsdrivende, men utvidelsen var nødvendig da de vanlige Inntekts- og formuesundersøkelsene ikke har et tilstrekkelig antall observasjoner for å kunne evaluere virkningene for denne gruppen. Vi fokuserer på de faktiske endringer i skatt fra 1991 til 1992, LOTTE blir derfor brukt til å tallfeste de effektive skattesatser, simuleringer blir ikke gjennomført i denne rapporten.

7.1. Valg av analyseenhet

Det er ikke uten videre gitt hvilken analyseenhet en skal velge i analyser av endringer i inntektsbeskatningen for personlig næringsdrivende. En næringsdrivende kan drive flere foretak, og en må da velge om en skal bruke det enkelte foretak eller den næringsdrivende som analyseenhet. Da skattesubjektet er den næringsdrivende, vil vi derfor ta utgangspunkt i den næringsdrivende som analyseenhet.

10 Et skattesubjekt kan være person, ektepar, husholdning eller et foretak.

Normalt blir skattytere individuelt beskattet, dvs. de blir liknet i skatteklasse 1. I tilfeller hvor den ene ektefellen er hjemmearbeidende eller har liten inntekt, er det imidlertid skattemessig gunstig å bli liknet i skatteklasse 2, dvs. ekteparets samlede inntekter og fradrag vil bli lagt til grunn for likningen. I analysene vil det bli satt fokus på endringer i beskatningen mellom 1991 og 1992. En slik sammenlikning kan være problematisk hvis en konsekvent bruker person som enhet. En endret skattestruktur kan medføre at det blir lønnsomt å bli liknet i klasse 2 istedenfor 1 eller omvendt og skattemodellen LOTTE velger automatisk den skatteklassen som gir lavest skatt for ekteparet samlet sett. For å unngå problemet med klassebytte, bli derfor ekteparnivå valgt.

7.2. Forutsetninger i skatteberegningene

En person kan ha flere virksomheter/bedrifter som kan gi opphav til personinntekt. Hver virksomhet leverer et personinntektsskjema, dvs. en næringsdrivende kan levere flere personinntektsskjemaer. En næringsdrivende kan da oppleve at det for enkelte virksomheter kan bli beregnet positive personinntekter, mens det i andre virksomheter vil bli negative personinntekter. I slike tilfeller kan det være mulig å samordne personinntektene. Det er imidlertid strenge krav som stilles til mulighetene for å motregne en negativ personinntekt i en virksomhet mot en positiv personinntekt i en annen virksomhet. Virksomheter som er nært knyttet til hverandre, kan imidlertid få adgang til å samordne personinntektene. Datagrunnlaget i LOTTE gir ikke opplysninger om hvordan de enkelte virksomheter er tilknyttet hverandre, og vi kan derfor ikke på et objektivt grunnlag fastslå hvorvidt den enkelte næringsdrivende kan samordne personinntekter eller ikke. Av den grunn er det generelt sett ikke foretatt samordning av den enkelte persons/ektepars personinntekter i analysene. Dette kan avvike noe fra den faktiske likning.

Enkelte personer/ektepar i datagrunnlaget har blitt skjønnsliknet, ofte på grunn av manglende skjemainnlevering. I disse tilfellene har den enkeltes personinntekt blitt satt lik den skjønnsmessige næringsinntekt. Vi har altså ikke gjort noe forsøk på å beregne en personinntekt i disse tilfeller.

For analyseformål er det viktig å avgrense definisjonen av en personlig næringsdrivende. En personlig næringsdrivende defineres i denne analysen som en person eller et ektepar hvor tallverdien av næringsinntekten overstiger lønn eller pensjon. Denne definisjonen tar altså utganspunkt i hovedinntekten, men det kan tenkes at skattytere som anser seg som personlige næringsdrivende ikke omfattes av denne definisjonen.

Inntekter og fradrag danner grunnlaget for beregning av de enkelte skattearter. Det er derfor av stor interesse å betrakte utviklingen i disse komponentene mellom 1991 og reformåret (1992).

7.3. Inntekter

I tabell 7.1 betraktes bruttoinntektsnivåene for de enkelte næringsgrupper. Bruttoinntekten er definert som summen av alle inntekter til personen/ekteparet. Bruttoinntekten består av næringsinntekt, lønnsinntekt, kapitalinntekter og inntekt av egen bolig/hytte. Som nevnt ovenfor, medførte skattereformen at næringsinntekt etter skattereformen ikke er direkte sammenliknbar med næringsinntekt før reformen, fordi reformen medførte lavere avskrivningssatser og en sanering av fondsavsetningsordninger. Næringsinn-

Tabell 7.1. Gjennomsnittlige bruttoinntekter for personlig næringsdrivende med næringsinntekt. 1991 og 1992. Kroner

Hovedinntekt	Bruttoinntekt 1991	Bruttoinntekt 1992	Endring i prosent
Primærnæring	289 100	308 100	6,6
Håndverk	288 900	270 100	-6,5
Handel	352 400	374 200	6,2
Industri	320 900	325 800	1,5
Frie yrker	365 700	371 800	1,7
Lønnstakere/pensjonister med næringsinntekt	314 000	315 000	0,0
Alle næringsdrivende	323 100	333 100	3,1

Tabell 7.2. Inntektsandeler for personlig næringsdrivende. 1991 og 1992. Prosent

	Andel nærings-inntekt av bruttoinntekt		Andel lønns-inntekt av bruttoinntekt		Andel kapital inntekt av bruttoinntekt		Endring i andel pensjons givende næringsinntekt
	1991	1992	1991	1992	1991	1992	1991 minus 1992
Primærnæring	78	77	15	15	8	8	-1
Håndverk	78	78	18	19	4	4	0
Handel	79	78	15	17	6	6	-1
Industri	80	72	15	17	6	7	-8
Frie yrker	79	76	17	21	4	6	-3
Alle næringsdrivende	78	77	16	17	6	6	-1
Lønnstakere med næringsinntekt	9	8	84	85	7	7	-1

tektene for 1991 har derfor blitt korrigert for avskrivninger og fondsavsetninger, slik at disse blir sammenliknbare med 1992. Bruttoinntektene for 1991 er av den grunn høyere enn de bruttoinntekter som observeres i datamaterialet. Det er i tillegg også andre mindre forandringer i bruttoinntektsbegrepet. Dette gjelder blant annet inntekt av egen bolig som i 1992 inkluderte inntekt fra boliger i borettslag, og endringer i periodiseringer av kapitalinntekt. For å unngå at disse endringer skal slå ut i sammenlikningen, er disse postene utelatt fra bruttoinntektsbegrepet i tabellene. Dette fører til at bruttoinntekten blir redusert med ca. 5 prosent i 1992 og 4 prosent i 1991. Denne korrigeringen må derfor anses som marginal.

Tabell 7.1 viser at de aller fleste næringer hadde en inntektsvekst fra 1991 til 1992; spesielt er dette betegnende for primærnæringer og handel. Håndverksnæringen hadde imidlertid en inntektsreduksjon i den samme perioden. Gruppen "frie yrker" opplevde en relativ liten vekst i bruttoinntektene. Hvis en i bruttoinntektsbegrepet imidlertid inkluderer de inntekter som vi fjernet p.g.a. liten sammenliknbarhet mellom 1991 og 1992, finner man en økning på 6,6 prosent. Grunnen til dette, er en økning kapitalinntektene. Mer inngående analyser viser at disse kapitalinntektene består av tidligere opparbeidede skattekreditter og de utgjør i gjennomsnitt 2,2 prosentpoeng av den totale vekst i bruttoinntekten for "frie yrker".

Et neste skritt er å betrakte sammensetningen av bruttoinntekten i 1991 og 1992. Det er en vesentlig grunn til at en slik sammenlikning er interessant. Delingsmodellen vil kun berøre den delen av bruttoinntekten som kommer fra næring, og en nærmere analyse av sammensetningen vil derfor gi en indikasjon på hvordan de enkelte næringer har blitt berørt av delingsmodellen.

Tabell 7.2 viser at næringsinntekten utgjorde en andel på ca. 78 prosent av bruttoinntekten i 1991 for personlige næringsdrivende. Vi finner at spredningen mellom næringene er liten, når en ser bort fra lønnstakere/pensjonister med næringsinntekt. I 1992 ser vi at andelen næringsinntekt er noe lavere, 77 prosent, men at spredningen i denne andelen økte. Spesielt skiller industri seg ut med 8 prosentpoeng lavere andel næringsinntekt. Videre finner vi at den gjennomsnittlige andelen kapitalinntekt økte med ca. ett prosentpoeng. Her skiller frie yrker seg ut med en økning på to prosentpoeng.

7.4. Fradrag

Betrakter vi fradragssiden finner vi at fradragene har holdt seg stabile i håndverk og handel, mens frie yrker og industri fikk en reduksjon. Primærnæringer og lønnstakere med næringsinntekt økte sine fradrag. Ser vi bort fra minstefradraget finner vi at alle næringer utenom primærnæringer hadde en reduksjon i fradragene. I primærnæringer økte de totale fradrag, mens de andre næringer fikk en reduksjon i disse. Industrien og de frie yrker hadde den største nedgangen i fradragene. Vi finner videre at det først og fremst var renteutgiftene som falt i denne perioden. Rentenivået falt imidlertid marginalt i perioden, mye av reduksjonen skyldes derfor trolig en nedbetaling av gjeld.

Rentefradraget spilte en betydelig rolle i fastsettelsen av pensjonsgivende næringsinntekt i 1991, jfr. formel (5.1). Det er derfor av stor interesse å se nærmere på denne variabelen for 1991. Ovenfor fant vi at den næringsdrivendes marginalskatt på inntekt og renteutgifter var en funksjon av rentefradraget og næringsinntekten. Når den næringsdrivendes netto gjeldsrenter var under 20 prosent av næringsinntekten ble personinntekten fastsatt til 90 prosent av næringsinntekten. Dette tilfellet betegnes som "intervall 1". Hvis netto gjeldsrenter oversteg 20 prosent av næringsinntekten, fikk den næringsdrivende fradrag for det beløp som oversteg 20 prosent. Dette tilfellet betegnes som "intervall 2". Hvis netto renteutgifter oversteg 75 prosent av næringsinntekten ble personinntekten fastsatt til 15 prosent av næringsinntekten. Dette tilfellet betegner vi som "intervall 3."

Av dette følger det at det vil være interessant å betrakte den prosentvise fordeling av næringsdrivende innenfor disse tre intervallene. Tabell 7.3 viser en oversikt over denne fordelingen, gruppert på næring. Vi inkluderer også gjennomsnittlig næringsinntekt, brutto gjeldsrenter og gjennomsnittlig marginalskatt på henholdsvis renter og hovedinntekt. Sum næringsinntekt er definert som summen av primær- og annen næringsinntekt slik de er oppgitt i selvangivelsen, dvs. næringsinntekten etter avskrivninger og eventuelle fondsavsetninger, men før gjeldsrenter. Brutto renteutgifter er de totale påløpte renter som den næringsdrivende har pådratt seg gjennom året. Denne størrelsen må ikke forveksles med "netto gjeldsrenter" som brukes i beregningen av den næringsdrivendes personinntekt. Den gjennomsnittlige marginalskatt på gjeldsrenter og den næringsdrivendes hovedinntekt inkluderes i tabellen for å vise det empiriske speilbilde av den teoretiske diskusjonen foran. Den teoretiske drøftingen er begrenset i og med at en må trekke

enkelte forutsetninger for å regne ut marginalskatten på renter og hovedinntekten. Som påpekt foran, er det imidlertid utallige kombinasjoner av kjennetegn som kan medføre at en teoretisk drøfting av dette temaet ikke er særlig beskrivende for de faktiske forhold i populasjonen. Et eksempel kan være at vi i den teoretiske drøftingen har forutsatt at den næringsdrivende er i full skatteposisjon uansett størrelsen på netto gjeldsrenter. Dette kan være urealistisk da sannsynligheten for å betale skatt på alminnelig inntekt faller når gjeldsrentene øker.

Enkelte næringsdrivende har null i beregnet personinntekt (ca. 2 prosent). Disse er inkludert i intervall 1. Lønnstakere med næringsinntekt har imidlertid en meget høy andel med null i beregnet personinntekt, ca. 42 prosent. Dette er grunnen til den høye andelen i intervall 1 for denne gruppen. Årsaken til at såpass mange i denne gruppen har null i beregnet personinntekt finnes i at de fleste har underskudd i næring.

Tabell 7.3 viser at 43 prosent av de næringsdrivende har netto renteutgifter som ligger mellom 20 og 75 prosent av næringsinntekten (intervall 2). Sammenlikner vi de gjennomsnittlige marginalskattene i intervall 1 og 2 finner vi at verdien av rentefradraget er høyere og marginalskatten på inntekt lavere i intervall 2 for alle grupper næringsdrivende. Dette bekrefter de uheldige incentivvirkningene som ble fremhevet i den teoretiske drøftingen av 1991-skattefunksjonen. Grunnen til at marginalskatten på inntekt faller fra intervall 1 til intervall 2 er at økte gjeldsrenter reduserer den alminnelige inntekt, og med et fall i den marginale skattesats som konsekvens. Blant lønnstakere med næringsinntekt finner vi ikke dette mønsteret. Marginalskatten på renter går riktignok opp fra intervall 1 til intervall 2, men det gjør også marginalskatten på inntekt. Grunnen er at denne gruppen har sin hovedinntekt fra lønn, og rentefradraget vil ikke redusere skattegrunnlaget for lønnskomponenten. Dette fører til en høyere gjennomsnittlig marginalskattesats for denne gruppen.

Vi finner videre at det er kun en marginal andel av næringsdrivende som har netto gjeldsrenter høyere enn 75 prosent av næringsinntekten. Næringsdrivende i dette intervallet har den laveste gjennomsnittlige næringsinntekten, hvis vi ser bort fra primærnæringene. Dette tyder på at disse næringsdrivende har opplevd en inntektssvikt, og mange av de er sannsynligvis ikke i skatteposisjon. Ser en isolert på verdien av rentefradraget er det derfor neppe optimalt å tilpasse seg slik at en havner i intervall 3, selv om marginalskatten på næringsinntekt er lavere i dette intervallet.

Fra tabellen ser vi klart et skille mellom primærnæringer og de andre næringene. For det første er det relativt mange i primærnæringene med lav gjeldsrenteandel som er lokalisert i intervall 1, i forhold til andre næringer. For det andre finner vi at næringsinntekten øker med økende gjeldsrenteandel, noe som ikke er tilfelle i de andre næringene. Dette kan skyldes at det i primærnæringene er en klar positiv sammenheng mellom låneopptak og avkastning, og at det er mindre risiko forbundet med investeringer i denne næringen. Hvis det er en lavere risiko ved investeringer i primærnæringene vil dette materialisere seg ex post ved at det er mindre sannsynlighet for å observere et dårlig økonomisk resultat i denne næringen enn i andre næringer. Da vi i de andre næringer finner en viss sammenheng mellom lave næringsinntekter og høye gjeldsrenter kan dette skyldes at enkel-

Tabell 7.3. Fordeling av personlig næringsdrivende etter andel gjeldsrenter av næringsinntekt. 1991

Hovedinntekt	Variable	Intervall 1	Intervall 2	Intervall 3
Primær	Andel i prosent	60	38	2
	Brutto gjeldsrenter	18 400	98 200	355 800
	Gj.sn. næringsinntekt	185 800	223 500	373 600
	Marginalskatt renter	31	36	17
	Marginalskatt inntekt	37	37	22
Håndverk	Andel	49	47	:
	Brutto gjeldsrenter	20 200	96 100	:
	Gj.sn. næringsinntekt	209 300	204 500	:
	Marginalskatt renter	32	37	:
	Marginalskatt inntekt	44	41	:
Handel	Andel	45	47	8
	Brutto gjeldsrenter	38 500	146 400	154 700
	Gj.sn. næringsinntekt	277 500	284 100	102 000
	Marginalskatt renter	34	46	5
	Marginalskatt inntekt	46	39	7
Industri	Andel	56	41	:
	Brutto gjeldsrenter	17 600	146 600	:
	Gj.sn. næringsinntekt	220 300	289 900	:
	Marginalskatt renter	31	39	:
	Marginalskatt inntekt	41	41	:
Frie yrker	Andel	49	47	4
	Brutto gjeldsrenter	27 500	133 100	278 300
	Gj.sn. Næringsinntekt	277 500	289 100	180 800
	Marginalskatt renter	33	40	11
	Marginalskatt inntekt	43	41	13
Alle næringsdrivende	Andel	53	43	4
	Brutto gjeldsrenter	23 300	118 100	249 100
	Gj.sn. næringsinntekt	228 100	254 000	199 400
	Marginalskatt renter	32	38	11
	Marginalskatt inntekt	41	39	13
Lønnstakere med næringsinntekt	Andel	68	12	20
	Brutto gjeldsrenter	11 700	54 600	116 400
	Gj.sn. næringsinntekt	38 600	78 500	27 300
	Marginalskatt renter	29	41	29
	Marginalskatt inntekt	36	43	39

: For få observasjoner

te næringsdrivende har opplevd dårlig år, noe som nettopp kan skyldes f.eks. omsetningssvikt.

Lønnstakere med næringsinntekt skiller seg klart ut fra de andre næringene. Det en bør merke seg er den lave sammenhengen mellom næringsinntekt og netto renteutgifter. Dette skyldes selvfølgelig at lønnstakere med næringsinntekt i stor grad har inntekter fra

lønnsarbeid, og det er denne komponenten som gir et uttrykk for "låneevnen" til den enkelte person/ektepar. Dette faktum er også lett å se ut fra tabell 7.2 hvor inntekt fra næring bidrar kun med ca. 10 prosent av totalinntekten for denne gruppen. Denne situasjonsbeskrivelsen gir også interessante implikasjoner for virkningen av skattereformen. Skattereformen førte til en lavere verdi av rentefradraget, de næringer med mest glede av rentefradraget i 1991, ville relativt sett, få den største skatteskjerpelsen i 1992.

7.5. Kapitalavkastningsgrunnlaget, lønnsfradraget og negativ personinntekt for 1992

Det er i Finansdepartementet (1995) gitt en utførlig oversikt over disse variablene. I denne rapporten gjengir vi de viktigste funn.

Kapitalavkastningsgrunnlaget er en viktig faktor for nivået på den beregnede personinntekten. Betrakter vi alle næringsdrivende, finner vi at gjennomsnittlig kapitalavkastningsgrunnlag er 410 000 kroner og at 27 prosent av de næringsdrivende ikke har kapital i næring. Disse opplysningene kan tjene som et referansepunkt når vi skal drøfte enkeltnæringer. I primærnæringer finner vi at kapitalavkastningsgrunnlaget er ca. 200 000 kroner høyere enn for næringsdrivende totalt. Innen primærnæringene innehar 86 prosent kapital, mot 73 prosent totalt. Handel er også en næring hvor kapitalavkastningsgrunnlaget er langt over gjennomsnittet for næringsdrivende. Det er imidlertid en større andel av personer/ektepar i denne gruppen som ikke innehar kapital. Håndverk, industri og frie yrker har lavere kapitalavkastningsgrunnlag enn det totale gjennomsnitt, og i frie yrker er det også en stor andel som ikke innehar kapital. Blant lønnstakere/pensjonister med næringsinntekt innehar 56 prosent kapital.

Det kan være flere årsaker til at en stor andel av personlig næringsdrivende ikke innehar kapital i næring. I primærnæringene dreier dette seg i hovedsak om såkalte lottfiskere som leier kapitalutstyr. I frie yrker er det enkelte yrkesgrupper som generelt har liten eller ingen kapital, som f.eks. advokater, leger, tannleger. Blant disse yrkene er det normalt at kapitalutstyret (i den grad disse har kapital) blir leiet av den enkelte næringsdrivende. I håndverk er det kontraktørvirksomhet utbredt, og kontraktørene (næringsdrivende) leier også i stor grad kapitalutstyret. En annen årsak til null kapital kan være at den er nedskrevet til null.

Vi finner at hoveddelen av kapitalavkastningsgrunnlaget består av avskrivbare driftsmidler; gjennomsnittet for alle næringsdrivende er 61 prosent. Det er imidlertid store variasjoner mellom næringene. Frie yrker har den høyeste andelen avskrivbare driftsmidler (77 prosent), mens handel har den laveste (46 prosent). Varelager utgjør størstedelen av kapitalavkastningsgrunnlaget for handel og til dels industri, mens frie yrker og håndverk har en liten andel av denne kapitalarten. De fleste næringer har en liten andel ikke avskrivbare driftsmidler, hvis vi ser bort fra primærnæringene. For kundefordringer er det motsatt, disse utgjør en relativt stor andel for alle næringer unntatt primærnæringene. Leverandørgjelden utgjør også en liten andel, unntaket er handelsnæringen. Handelsnæringen er den eneste næringen hvor leverandørgjelden overstiger kundefordringene i gjennomsnitt. Lønnstakere med næringsinntekt har ca. 50 prosent av kapitalavkastningsgrunnlaget som avskrivbare driftsmidler, mens drøyt 30 prosent er ikke avskrivbare driftsmidler. Årsaken til at disse har den høyeste andelen av ikke avskrivbare driftsmid-

ler kan skyldes at mange i denne gruppen har en stor hyppighet av inntekt fra primærnæring.

Endringer i avskrivningsregler og valg av investeringsvolum vil i stor grad påvirke kapitalavkastningsgrunnlaget og dermed beskatningen. Det er imidlertid stor heterogenitet. Handelsnæringen, som har den minste andelen i avskrivbare driftsmidler, blir minst påvirket av slike endringer. Denne heterogeniteten vil påvirke den beregnende personinntekten over tid. La oss anta at vi betrakter en næringsdrivende som i hovedsak innehar avskrivbar kapital. Hvis avskrivningene over tid er større enn verdien av nyinvesteringer, vil den næringsdrivende oppleve en økning i personinntekten over tid, det motsatte er tilfelle når verdien av investeringene overstiger avskrivningene. En næringsdrivende som imidlertid har et kapitalavkastningsgrunnlag som i hovedsak består av ikke avskrivbar kapital eller varelager av en konstant størrelse, vil oppleve at personinntekten er mer eller mindre konstant over tid.

Det kan imidlertid være mulig å dempe eventuelle svingninger i personinntekten ved å velge verdsettelsesmetoder som i mindre grad er knyttet til utviklingen i avskrivninger og investeringer i avskrivbar kapital. Det er derfor interessant å se nærmere på valg av verdsettelsesmetode innen de enkelte næringer. I 1992 var det mulig for den enkelte næringsdrivende å velge mellom skattemessig verdi, historisk kostpris, ligningsverdi, regnskapsmessig verdi, forsikringsverdi, taksering og avtale. Som nevnt ovenfor, kan den enkelte næringsdrivende ha flere virksomheter, dvs. personinntektsskjemaer. Det er imidlertid grunn til å tro at den næringsdrivende i stor grad velger å bruke de samme verdsettelsesmetodene for alle virksomhetene. En gjennomgang av datamaterialet viser at skattemessige verdier er klart mest brukt, ca. 70 prosent av næringsdrivende har anvendt denne metoden. Skattemessig verdsetting er spesielt framtredende i primærnæringene, andelen ligger her på ca. 75 prosent. I primærnæringene er også ligningsverdier mye brukt. Dette skyldes sannsynligvis at skog og jord i hovedsak blir verdsatt etter denne metoden. Primærnæringer og de andre næringer skiller seg også klart fra hverandre når vi betrakter regnskapsmessige verdsetting. Regnskapsmessige verdier er lite brukt i primærnæringene mens denne verdsettingsmetoden er mye brukt i de andre næringer, i handelsnæringen ligger andelen av regnskapsmessig verdsetting på ca. 40 prosent. Det bør også bemerkes at taksering er lite brukt i alle næringer, mens avtale faktisk er den verdsettelsesmetoden som er mest brukt etter skattemessig-, ligningsmessig og regnskapsmessig verdsetting.

I de fleste tilfeller er regnskapsmessig verdi høyere enn den skattemessige verdi, og det ser da ut som om handelsnæringen i større grad har anvendt de verdsettelsesmetoder som gir et høyt kapitalavkastningsgrunnlag, mens primærnæringene ikke har den samme atferden. Dette skyldes sannsynligvis at primærnæringene har et høyt kapitalgrunnlag kombinert med en relativt lav næringsinntekt, noe som betyr at kapitalavkastningsgrunnlaget er stort nok til å redusere personinntekten til null for de aller fleste innen disse næringer, uansett valg av verdsettelsesmetode. I handelsnæringen er det imidlertid en høyere avkastning og dermed et større incitament til benytte verdsettelsesmetoder som øker kapitalavkastningsgrunnlaget.

Tabell 7.4. Fordeling av henholdsvis negativ/positiv personinntekt 1992 for personlig næringsdrivende. Prosent

Hovedinntekt	Negativ eller null personinntekt	Positiv personinntekt
Primær	11	89
Håndverk	6	94
Handel	18	82
Industri	11	89
Frie yrker	20	80
Alle næringsdrivende	14	86
Lønnstakere med næringsinntekt	63*	37

*Herav 34 prosent med ingen næringsinntekt og dermed null i personinntekt.

Totalt sett betyr lønnsfradraget lite for de næringsdrivende. I gjennomsnitt er dette på 3 800 kroner, noe som medfører en maksimal skattereduksjon på (3 800*0,237) på ca. 900 kroner i gjennomsnitt. Vi finner imidlertid at det er store variasjoner mellom næringer. For handel og industri har lønnsfradraget en relativt stor betydning, mens dette betyr lite i primærnæringene. Det er også interessant å merke seg at handel og industri blir relativt mest berørt av 145 prosents regelen. Disse får en gjennomsnittlig reduksjon i lønnsfradraget på ca. 60 prosent, mens i de andre næringer ligger reduksjonen på ca. 40 prosent.

Et høyt kapitalavkastningsgrunnlag og lønnsfradrag fører til en lav eller negativ personinntekt. Negativ personinntekt skal framføres mot positiv personinntekt i etterfølgende år, og en får dermed at skatt på personinntekt i et år er avhengig av inntektsforhold i tidligere år. I denne sammenheng kan det være av interesse å betrakte fordelingen av henholdsvis positiv og negativ personinntekt innen de enkelte næringer nærmere. I tabell 7.4 ser vi nærmere på denne fordelingen.

Tabell 7.4 viser at det var liten hyppighet av negativ personinntekt i 1992. Frie yrker har den høyeste andelen negativ personinntekt. Dette står noe i kontrast til at denne næringen har det laveste kapitalavkastningsgrunnlaget i gjennomsnitt. Nærmere analyser viser imidlertid at det er først og fremst lave næringsinntekter som fører til negative personinntekter i frie yrker, det gjennomsnittlige kapitalavkastningsgrunnlaget i gruppen som har negativ personinntekt er tilnærmet likt kapitalavkastningsgrunnlaget i gruppen som har positiv personinntekt. I primærnæringer er bildet annerledes. Grunnen til at enkelte i denne næringen har negativ personinntekt skyldes til dels at disse har et høyt kapitalavkastningsgrunnlag sammenliknet med gruppen som har positiv personinntekt. Dette mønsteret er også synlig i handelsnæringen og industrinæringen. Lønnstakere med næringsinntekt skiller seg kraftig ut fra næringspopulasjonen. Over halvparten av disse har negativ eller null i personinntekt, men disse har normalt helt marginale inntekter fra næring. Dette vil derfor ikke påvirke den fremtidige skattebetaling i noen særlig grad.

7.6. Skatteberegninger

Vi skal fokusere på den totale skatt i prosent av bruttoinntekt. Bruttoinntekt er her definert som summen av alle inntekter, dvs. kapitalinntekter, lønnsinntekter og justerte

næringsinntekter. Den totale skatt i prosent av bruttoinntekt betegner vi for enkelhets skyld som effektiv gjennomsnittlig skattesats (EGS). I den totale skatt inngår alle skatter unntatt formuesskatter og barnetrygd[11]. De mest vesentligste komponenter i de totale skatter er kommuneskatt, fellesskatt, trygdeavgift, toppskatt og statsskatt (kun i 1991). De negative komponenter i de totale skatter er forsørgerfradrag, foreldrefradrag, Finnmarksfradrag og skattebegrensning. Vi inkluderer ikke lønnstakere med næringsinntekt i de videre analyser, da denne gruppen kun har en marginal andel av inntektene fra næring. Innføringen av delingsmodellen har i liten grad påvirket denne gruppen.

Endringer i EGS kan skyldes både inntektsendringer og endringer i skattesatser/skattegrunnlag. Det er derfor ønskelig å skille inntektseffektene fra skatteeffektene. La T^{91} og T^{92} være total skatt betalt på den næringsdrivendes inntjening i 1991 og 1992. La videre I^{91} og I^{92} være inntjeningen før skatt som kan disponeres av eierne dvs. bruttoinntekten for 1991 og 1992. Endringen i EGS kan da skrives som

$$(7.1) \qquad \frac{T^{92}}{I^{92}} - \frac{T^{91}}{I^{91}} = \frac{1}{I^{92}}\left[(T^{92}-T^{91}) - \frac{T^{91}}{I^{91}}(I^{92}-I^{91})\right]$$

Relasjon (7.1) viser at endringen i EGS kan deles inn i en skatteendring målt i forhold til 1992-inntekten (første ledd på høyre side i (7.1)) og en inntektsendring (inntektskomponent), andre ledd på høyre side). De to leddene på høyresiden i (7.1) er to bruttoeffekter som tilsammen gir den faktiske endringen i EGS. Det første leddet innen klammeparentesen viser endringen total skattebetaling fra 1991 til 1992. Dette leddet inneholder således både inntektseffekter og skatteendringseffekter. Det andre leddet uttrykker effektiv gjennomsnittlig skattesats for 1991 multiplisert med inntektsendringen. Dette kan tolkes som hva skattyter ville ha betalt i skatt på inntektsendringen hvis den effektive gjennomsnittlige skatt hadde vært uendret fra 1991 til 1992. Endringen skaleres til slutt med inntekten i 1992.

Vi kan trekke enkelte sammenhenger ut av (7.1). Når både inntektseffekten og skattebetalingseffekten er positive, men hvor inntektseffekten er større enn skattebetalingseffekten vil EGS falle. Skatteomleggingen har da ført til en midlere beskatning, fordi inntektene har økt prosentvis mer enn skatten. Hvis på den annen side, skattebetalingseffekten dominerer inntektseffekten betyr dette at skatteomleggingen har ført til en økt EGS. En inntektsnedgang (annet ledd i (7.1) negativt) kombinert med en økt skattebetalingseffekt (første ledd i (7.1) positivt) vil likeledes indikere at skatteomleggingen førte til en skatteskjerpelse, mens vi kan konkludere med at reformen medførte en skattelette hvis skattebetalingseffekten er negativ og større i tallverdi enn inntektseffekten.

Fordelen med denne dekomponeringen er derfor åpenbar; ved å bruke høyresiden i (7.1) kan vi skille ut effekten av inntektsendringer. En inntektsendring kan imidlertid skyldes en endring i skattesystemet fordi skatteendringen induserer en atferdsendring, f.eks. et endret arbeidstilbud, som igjen fører til endrete inntekter. Vi har imidlertid ikke utviklet noen atferdsmodell for inntektsdannelse, og vi kan dermed ikke skille ut den an-

11 Regnes som negativ skatt i LOTTE.

delen av inntektsendringen som skyldes atferdsendringer. På den annen er det lite trolig at atferdsendringer vil bety noe særlig i det korte tidsperspektivet vi har i denne rapporten, særlig når en også tar hensyn til evalueringsresultatene fra andre land.

Tabell 7.5 gir en oversikt over EGS for 1991 og 1992 fordelt på næring og inntektskategori. I beregningen av de effektive skattesatsene er det tatt hensyn til at endringen i satsene skal dekomponeres ved hjelp av relasjon (7.1). Datagrunnlaget gir i utgangspunktet ikke noen mulighet for panelanalyser på person/ekteparnivå. En dekomponering av relasjon (7.1) krever imidlertid at en må lage en form for paneldata. Vi løser dette

Tabell 7.5. Total skatt i prosent av bruttoinntekt for personlig næringsdrivende. 1991 og 1992. Fordelt etter bruttoinntekt. Prosent

	Primærnæring		Håndverk		Handel		Industri		Frie yrker		I alt	
Bruttoinntekt	1991	1992	1991	1992	1991	1992	1991	1992	1991	1992	1991	1992
0 - 150 000	16,6	15,8	16,4	17,9	12,2	13,6	15,6	17,8	14,7	20,4	15,5	17,8
150 000 - 300 000	18,7	19,5	20,8	22,1	19,4	20,0	20,9	21,7	20,3	24,7	19,6	21,6
300 000 - 500 000	22,7	21,8	25,1	26,4	23,3	23,7	27,3	26,8	24,7	26,0	23,8	23,9
Over 500 000	23,2	23,6	30,7	25,9	27,5	26,8	27,0	24,6	30,7	28,3	28,7	26,8
I alt	21,3	21,3	24,9	24,0	24,0	24,3	25,2	24,1	26,6	26,8	24,3	24,3

Tabell 7.6. Dekomponering av endringen i EGS for personlig næringsdrivende. Prosentpoeng

	Bruttoinntekt														
	0 -150 000					150 000- 300 000					300 000 - 500 000				
	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4
Primær	-0,8	-1,6	-1,3	-0,7	-1,4	0,8	-0,2	1,5	0,2	0,5	-0,9	-0,4	0,7	0,3	0,9
Håndverk	1,5	0,1	0,8	-0,3	-0,3	1,4	0,8	1,8	0,5	0,7	1,3	1,2	2,3	0,8	1,4
Handel	1,4	-0,6	1,3	-0,4	-0,3	0,7	-0,1	1,7	0,3	0,5	0,4	-0,3	1,3	0,2	0,4
Industri	2,2	0,1	1,0	-0,5	-0,6	0,8	0,2	0,7	0	0	-1,6	-1,6	0,4	0,2	0,3
Frie yrker	5,7	2,1	5,8	1,2	1,2	4,4	2,1	3,5	0,4	0,8	1,3	1,2	0,6	0,2	0,3
I alt	2,3	0,4	2,0	0	0	2,0	0,7	2,2	0,3	0,6	0,1	0,1	0,9	0,3	0,6

	Bruttoinntekt									
	Over 500 000					I alt				
	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4
Primær	0,4	-1,5	1,3	-0,1	-0,4	0	-0,3	1,8	0,4	1,0
Håndverk	-4,8	0,8	-1,2	1,4	2,9	-0,9	-0,5	-1,8	-0,5	-0,9
Handel	-0,7	-0,2	2,6	1,1	2,1	0,3	0,1	2,6	0,9	1,6
Industri	-2,4	-1,8	1,9	0,8	1,6	-1,1	-0,6	2,9	1,2	2,3
Frie yrker	-2,5	1,4	0	1,2	2,5	0,2	1,4	0,7	0,7	1,3
I alt	-1,9	0,3	0,5	0,9	1,9	0	0,4	1,2	0,5	1,0

problemet med at vi for 1991 og 1992 grupperer materialet etter inntektskategori (4 kategorier) og næring (5 kategorier), og aggregerer variablene opp til dette nivået. Vi får da et datagrunnlag for 1991 og 1992 som består av 20 observasjoner (4 ganger 5). Deretter kobler vi disse datagrunnlag sammen, og på basis av dette datagrunnlaget beregner vi gjennomsnittet av relasjon (7.1) innen hver kategori. Det er grunn til å påpeke at gjennomsnittsverdiene blir påvirket av beregningsmåten. Alternativt kan en beregne en EGS på hver enkelt observasjon i utvalget, deretter aggregere og beregne et gjennomsnitt av dette forholdstallet. Dette vil normalt ikke gi det samme resultat som når en summerer først og deretter beregner et forholdstall. Rekkefølgen i hvordan en gjennomsnittsberegning foretas er altså ikke uvesentlig[12].

På tross av usikkerheten som ligger i datagrunnlaget har vi valgt å inkludere et desimal i beregningen av EGS. Grunnen til dette er at vi i tabell 7.6 dekomponerer differansen mellom de effektive skattesatsene i henhold til relasjon (7.1), og det er derfor fordelaktig å ikke avrunde differansen for mye. Det er imidlertid verdt å påpeke at endringen grovt sett bør være over et prosentpoeng før en kan vurdere den som signifikant. Tabell 7.5 viser små endringer i den effektive skattebelastningen. Vi ser imidlertid at de næringsdrivende med relativt lave inntekter opplevde en økning i EGS; dette er spesielt påtagelig i frie yrker. Effekten av delingsmodellen ser vi nærmere på i tabell 7.6, ved å tallfeste skattebetalingseffekten og inntektseffekten i relasjon (7.1), oppdelt på næring og inntektsintervaller. Både skattesats- og inntektseffekten er videre dekomponert i en nettoskatteeffekt og en bruttoskatteeffekt. Bruttoskatteeffekten består av endringer i trygdeavgift og toppskatt. Nettoskatteeffekten fanger opp andre endringer i nettoskattegrunnlaget, det være seg grunnlagsutvidelser eller endrete skattesatser. Bruttoskatte-

12 En gjennomsnittsberegning hvor en først beregner et forholdstall, summerer dette og dividerer på antallet gir oss flg. formel for gjennomsnittet:

$$\text{(f1)} \qquad Z_1 = \frac{1}{\sum_{i=1}^{n} v_i} \sum \left(\frac{x_i}{y_i}\right) v_i$$

hvor Z er det veide gj.snittet, v_i er vekten som er tilordnet hver observasjon i materialet, (x_i/y_i) er det forholdstall vi er interessert i. Anta at vi isteden summerer x_i og y_i først, tar gjennomsnittet av disse separat og deretter beregner vi forholdstallet (x_i/y_i) . Dette gir

$$\text{(f2)} \qquad Z_2 = \frac{\frac{1}{\sum_{i=1}^{n} v_i} \sum_{i=1}^{n} x_i v_i}{\frac{1}{\sum_{i=1}^{n} v_i} \sum_{i=1}^{n} y_i v_i} = \frac{\sum_{i=1}^{n} x_i v_i}{\sum_{i=1}^{n} y_i v_i} = \sum_{i=1}^{n} \frac{y_i v_i}{\sum_{i=1}^{n} y_i v_i} \left(\frac{x_i}{y_i}\right)$$

Formel (f2) viser at hvert forholdstall blir vektet med y-ens andel av summen av y-ene. Store y-er vil dermed telle forholdsvis mer i (f2) enn i (f1). Et gjennomsnitt beregnet i LOTTE blir i de aller fleste tilfeller beregnet med (f1), i tabell 7.4 og 7.5 er imidlertid metode (f2) anvendt.

Tabell 7.7. Gjeldsrenter og kapitalgrunnlag i forhold til 1992-bruttoinntekt for personlig næringsdrivende. På næring og inntektsgrupper

	Næring											
	Primær		Håndverk		Handel		Industri		Frie yrker		I alt	
Bruttoinntekt	y_1	y_2	y_1	y_2	y_1	y_2	y_1	y_2	y_1	y_2	y_1	y_2
0 - 150 000	0,21	3,06	0,30	0,79	0,434	2,28	0,35	1,39	0,31	0,54	0,29	1,50
150 000 - 300 000	0,17	1,72	0,22	0,57	0,29	1,03	0,25	0,69	0,22	0,36	0,21	1,03
300 000 - 500 000	0,16	1,80	0,18	0,70	0,24	1,17	0,23	1,10	0,23	0,55	0,20	1,22
Over 500 000	0,24	2,15	0,13	1,15	0,22	1,89	0,23	1,09	0,19	0,63	0,20	1,16
I alt	0,18	1,91	0,22	0,75	0,24	1,55	0,21	1,03	0,22	0,56	0,21	1,17

effekten er i denne sammenheng den komponenten vi er mest interessert i, da det er denne komponenten som ble påvirket av delingsmodellen.[13]

For å forenkle tabellutformingen definerer vi x_0 som den totale endringen i EGS, x_1 som andelen av endring i EGS som skyldes endring i skatt på personinntekt, og x_2 er andelen av endring i EGS som skyldes endrete nettoskatter. Variablene x_1 og x_2 representerer dermed det første ledd i relasjon (7.1). Vi definerer videre x_3 og x_4 som hhv. virkningen av inntektsendringen på bruttoskattene og virkningen av inntektsendringen på nettoskattene. Sammenhengen er da at $x_0 = x_1 + x_2 - (x_3 + x_4)$. Avrunding kan føre til at dette ikke alltid stemmer på tidelen.

Totalt sett var endringen i EGS uendret fra 1991 til 1992. Vi ser at brutto skattebetalingseffekt er positiv (x_1 og x_2), hvor den største endringen skjedde i nettoskattesatskomponenten. Bruttoskattesatskomponenten endret seg marginalt. Tar vi hensyn til inntektsendringene finner vi at nettoeffekten er null.

Går vi inn på enkeltkomponentene, finner vi at nettoskattesatseffekten dominerer for alle næringer unntatt i frie yrker. Dette kan bety at kapitalavkastningsgrunnlaget er lite eller at gjeldsrentene er høye i forhold til bruttoinntekten i frie yrker. For å illustrere dette nærmere vil vi i tabell 7.7 se nærmere på disse splittet på næring og inntektskategori. Som indikatorer bruker vi 1991-gjeldsrenter og kapitalgrunnlaget over 1992-bruttoinntekt. Indikatoren for gjeldsrenter viser potensialet for fradrag i personinntekten i 1991, mens indikatoren for kapitalgrunnlaget viser det samme for 1992. For 1992 kunne man også vurdere å ta med en indikator for lønnsfradrag, men betydningen av lønnsfradraget er av marginal betydning for størrelsen på personinntekten. For enkel notasjon lar vi y_1 være indikator for gjeldsrentene, mens y_2 er indikatoren for kapitalgrunnlaget.

13 Et grunnlagselement som ble anvendt av mange personer før skattereformen var sparing med skattefradrag (SMS). Denne ordningen ble fjernet med innføringen av skattereformen. Da denne sparingen ga et direkte fratrekk i skatt kan det tenkes at denne endringen kan forklare mye av skatteendringen, spesielt blant personer med lave bruttoinntekter. Vi har kontrollert for dette og funnet at resultatene ikke er spesielt følsomme for denne grunnlagsendringen. Vi finner det derfor ikke nødvendig å korrigere 1991-skattesatsen for dette.

Ved å bruke tabell 7.7 kan vi lettere forklare endringene i de effektive skattesatsene. Vi ser fra tabell 7.6 at det er kun i frie yrker bruttoskattesatskomponenten øker kraftig fra 1991 til 1992. Dette har sammenheng med det lave kapitalgrunnlaget i denne næringen, samtidig som gjeldsrentene i 1991 var på et normalnivå i forhold til det totale gjennomsnittet. I primærnæringene finner vi det klart høyeste kapitalgrunnlaget sett i forhold til bruttoinntekten. De skattemessige konsekvensene bekreftes av dette, da bruttoskattekomponenten faller eller er konstant i alle inntektskategorier for denne næringen.

Et annet poeng som framgår av tabell 7.6 er at EGS har økt noe i de to laveste inntektskategorier. Ser vi nærmere på skattesatskomponentene finner vi at størsteparten av økningen kan forklares ved nettoskattesatskomponenten. En nærliggende forklaring til dette er at den laveste skattesats på nettoinntekt økte fra 26,5 prosent til 28 prosent. Denne økningen ble for lønnstakere oppveiet av en økning i minstefradraget, men det innrømmes ikke minstefradrag i nærings- og kapitalinntekt. Nettoskattesatsen var imidlertid progressiv i 1991 26,5 prosent for nettoinntekter under 130 000 og 35 prosent for de neste 34 000 i nettoinntekt. Ser vi på en næringsdrivende med samme nettoinntekt fra næring i både 1991 og 1992, finner en at nettoinntekten som gir uendret skattebetaling fra 1991 og 1992 er på ca. 130 000 kroner[14]. For nettoinntekter under 146 000 kroner ga reformen en økning i nettoskatten, mens det ble en lettelse i nettoskatten for personer med nettoinntekter over 130 000 kroner. I de to laveste bruttoinntektsintervallene finner vi at over 50 prosent har nettoinntekter under 130 000 kroner. Økningen av nettoskattesatsen fra 26,5 til 28 prosent ga dermed et bidrag til økt skatt for næringsdrivende med lave nettoinntekter.

7.7. Sammenlikning av lønnstakeres og næringsdrivendes gjennomsnitts- og marginalskatter før og etter skattereformen

Et poengtert mål med skattereformen generelt og delingsmodellen spesielt var å oppnå skattemessig "likebehandling" av lønnstakere og næringsdrivende. En slik likebehandling krever at skattyterne, uavhengig om de er lønnstakere eller næringsdrivende, står overfor det samme skattesystem. Rent praktisk betyr dette at to personer med like inntekter, men som organiserer sin virksomhet forskjellig, skal betale det samme i skatt. En forutsetning for at dette skal gjelde er at disse personene står ovenfor like skattesatser uavhengig om inntektene kommer fra næring eller fra arbeid. I det etterfølgende skal vi derfor betrakte EGS og marginalskattene for lønnstakere og næringsdrivende nærmere.

En sammenlikning av EGS før og etter skattereformen kan tolkes som en sammenlikning av den totale skattebyrde. En reduksjon av forskjellen i samlet skattebyrde mellom lønnstakere og næringsdrivende med like inntekter må tolkes som en bevegelse mot likebehandling. Det må imidlertid presiseres at en slik sammenlikning ikke uten videre kan

14 La x være inntekten som gir lavere eller uendret nettoskatt fra 1991 til 1992. Vi finner at nettoskatten i 1991 vil være lavere enn 1992-nettoskatten hvis følgende ulikhet er oppfylt.

$$x \cdot 0{,}265 + 0{,}35(x - 130\,000) < 0{,}28 \cdot x$$

gitt likhet finner vi at $x^* \approx 136\,000$.

$x^* < 136\,000$ medfører en høyere nettoskatt i 1992.

Tabell 7.8. Dekomponering av EGS for lønnstakere. Over inntektsgrupper

Bruttoinntekt	EGS i prosent		Bidrag til endring i EGS i prosentpoeng				
	1991	1992	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4
0 - 150 000	20,9	19,3	-1,6	0,6	-0,9	0,4	0,8
150 000 - 300 000	23,3	21,8	-1,5	0,5	-1,5	0,2	0,4
300 000 - 500 000	26,2	25,1	-1,1	1,1	-1,5	0,2	0,5
Over 500 000	32,3	30,1	-2,2	1,7	-2,3	0,5	1,1
I alt	26,1	24,4	-1,5	0,6	-2,3	0	0,1

tolkes som en inntektsfordelingsanalyse. Antar vi imidlertid at det er liten mobilitet av skattytere mellom inntektsgrupper[15], vil sammenlikninger av EGS gi en god pekepinn på endringer i fordelingen av skattebyrden. For en oversikt over ulike inntektsfordelingsmål, se Aaberge (1986). En anvendelse av noen av disse målene er gitt i Thoresen og Aarbu (1995).

I tabell 7.8 ser vi nærmere på EGS for lønnstakere, oppdelt over inntektsgrupper. Vi har valgt å bruke de samme inntektsintervaller for lønnstakere som for næringsdrivende for å lette sammenlikningen mellom gruppene.

Det er flere ting som bør påpekes når vi sammenlikner tabell 7.8 med tabell 7.5. For det første finner vi at EGS har falt for lønnstakere, mens den har vært uendret for næringsdrivende. Ser vi på de enkelte inntektsgrupper finner vi det samme mønsteret, EGS for lønnstakere har nærmet seg EGS for næringsdrivende. Dette gir en indikasjon på at skattereformen har gått i retning mot en likebehandling av næringsdrivende og lønnstakere.

Det er videre verdt å merke seg at skattereformens virkning på nettoskattesatskomponenten og bruttoskattesatskomponenten er forskjellig når vi sammenlikner lønnstakere og næringsdrivende. Bruttoskattesatskomponenten har bidratt til en økning i skattebetalingen for lønnstakere, mens den førte til en nedgang eller uendret skattesats for næringsdrivende. Denne forskjellen i effekten av bruttoskattene kan forklares med at næringsdrivende ble berørt av både grunnlagsendringer og skattesatsendringer, mens lønnstakere kun ble berørt av at det ble innført to trinn i toppskatten, mot ett trinn før skattereformen. Innføringen av to trinn i toppskatten vil isolert sett bidra til en økt skattebelastning, og for lønnstakere finner vi at dette har skjedd. For næringsdrivende er bildet mer komplisert. Denne gruppen ble også berørt av endringen i toppskattesatsene, men i tillegg ble trygdeavgiftssatsen noe senket og delingsmodellen medførte et endret skattegrunnlag. Totalt sett har dette medført at næringsdrivende fikk en tilnærmet uendret betaling av trygdeavgift og toppskatt.

Nettoskattesatskomponenten i EGS gir et annet bilde. Lønnstakere i alle inntektsintervall har opplevd en nedgang i denne, mens næringsdrivende i lave inntektsintervaller fikk en

15 Aaberge og Wennemo (1993) finner at mobiliteten mellom inntektsgrupper er meget liten, antagelsen kan derfor gis empirisk støtte.

økning. En sannsynlig forklaring på denne endringen er gitt ovenfor, næringsdrivende i lave inntektsintervaller opplevde en økning i skattesatsen på alminnelig inntekt fra 26,5 til 28 prosent uten å bli innrømmet et større minstefradrag. Økningen fra 26,5 til 28 prosent ble gjort gjeldende for alle skattytere, men lønnstakere ble kompensert med at minstefradraget ble økt.

I avsnitt 5.1 ble det vist at en næringsdrivendes marginalskatt i 1991 var avhengig av forholdet mellom gjeldsrentene og næringsinntekten. Dette medførte at marginalskatten på næringsinntekt og rentefradrag kunne variere mye både mellom enkelte næringsdrivende og mellom lønnstakere og næringsdrivende. Fra og med 1992 var marginalskatten på renter 28 prosent for både lønnstakere og næringsdrivende, noe som bidrar til en økt likebehandling.[16]

Et spørsmål som naturlig melder seg når en betrakter forskjellene i skattesystemene mellom lønnstakere og næringsdrivende er om næringsdrivende faktisk tilpasset seg slik at de fikk en høyere verdi på rentefradraget enn lønnstakere. Tabell 7.3 ovenfor viser at mange næringsdrivende hadde et forhold mellom gjeldsrenter og næringsinntekt som ga et potensiale til høye marginalskatter på renter og lave marginalskater på inntekt. En mer konkret tilnærming til dette spørsmålet er å finne ut om det er store differanser i marginalskatt på renter og inntekt mellom næringsdrivende og lønnstakere. Sett i sammenheng med diskusjonen i avsnitt 5.1, hvor incentiveffektene av skattesystemet ble kartlagt, er det viktig å se nærmere på de faktiske marginalskatter skattyterne sto ovenfor i 1991 og 1992. Dette vil gi oss en indikasjon om de faktiske virkninger av reglene før og etter skattereformen.

Vi beregner marginalskatter på inntekt og rentefradrag. Marginalskatten på inntekt er beregnet ved at en har lagt til 10 kroner i lønnsinntekten for lønnstakere og 10 kroner i næringsinntekten for næringsdrivende. For rentefradraget er det gjort en tilsvarende beregning ved at en har økt fradraget med 10 kroner. Tabell 7.9 gir en oppsummering av resultatene.

Tabell 7.9. Faktiske marginalskatter på renter og inntekt. Personlig næringsdrivende og lønnstakere. 1991 og 1992. Prosent

	Marginalskatter på inntekt						Marginalskatter på renter					
	Lønnstakere		Nærings-drivende		I alt		Lønnstakere		Nærings-drivende		I alt	
Bruttoinntekt	1991	1992	1991	1992	1991	1992	1991	1992	1991	1992	1991	1992
0 - 150 000	33,5	31,0	25,0	24,0	32,5	30,0	26,5	28,0	23,0	21,0	26,0	27,5
150 000 - 300 000	41,5	38,5	36,5	33,5	41,0	38,0	32,5	28,5	33,0	28,0	32,5	28,5
300 000 - 500 000	45,0	40,5	44,0	36,0	45,0	40,0	33,5	28,0	37,0	27,5	34,0	27,5
Over 500 000	51,0	43,5	48,5	37,5	50,5	42,0	38,0	28,0	40,0	27,0	38,0	27,5
I alt	42,0	38,0	38,5	33,0	41,5	37,5	32,0	28,0	33,5	26,0	32,5	28

16 Forutsatt at de ikke ble berørt av skattebegrensningsregelen, hvor marginalskatten er 55 prosent.

Tabellen viser små forskjeller i de faktiske marginalskatter på renter mellom lønnstakere og næringsdrivende, men vi ser at næringsdrivende lå noe høyere i alle inntektsintervaller i 1991. Dette har sin årsak i definisjonen av personinntekt som ble gjennomgått i avsnitt 5.1. Etter reformen er marginalskatten på gjeldsrenter stort sett like for begge grupper. Årsaken til at den faktiske gjennomsnittlige marginalskatten på gjeldsrenter kan avvike noe fra den formelle skattesats på 28 prosent kan være at enkelte skattytere har null i nettoinntekt eller at de blir berørt av skattebegrensningsregelen. Med null i nettoinntekt vil en økning i renteutgifter ikke redusere skatten, dette kan bidra til at den gjennomsnittlige marginalskatt er under 28 prosent. Enkelte skattytere kan av forskjellige grunner være berørt av skattebegrensningsregelen, dette vil trekke den gjennomsnittlige marginalskatt opp.

De faktiske marginalskattene på inntekt falt som en følge av reformen, både for næringsdrivende og lønnstakere. Det har imidlertid vært et prosentvis større fall for næringsdrivende totalt og i alle inntektsgrupper. Dette har sannsynligvis sin årsak i at næringsdrivende totalt sett opplevde marginal reduksjon i bruttoskattesatskomponenten jfr. tabell 7.6, mens lønnstakere fikk en økning i denne. Det må også tas hensyn til at måten en beregner marginalskatt på i LOTTE er statisk; spesielt for næringsdrivende. En næringsdrivende vil ofte øke inntekten gjennom nyinvesteringer. En nyinvestering vil øke kapitalgrunnlaget og dermed redusere personinntekten. Denne sammenhengen er ikke modellert i LOTTE, og det kan bety at vi i enkelte tilfeller overvurderer marginalskatten.

Gjennomsnittlige marginalskatter oppdelt på inntektsgrupper gir ikke særlig informasjon om fordelingen av marginalskattene i de respektive år. Det kan tenkes at en relativt stor gruppe i 1991 hadde en høy marginalskatt på rentefradraget, denne muligheten vil ofte bli visket ut når vi betrakter gjennomsnittstall. Den kan derfor være av interesse å se nærmere på fordelingen av marginalskattene på renter og inntekt i 1991 og 1992. Tabell 7.10 viser denne:

Tabell 7.10. Fordeling av faktiske marginalskatter for personlig næringsdrivende og lønnstakere. Prosent

	Marginalskatt renter				Marginalskatt inntekt			
	1991		1992		1991		1992	
	Lønns-takere	Nærings-drivende	Lønns-takere	Nærings-drivende	Lønns-takere	Nærings-drivende	Lønns-takere	Nærings-drivende
1. percentil	0	0	0	0	7,8	0	7,8	0
5. percentil	26,5	0	28	0	30,5	4,5	28,3	7,8
10. percentil	26,5	23,0	28	26	33,5	19,5	30,2	17,9
1. kvartil	26,5	26,5	28	28	34,3	33,5	33	29,1
Median	33,5	34	28	28	41,8	40,0	35,8	34,5
3.kvartil	39,8	40,5	28	28	48,3	47,5	44,9	38,7
90. percentil	40,5	45,0	28	28	57,8	56,0	48,8	46,4
95. percentil	40,5	51,5	28	28	57,8	60,5	48,8	49,8
99. percentil	50	62,7	55	53	57,8	64,9	55	51,7

Vi finner, som forventet, at næringsdrivende hadde høyere verdi på rentefradraget enn lønnstakere fra første kvartil og oppover, men det er først fra 90. percentil at forskjellen blir stor. Sammenlikner vi denne tabellen med tabell 7.3 finner vi at selv om 44 prosent av de næringsdrivende lå i intervallet for en potensiell høy verdi på rentefradraget, fikk allikevel ikke alle glede av dette. Årsaken er at høye gjeldsrenter reduserer grunnlaget for alminnelig inntekt og dermed faller den marginale skattesats til under 40,5 prosent. Etter reformen finner vi at alle skattytere i skatteposisjon fikk den samme verdien på rentefradraget. Årsaken til at verdien av rentefradraget er over 50 prosent i 99 percentil skyldes den tidligere omtalte skattebegrensningsregelen. Denne medfører en marginalskatt på 50 prosent i 1991 og 55 prosent i 1992.

Når det gjelder marginalskattene på inntekt finner vi små endringer, bortsett fra at denne har falt for begge grupper. I det øverste desilet har differansen mellom lønnstakere og næringsdrivende blitt redusert, noe som isolert sett er til mest fordel for næringsdrivende.

Den vesentligste forskjellen mellom næringsdrivende og lønnstakere er at enkelte næringsdrivende har lave marginalskatter på inntekt og renter. Nærmere analyser viser at lønnstakere har en lavere bruttoinntekt i stort sett alle kvantiler i både 1991 og 1992, men lønnstakerne har likevel omtrent den samme eller høyere marginalskatt enn næringsdrivende. Dette skyldes i stor grad at næringsdrivende generelt har større fradrag enn lønnstakerne, noe som reduserer skattegrunnlaget og marginalskatten på inntekt. Næringsdrivende kan eksempelvis redusere skattegrunnlaget med tidligere underskudd. Lønnstakere som hadde inntekter over klassefradraget betalte minst 26,5 prosent i 1991 (28 prosent i 1992) på en marginal økning i inntekten, og vi ser fra figuren at marginalskatten i 5. percentil er på ca. 30 prosent for lønnstakerne i begge år.

Alt i alt finner små forskjeller mellom lønnstakere og næringsdrivende både i 1991 og 1992 med hensyn til fordelingen av marginalskattene. Næringsdrivende hadde noe høyere bruttoinntekter enn lønnstakere, men samtidig høyere fradrag, marginalskatten ligger derfor i gjennomsnitt noe lavere enn for lønnstakere. Næringsdrivende hadde imidlertid større muligheter for tilpasninger enn lønnstakere i systemet før skattereformen. Dette mulighetsområdet ble innsnevret som følge av skattereformen.

8. Delingsmodellen for aksjeselskaper

Delingsmodellen for aksjeselskaper er en direkte konsekvens av skattereformens endringer i utbyttebeskatningen og at arbeidsinntekt beskattes med en høyere skattesats enn kapitalinntekt. Et hovedmål med reformen var at pengestrømmer mellom foretak, eiere og investorer ikke skulle være påvirket av skattesystemet. Dette målet har ført til et foretaks overskudd nå blir beskattet med samme skattesats uavhengig av om overskuddet blir holdt tilbake i foretaket eller om det blir utdelt som utbytte. Dette impliserer også at kostnaden ved finansiering er den samme uavhengig av om foretaket velger å finansiere investeringer med egne midler eller bruke fremmedfinansiering.

Endringene i utbyttebeskatningen har videre ført til at et foretaks overskudd blir beskattet som alminnelig inntekt på foretakets hånd, mens utdelt utbytte er skattefritt på mottakers hånd. Et slikt system kan føre til uheldige vridninger hvis en samtidig opprettholder et skattesystem hvor ulike organisasjonsformer blir beskattet etter forskjellige regler.

Enhver skattyter kan velge hvordan en virksomhet skal organiseres. I de aller fleste tilfeller står valget mellom å organisere virksomheten som *personlig næringsvirksomhet* eller som et *aksjeselskap*. Velger en å organisere virksomheten som et aksjeselskap er foretaket et selvstendig skattesubjekt og eierne kan avlønnes med en kombinasjon av lønn og utbytte, som beskattes på mottakernes hender. I en personlig næringsvirksomhet er personen det eneste skattesubjekt og avlønningen til eieren er avkastningen etter personlige skatter. Uansett organisering er det rimelig å anta at avkastningen før skatt skyldes en kombinasjon av arbeids- og kapitalinnsats. Ved å opptjene inntekter gjennom et aksjeselskap og ta ut disse inntektene som utbytte[17], vil en kunne unngå personlige skatter på denne inntekten, gitt at utbyttet er skattefritt på mottakers hånd. Et slikt system vil dermed bryte med målet om nøytralitet mellom organisasjonsformer og medføre skatteplanlegging. En måte å unngå slike incentiveffekter på er å beskatte deler av avkastningen i

17 Det må i denne sammenheng presiseres at et foretak har klare begrensinger på hvor mye av overskuddet som kan utdeles som utbytte gjennom aksjelovens krav til reservefondsavsetning. Grunnen til denne begrensningen er å sikre at aksjeselskapet inneholder et minimum av verdier slik at kreditorenes interesser blir sikret ved en eventuell konkurs. I tillegg er det kun lønnsutbetalinger som gir opptjening av pensjonspoeng og en rekke mer kortsiktige trygdeordninger som f.eks. sykepenger. Begge disse faktorer vil redusere incitamentet til å omdanne arbeidsinntekt til kapitalinntekt.

aksjeselskaper som personlig inntekt, uavhengig av hvordan avkastningen anvendes. Delingsmodellen er en konkret metode på å finne andelen av aksjeselskapets avkastning som skal beskattes som personlig inntekt. En må imidlertid foreta en skjønnsmessig vurdering av hvilke kriterier som skal legges til grunn for å bestemme hvilke aksjeselskaper som skal berøres av delingsmodellen.

I dette kapitlet gjennomgås de viktigste endringene i skattesystemet for aksjeselskaper fra 1991 til 1992, med fokus på delingsmodellen. Vi drøfter også virkningene av omleggingen av utbyttebeskatningen, da disse omleggingene var et viktig motiv for innføringen av delingsmodellen.

8.1. Endringer i skattesystemet fra 1991 til 1992

Før skattereformen var skattesystemet for aksjeselskaper det samme for både små og store foretak, mens innføringen av delingsmodellen i 1992, førte i praksis til at foretaksbeskatningen ble en funksjon av foretakets størrelse. Det bør bemerkes at det har vært gjort en rekke endringer i skattereglene for delte selskaper fra og med inntektsåret 1995. Denne rapporten vil imidlertid konsentrere seg om en analyse av året før og året etter skattereformen. Endringene i regelverket, som gjelder fra og med inntektsåret 1995, vil derfor ikke bli omtalt her.

Foretakene betalte i 1991 kommuneskatt, fellesskatt og statsskatt av inntektene. Foretak med positiv nettoformue betalte også formuesskatt. Den samlede skattesats for kommune- og felleskatt var 23 prosent, mens statskattesatsen var 27,8 prosent, tilsammen 50,8 prosent. Formuesskattesatsen var i 1991 på 0,3 prosent. Utbetalt utbytte var fradragsberettiget i statsskatten, men statsskattepliktig på mottakers hånd. Dette kunne gi en skattemessig forskjellsbehandling mellom tilbakeholdt- og utdelt overskudd. Foretakene kunne redusere skattegrunnlaget med avskrivninger og diverse fondsavsetninger.

Det kan være fordelaktig å beskrive skattesystemet før skattereformen noe nærmere. Vi lar Π betegne et foretaks driftsoverskudd, B netto gjeld, A_1 avskrivninger beregnet etter avskrivningssatsene i 1991, F konsolideringsfondsavsetning, D avsatt utbytte og r lånerente. Inntektsskattegrunnlaget for et foretak i 1991 kunne dermed skrives som $\Pi - rB - A_1 - F - D$. Både på person- og bedriftssiden har skattyterne betalt skatt til kommune og stat. I det norske bedriftsskattesystemet før 1992 ble utbetalt utbytte tatt til fradrag i statsskatten, mens den inngikk i skattegrunnlaget for kommune- og fellesskatt. Lar vi u_s betegne statsskattesatsen og u_k kommune- og fellesskattesatsen, ble selskapets betalbare skatt som følger

$$T^{91} = u_k\,(\Pi - rB - A_1 - F) + u_s\,(\Pi - rB - A_1 - F - D) \tag{8.1}$$

Vi betegner andelen som kan avsettes til konsolideringsfond som φ. Konsolideringsfondsavsetningen blir da

$$F = \varphi(\Pi - rB - A_1) \tag{8.2}$$

Setter vi (9.2) i (9.1) får vi følgende skattefunksjon

$$T^{91} = (1 - \varphi)\,(u_k + u_s)\,\{\Pi - rB - A_1\} - u_s D + \omega N \tag{8.3}$$

hvor ω er formuesskattesatsen og N er nettoformuen.

Et foretak kunne avsette til konsolideringsfondet hvert år gitt at avsetningsgrunnlaget var positivt. Avsetningssatsen var maksimalt 23 prosent i 1991, og avsetningen kunne brukes av alle aksjeselskaper gitt at foretaket hadde et overskudd. Det eksisterte ingen bindinger på denne avsetningen, bortsett fra at den ikke kunne anvendes til utbytte. Vi ser fra (8.3) at denne avsetningen virket på samme måte som en reduksjon i den formelle skattesats. Anvendte man maksimal konsolideringsfondsavsetning, kunne man dermed redusere den faktiske skattesats fra 50,8 prosent til 39,1 prosent. Vi ser videre at avsatt utbytte bidro til en reduksjon av skatten på foretakets hånd.

Fra og med 1992 ble denne strukturen endret radikalt. Det ble innført ett enkelt skattegrunnlag som ble skattlagt med en skattesats på 28 prosent, dvs. en reduksjon i den formelle skattesats på 22,8 prosentpoeng. Skattesatsen på 28 prosent var i 1992 sammensatt av en fellesskattesats og en kommuneskattesats. Netto utbytte var ikke lenger fradragsberettiget i skattegrunnlaget. Dermed oppnådde man en skattemessig likebehandling av tilbakeholdt og utdelt overskudd. Endringen medførte imidlertid en økning i skattegrunnlaget og alt annet likt, til økt skatt på foretakets hånd. Dette ble oppveiet av at utbytte ble gjort skattefritt på aksjonærenes hånd. Formueskatten på foretaket ble fjernet.

Skattereformen hadde som mål å være provenynøytral og det ble gjennomført en vesentlig utvidelse av skattegrunnlaget. For det første ble avskrivningssatsene redusert. Videre ble konsolideringsfondet fjernet. Før skattereformen hadde foretakene anledning til å utsette beskatningen av salgsgevinster gjennom reglene for negative saldi. Fra og med 1992 ble disse regler endret. Driftsmidler som selges med gevinst/tap etter skattereformen blir inntektsført/fradragsført med 20 prosent hvert år. Dette var ikke tilfelle tidligere, da man kunne utsette beskatningen av gevinster på avskrivbare driftsmidler i maksimalt 4 år (8 år for skip).

Delingsmodellen ble gjort gjeldende for aksjeselskaper hvor eierne er "aktive", dvs. arbeider i aksjeselskapet eller på en eller annen måte er ansvarlig for dets daglige virksomhet. Eierne av et aksjeselskap vil bli omfattet av delingsmodellen hvis de aktive tilsammen eier mer enn to tredjedeler av aksjeselskapet eller at de har krav på minst to tredjedeler av utbyttet. Hvis de aktive eierne tilsammen eier mer enn to tredjedeler av aksjene, men den enkelte aktive aksjonær eier mindre enn 3 prosent av aksjekapitalen vil foretaket ikke bli gjenstand for deling. Det eksisterer også identifikasjonskrav. Dette betyr at aktive eiere som ikke direkte oppfyller eierkravet, kan bli identifisert som aktive hvis nærstående til den aktive oppfyller eierkravet. Oppfylles dette, vil aksjeselskapet bli gjenstand for deling. Med nærstående menes det familiemedlemmer. For en nærmere beskrivelse av hvem som kan identifiseres med den (de) aktive, vises det til Skattedirektoratet (1992,1993, 1994) eller Finansdepartementet (1995).

Delingen foregår på samme måte som hos personlig næringsdrivende. En tar utgangspunkt i resultatet før skatt, trekker ut kapitalinntekter og legger til kapitalutgifter. Størrelsen som framkommer betegnes som "korrigert næringsinntekt". De aktives personinntekt framkommer ved at en deretter trekker ut beregnet kapitalavkastning og et eventuelt lønnsfradrag fra den korrigerte næringsinntekten. Denne personinntekten blir tilordnet den enkelte eier og beskattet med vanlige satser for personinntekt på eierens hånd.

Skattefunksjonen etter skattereformen er gitt i relasjon (8.4). Vi lar A_2 betegne avskrivninger i 1992 og $f(\Psi)$ betegne en gjennomsnittsskatt for de aktive eiere (Ψ er summen av de aktive eiernes inntekter). Symbolene tilknyttet kapitalgrunnlag og lønnsfradrag er gitt i avsnitt 5.2. Ved å bruke disse symboler får vi følgende skattefunksjon:

(8.4)

$$T^{92} = \phi(\Pi - rB - A_2) + f(\Psi)\ min\ [34G,\ max\ \{\Pi - A_2 - \beta K - \gamma W,\ min\ (\Pi - A_2 - \beta K,\ 1{,}45H\}]$$

hvor ϕ er skattesatsen på alminnelig foretaksinntekt i 1992, $34G$ var den øverste grense for personinntekt i 1992. Det første leddet i (8.4) gjelder for ikke-delte aksjeselskaper, mens både første og andre ledd gjelder for delte aksjeselskaper. Personinntekten beskattes både med trygdeavgift og toppskatt og i beregningen av toppskatten inngår det bunnfradrag. Vi har derfor valgt å bruke en gjennomsnittsskattesats, $f(\Psi)$, i (8.4). På denne måten får vi tatt hensyn til at personinntekten fra foretaket får en andel av bunnfradragene og at personinntekt inngår i to forskjellige skattegrunnlag. Det er verdt å bemerke at personinntekt fra foretak blir beskattet etterskuddsvis. Således vil en positiv beregnet personinntekt i 1992 bli beskattet på den aktive eiers hånd året etter, 1993. Utbytte blir også beskattet etterskuddsvis, dette gjelder både før og etter skattereformen.

Sammenlikner vi (8.4) med (8.3) finner vi det dekkende å kunne si at skattefunksjonen ble mindre kompleks på foretaksnivået etter skattereformen. På den annen side førte den direkte kobling mellom foretaket og de aktive eiere til en mer kompleks skattefunksjon for foretak som ble berørt av delingsmodellen.

Av de skandinaviske land er det Norge som har gått lengst i å beskatte foretaksinntekt likt uavhengig av hvordan den anvendes. I kapittel 3 ble regelverket for Sverige og Finland kort omtalt. De svenske og finske regler for delingsforetak kan i noen grad sammenliknes med den norske delingsmodellen, men regelverket i disse land behandler tilbakeholdt overskudd og utbytte ulikt. Finland har heller ikke innført noen regler for skillet mellom aktive og passive eiere.

I både Sverige og Finland blir tilbakeholdt overskudd beskattet mildere enn utbytteutdelinger i foretak som blir gjenstand for deling. En slik skattemessig forskjellsbehandling av inntekten vil normalt føre til en sparebøsseeffekt. En lavere skattesats på tilbakholdte midler i forhold til uttak, vil gi et incitament til å beholde midlene i foretakssektoren. I et skattesystem hvor det også er et sterkt skille mellom skatt på kapital og skatt på arbeid, kan det lett oppstå problemer når inntektene en gang skal tas ut av foretaket. Således har Sverige valgt å innføre karantenebestemmelser for aktive eiere. Inntekt som

blir tatt ut av foretaket blir beskattet som arbeidsinntekt selv om eieren etter lovens tekst har gått over i en passiv rolle. I Norge slipper man dette problemet da inntekten blir beskattet likt uansett anvendelse.

8.2. Nærmere om motivet for innføringen av delingsmodellen i aksjeselskapssektoren

Begrunnelsen for å innføre delingsmodellen for aksjeselskaper var å unngå skattemessige incentiver til omorganisering fra f.eks. personlige næringsdrivende til aksjeselskap. I Finansdepartementet (1995) s.28 lyder begrunnelsen som følger: "Hvis delingsmodellen ikke hadde vært gjort gjeldende for aksjeselskaper der aktive aksjonærer har betydelige eierinteresser, ville denne satsstrukturen (les. skattesystemet) gitt sterke motiver til skattemessige tilpasninger". Videre står det: "Hvis delingsmodellen ikke hadde vært gjort gjeldende for aksjeselskaper med aktive eiere , ville trolig også mange lønnstakere og næringsdrivende sluttet som hhv. lønnstakere og næringsdrivende og i stedet drevet virksomhet gjennom personlig eide aksjeselskaper". Disse argumentene gjør det interessant å betrakte endringene i utbyttebeskatningen nærmere. Spesielt er det interessant å se nærmere på incentiveffekten av å omdanne lønn til utbytte før og etter skattereformen.

I mindre aksjeselskaper vil eierne måtte vurdere hvor stor andel av foretakets overskudd som skal tas ut som utbytte og hvor mye som skal tas ut som lønn. Denne beslutningen er blant annet en funksjon av skattesystemet, krav til egenkapital og det faktum at lønn medfører en viss forsikringseffekt.

Vi skal i dette avsnittet betrakte nærmere hvordan skattesystemet påvirker valget mellom lønn utbytte. I denne sammenlikningen vil vi rendyrke effekten av skattesystemet og ser derfor bort ifra krav til reservefondsavsetning og den positive forsikringseffekten lønn innebærer. For enkelhets skyld begrenser vi analysen til et aksjeselskap med en eier. Analysene kan også brukes som eksempel på endring i avkastning etter skatt i tilfeller hvor en personlig næringsdrivende omdanner sin virksomhet til et aksjeselskap og tar ut avkastningen som utbytte. Eksemplene er i stor grad basert på Fjærli og Lund (1995).

Vi betrakter en overføring hvor eieren reduserer sitt lønnsuttak *etter alle skatter* med 1 krone og overfører dette beløpet til utbytte. Før personlig skatt vil beløpet være lik

$$\frac{1}{1-m_w} \tag{8.5}$$

hvor m_w er skatt på lønn. Vi må ta hensyn til at redusert lønn også reduserer arbeidsgiveravgiften. Betegner vi satsen på arbeidsgiveravgift med a, vil økningen i resultat før skatt på aksjeselskapets hånd være lik

$$Y = \frac{1+a}{1-m_w} \tag{8.6}$$

hvor Y betegner økningen i aksjeselskapets resultat før alle skatter. Denne økningen i resultat før skatt skal brukes til å utbetale utbytte og foretaksskatt på utbytte. Vi ser for enkelhets skyld bort fra at noe av inntektsøkningen kunne avsettes til konsoliderings-

fond i 1991. Betegner vi utbytte utbetalt fra aksjeselskapet med G og utbytteskatt med T, får vi

$$Y = G + T \tag{8.7}$$

Disse tre relasjonene er utgangspunktet for sammenlikningen mellom 1991 og 1992.

Vi betrakter først 1991. I 1991 var utbytte fradragsberettiget i aksjeselskapets statsskatt. Aksjeselskapets skatt på utbytte blir da

$$T = c_u (Y - G) + c_d G \tag{8.8}$$

hvor c_u er skatt på tilbakeholdt overskudd, 50,8 prosent i 1991, og c_d er kommuneskatt på utbytte, 23 prosent i 1991. Setter vi (8.8) i (8.7) finner vi et utrykk for det maksimale utbytte man kan dele ut. Dette var

$$G = \frac{1 - c_u}{1 - c_u + c_d} Y \tag{8.9}$$

Setter vi inn for Y i (8.9) og trekker ut personlig skatt på utbytte, finner vi at netto utbytte av denne omallokeringen av inntekt blir

$$D_{1991} = \frac{(1 + a)(1 - c_u)(1 - m_d)}{(1 - m_w)(1 - c_u + c_d)} \tag{8.10}$$

hvor m_d er personskatt på utbytte. Det bør presiseres at en omallokering av inntekt i 1991 ga en skatteeffekt først i 1992, da det er etterskuddsvis beskatning av aksjeselskaper. Personskattesatsen (m_d) var i 1992 på 19,5 prosent, for utbytte delt ut fra 1991-inntekten. Arbeidsgiveravgiften er (og var) soneinndelt og den kunne dermed variere mellom 0 og 16,7 prosent. Skatt på lønnsinntekt kunne variere mellom 0 og 57,8 prosent for lønnstakere, mens arbeidsinntekt for næringsdrivende ble beskattet med maksimalt 64,9 prosent. Hvis D_{1991} var større enn 1, ble utbytte skattefavorisert. Det betyr at det skattemessig lønte seg å omallokere lønn til utbytte.

Antar vi at a er lik 16,7 prosent, finner vi at D_{1991} vil være større enn 1 når marginalskatten på lønn eller næringsinntekt er ca. 36 prosent. Fjærli og Lund (1995) viser at hvis foretaket avsetter en del av ekstrainntekten til konsolideringsfond, vil D_{1991} være større en 1 selv med laveste marginalskattesats på lønn/næringsinntekt (26,5 prosent i 1991). I vårt tilfelle vil D_{1991} kunne overstige 2 med en marginalskatt på lønn rundt 55 prosent, noe som ikke var en uvanlig høy marginalskatt i 1991.

Skattereformen endret dette bildet. Utbyttebeskatningen ble endret ved innføringen av den såkalte *godtgjørelsesmetoden*. Denne metoden medfører at utbyttet blir fullt ut beskattet på foretakets hånd, mens mottakerne får godtgjort skatten i sin personlige ligning. Denne metoden impliserer at den totale skatt på både foretak og person blir

(8.11) $$T = c_u Y + (m_d - s) G$$

hvor c_u er foretaksskattesatsen, 28 prosent i 1992 og s er godtgjørelsessatsen. Setter vi relasjon (9.11) i (9.7) finner vi

(8.12) $$G = \frac{1 - c_u}{1 - (s - m_d)} Y$$

Skattereformen medførte at $s = m_d = 28$ prosent. Dette medfører at $G = (1 - c_u) Y$, dvs. ingen beskatning av utbyttet på mottakers hånd.

Vi vet at en overføring av en krone etter skatt fra lønn til utbytte i 1992 må utløse personskatt når aksjeselskapet blir berørt av delingsmodellen. En økning i inntekt som følge av konvertering av lønn til utbytte, beskattes i sin helhet som personinntekt. Grunnen til dette er at resultatet i aksjeselskapet før skatt vil øke på grunn av redusert lønn med $(1+a)/(1-m_w)$. Denne økningen vil ikke påvirke kapitalavkastningen da denne beregnes på grunnlag av kjennetegn som er uavhengig av denne omallokeringen, og personinntekten beregnes uansett om denne økningen tilbakeholdes eller betales ut som utbytte.

La p være skattesatsen på personinntekt. Setter vi inn for Y i (8.12) vil en omallokering av lønn til utbytte for et delingsforetak gi et utbytte etter skatt på

(8.13) $$D_{1992} = \frac{(1 + a)(1 - c_u - p)}{1 - m_w}$$

Skattesatsen m_w kan skrives som en sum av skattesats på alminnelig inntekt (m) og skattesats på personinntekt (p). Relasjon (8.13) kan derfor skrives som

(8.14) $$D_{1992} = \frac{(1 + a)(1 - c_u - p)}{1 - m - p}$$

Skatten på alminnelig inntekt m er lik skattesatsen på aksjeselskapets resultat, $m=c_u$, og D_{1992} blir dermed lik $1+a$. Med delingsmodellen blir det dermed ingen skattemessig diskriminering av lønn framfor utbytte utover arbeidsgiveravgiften.

Hvis vi tenker oss at det ikke hadde blitt innført en delingsmodell for aksjeselskaper, men alt annet i reformen likt, ville det blitt en klar skattemessig diskriminering av lønn framfor utbytte, da D_{1992} kunne ha kommet opp i ca. 1,6 for høyeste marginalskattesats på lønn.

Ovenfor så vi at innføringen av delingsmodellen for aksjeselskaper ble begrunnet med faren for skattemessig diskriminering mellom lønn og utbytte og de incentiveffekter dette ville gi. Det som ikke ble påaktet i særlig grad i denne diskusjonen, var at utbytte-

beskatningen i 1991 faktisk kunne gi et like stort eller større incitament til å kanalisere lønn over i utbytte enn hva 1992-reglene gir av incitament *uten delingsmodellen*.

Dette betyr at argumentene for innføringen av delingsmodellen for aksjeselskaper i liten grad kan baseres på at en fjernet den såkalte "dobbeltbeskatningen" av utbytte. Utbetaling av utbytte ble i 1991 faktisk "subsidiert" i forhold til lønn, og innføringen av delingsmodellen bidro til å redusere de skattemessige subsidiene.

Man må isteden spørre seg hvorfor det kunne være en såvidt stor skattemessig diskriminering mellom lønn og utbytte i 1991. Årsaken til dette var at det hadde foregått en gradvis nedjustering av personskattesatsene på utbytte fra 1986 til 1991, uten en justering av utbyttereglene på foretaksnivå. I 1986 var høyeste marginalskatt på mottatt utbytte 40 prosent mot 19,5 prosent i 1991. Hvis skattesatsen på utbytte hadde vært den samme i 1991 som i 1986, ville det først være lønnsomt å ta utbytte isteden for lønn hvis marginalskattesatsen på lønn oversteg ca. 50 prosent, dvs. et betydelig mindre incitament til å omdanne lønn til utbytte. Med en slik gradvis reformering av personskattesystemet ble det derfor nødvendig å foreta justeringer av utbyttebeskatningen. Delingsmodellen er i denne sammenheng en mulig løsning på problemet.

9. LOTTE-AS — en mikrosimuleringsmodell for beregning skatt på aksjeselskap og aktive eiere

På grunn av at det eksisterer to parallelle skattesystemer, et skattesystem for personer og et skattesystem for foretak, er det relativt vanskelig å betrakte foretaks- og personbeskatningen i sammenheng fra en empirisk synsvinkel. Dette skyldes at statistikk normalt sett samles inn separat for foretak og personer. Det eksisterer således ikke noen naturlige koblinger mellom skattestatistikk for personer og foretak. Dette har medført at empiriske analyser av foretaksbeskatning normalt har sett bort fra beskatningen på eiernes hånd. Delingsmodellen for aksjeselskaper har imidlertid ført til et behov for å betrakte skatt på foretak og person i sammenheng.

På grunn av dette behovet har en i Statistisk sentralbyrå utviklet en mikrosimuleringsmodell som beregner inntekts- og formuesskatter på foretaks- og personnivå for aksjeselskaper, kalt LOTTE-AS. Denne modellen ble først og fremst utviklet for Finansdepartementets evaluering av delingsmodellen. LOTTE-AS er basert på datagrunnlag og skatteregler for 1992. Virkningene av skattereformen må imidlertid beregnes på grunnlag av data og skatteregler både fra 1991 og 1992. Av den grunn er det for 1991 bygget opp en skatteberegningsrutine som beregner den totale skatt for foretak og eiere basert på 1991 regler. Det er imidlertid ikke mulig å simulere effekter av skatteregelendringer i skatteberegningsrutinen for 1991. LOTTE-AS blir oppdatert årlig og den siste versjonen er basert på 1993-data. I denne rapporten skal vi imidlertid fokusere på delingsmodellens overgangsvirkning fra 1991 til 1992.

9.1. Datakilder

Utgangspunktet er "Inntekts- og Formuesundersøkelsen for selskaper og andre etterskuddspliktige 1992" se Nygårdseter et al. (1995) som er en utvalgsundersøkelse. Fra populasjonen er 6614 aksjeselskaper trukket ut. Her er ikke kraftselskaper, finansvirksomhet etc. med, da disse har en annen regnskapsførsel. For aksjeselskapene har vi fått tilkoblet opplysninger fra andre datakilder som er basis for modellen. Disse datakildene er:

- Selvangivelse 2 for inntektsåret 1992 for aksjeselskaper
  Skjemaene kommer fra likningskontorene og innbefatter 6614 foretak.

- Saldoskjema for inntektsåret 1992
  Skjemaene omhandler skattemessige avskrivninger og kommer fra likningskontorene og innbefatter 20899 skjemaer for 5685 foretak.

- Alminnelig næringsoppgave 2 for inntektsåret 1992
  Kilde er "Regnskapsstatistikken 1991-1992" (Fjeld et al. 1994) fra SSB og likningskontorene. Her er det skjema for 5962 foretak.

- Personinntektskjema for inntektsåret 1992
  Skjemaene kommer fra likningskontorene og omhandler 2515 skattemessig delte foretak med 4686 tilhørende aktive eiere.

- Likningsregisterdata for de aktive eierne.
  Vi har opplysninger for 4621 aktive eiere i 1992. Opplysningene omfatter inntekts- og skatteansettelser til personlige skatteytere.

Det er gjort en tilsvarende undersøkelse for 1991 hvor de fleste foretak også er med i 1992-undersøkelsen. "Alminnelig regnskapsskjema" i 1991 tilsvarer "Alminnelig næringsoppgave" for 1992. Selvangivelse 2 for aksjeselskaper og saldoskjema finnes i begge årene. For 1991 gir aksjonærbeskatningsformular 2 og 3 opplysninger om eiers fødselsnummer og eierandel, samt utbytte. Ved å bruke Lønns- og trekkoppgave registeret identifiseres eierne som har mottatt lønn fra foretaket. Disse personene kan defineres som "aktive eiere" i 1991. Datagrunnlaget i 1991 er brukt til å beregne total skatt på foretakets inntekt, og denne kan sammenlignes med den tilsvarende størrelse for 1992.

9.2. Klargjøring av modellen

I beregninger og simuleringer av skatt er det viktig med fullstendige opplysninger om skattegrunnlaget hvis beregningene skal bli presise. Datagrunnlaget for LOTTE-AS inneholder imidlertid ikke alle opplysninger vi kunne ønske; vi har eksempelvis ikke opplysninger om ektefellens ligning noe som er viktig for valg av skatteklasse. Vi har av den grunn gjort enkelte tillempinger.

En klargjøring av modellen starter med å gjøre en kjøring hvor gjeldende regelverk legges til grunn. En slik kjøring beregner de totale skatter, og denne størrelsen blir lagret. For enkelthets skyld betegner vi denne størrelsen som U. Vi ser bort fra at personinntekt og utbytte i praksis blir skattlagt året etter, alle foretaks- og personskatter blir beregnet i det året inntekten oppstår. Svakheten med en slik metode er at dette forutsetter at inntektsforholdene er noenlunde like for de aktive eierne i 1992 som i 1993.

Etter at U er kalkulert, beregnes tenkt skatt som skyldes personinntekt og egen lønn fra foretaket. Dette gjøres ved at en tar utgangspunkt i inntektsansettelsene og skatteansettelsene fra ligningskontoret. Skatten på "inntekt fra foretak" blir forholdsmessig utregnet i forhold til andre typer inntekter personen har, dvs. inntekt fra foretaket beskattes likt per krone som inntekt fra andre kilder. Skatten på "inntekt fra foretak" blir også tatt vare på for senere simuleringskjøringer og har betegnelsen T_F. I og med at vi ikke simulerer skatten totalt for de aktive eierne, men bare den delen av skatten som skyldes foretaket, vil et galt nivå på total skatt for den aktive eieren være av liten betydning.

Vi har følgende viktige sammenheng i en skatteberegning:

(9.1) $$S_P = T_F + (U - S_T)$$

der S_P er skattebelastning på aktiv eier som skyldes inntekt fra foretaket, S_T er simulert totalt skatt for den aktive eieren, dvs. skatt på inntekt fra foretak pluss skatter på andre inntektskilder. Vi har at S_T er lik U når man utfører en kjøring med gjeldende regler. La S_{P0} være skatt på inntekt fra foretaket når gjeldende regelverk legges til grunn. Denne er:

(9.2) $$S_{P0} = T_F$$

I en simulering holdes personskattesystemtet og inntektene konstant. Alle endringer i skattesystemet for foretak, vil dermed slå ut i U. Differansen, $(U - S_T)$, gir dermed endringene i total skatt som skyldes endring i personinntekten. Det vises til Lian og Aarbu (1996) for flere detaljer.

9.3. Gjennomgang av en modellkjøring

En kjøring starter med at avskrivningene blir utregnet. Brukeren kan velge nivået på avskrivningssatsene. Inntektsgrunnlaget for foretaket blir deretter kalkulert og inntektskatt og evt. formueskatt beregnes. Her kan skattesatsene varieres, og hvilke inntekts- og utgiftskomponenter som skal være med kan eventuelt endres. Generelt kan alle regelbestemte satser varieres.

Deretter beregnes personinntekten for foretaket under ett dersom foretaket er delt. Modellen kan ikke simulere endringer i lovverket som avgjør om et foretak skal deles eller ikke. Ved beregning av foretakets personinntekt, må kapitalavkastningsgrunnlaget og kapitalavkastningen fastlegges. Hva som skal inngå i kapitalavkastningsgrunnlaget, kan velges for modellkjøringen. En kan f.eks. trekke ut leverandørgjeld og forskudd fra kunder fra kapitalavkastningsgrunnlaget. Modellen beregner også foretakets lønnsfradrag.

Utregnede størrelser fra foretaket kobles til den enkelte aktive eier, og den enkelte aktive eiers personinntekt fra foretaket kan dermed fastlegges. Personinntekt før lønnsfradrag beregnes ved å ta eiers eierandel i foretaket multiplisert med foretakets personinntekt før lønnsfradrag. Lønnsfradraget til den aktive eieren vil være avhengig av foretakets totale lønnsfradrag og formelle begrensninger av lønnsfradraget for den enkelte aktive eier. Når netto lønnsfradrag er fratrukket, kan en begrense personinntekten ytterligere. Egen lønn fra foretaket og personinntekt fra foretaket skal samlet ikke overstige et angitt beløp, i 1992 var dette 34 ganger grunnbeløpet i folketrygden.

Den aktive eier skal skattlegges med personskatter. Personinntekten generert av foretaket legges til inntektsgrunnlaget for bruttoskattene. Deretter beregnes alle skattene for personen. Til utregningen brukes inntektsansettelser og skatteansettelser fra likningsregisteret. Klassevalg er gitt og følger det som faktisk ble valgt i 1992. Denne skatteberegningen vil ikke bli 100 prosent korrekt for alle observasjonene, da vi ikke har de enkelte selvangivelsesposter for den aktive eller for en eventuell ektefelle. Skattesatser

og beløp for den aktive eier vil ligge fast både før og etter simulering. Skattebelastning fra foretak (S_P) utregnes for den aktive ved formel (9.1).

For hvert foretak summeres skattebelastning på alle aktive eiere som skyldes inntekter fra foretaket. Den totale skatt på inntekter fra foretaket finnes ved å summere direkte skatter på foretaket med ovennevnte skattebelastning.

Til slutt lagres alle resultater på mikronivå for foretak og personer. Deretter kan tabeller lages og ytterligere analyse utføres. Standard til alle modellkjøringer er en tabell med skatteproveny på inntekter fra foretak.

9.4. En detaljert gjennomgang beregningsmetodikken

I evalueringen av endringer i foretaksbeskatningen er det viktig å kartlegge beskatningen av foretakets inntekt i alle anvendelser. I et foretak, som eies av de ansatte, vil beskatningen av foretakets inntekt være avhengig av inntektsanvendelsen. Et slikt foretak kan belønne sine eiere med både lønn og utbytte, og skattleggingen av disse anvendelser er forskjellige. I tillegg er foretaket et skattesubjekt, dvs. det betaler skatt på overskuddet. Når en skal finne total skattebelastning på foretakets inntekt, må en derfor summere

- skatt på overskudd i foretaket
- skatt på lønn utbetalt til eierne
- skatt på utbytte utbetalt til eierne

Overskuddskatten betalt av foretaket beregnes direkte fra opplysningene på foretakenes selvangivelse.

Utbytteskatt på mottakers hånd beregnes bare for foretaksinntekt opptjent i 1991. Vi er interessert i å finne skattebelastningen på utbytte som ble utbetalt fra foretakenes 1991-inntekt. På grunn av at utbytte beskattes etterskuddsvis, ble utbetalt utbytte fra 1991 ikke registrert hos mottaker før i 1992. På grunn av skattereformen var det imidlertid innført en overgangsordning for beskatning av utbytte i 1992; alt mottatt utbytte ble beskattet med 19,5 prosent. Vi har i våre beregninger valgt å inkludere utbytteskatten for 1991-utbyttet i den totale skatten for 1991. I og med at overgangsordningen medførte en flat beskatning av utbytte har vi derfor beregnet utbytteskatten i foretaket som avsatt utbytte i 1991-regnskapet multiplisert med 19,5 prosent. Denne skatten er deretter tilordnet den personlige del av skatten. Selv om dette kan oppfattes som en forenkling, vil vi med denne metoden oppnå vårt mål, som er å sammenlikne den totale skatt på inntekt generert i 1991 mot den totale skatt på 1992-inntektene. Vi må derfor inkludere mottakernes skatt på utbyttet i den totale skatt for 1991.

Aktive eieres lønnsuttak fra foretaket beskattes med toppskatt, trygdeavgift, kommune- og fellesskatt. I 1991 ble lønn også beskattet med statsskatt. Lønnsuttaket finner vi ved å påkoble opplysninger fra SSBs Lønns- og trekkoppgaveregister (LTO-registeret) for 1991. For 1992 er den aktive eiers lønn fra eget foretak oppgitt på personinntektsskjemaet. Det kan imidlertid være knyttet usikkerhet til lønnen oppgitt på personinntektsskjemaet. Grunnen til dette er at enkelte eiere som ikke har krav på lønnsfradrag, ikke oppgir lønnsuttak på personinntektsskjemaet fordi opplysningene om egen lønn kun brukes

til å beregne korrekt lønnsfradrag. Dette kan medføre at vi estimerer størrelsen på lønnen for lavt. Effekten av dette vil bli drøftet senere. Den aktive eier kan også ha andre inntekter. Opplysninger om disse inntektene er hentet fra SSBs ligningsregister for både 1991 og 1992.

Ligningsregisteret gir oss følgende skattegrunnlag:

- Grunnlag for toppskatt
- Grunnlag for trygdeavgift jord/skog/fiske (mellomsats)
- Grunnlag for trygdeavgift lønn (mellomsats)
- Grunnlag for trygdeavgift høy sats
- Grunnlag for trygdeavgift lav sats
- Grunnlag for kommuneskatt
- Grunnlag for fellesskatt
- Grunnlag for statsskatt (kun i 1991)

Vi har i tillegg opplysninger om skattyters skatteklasse og alder.

I beregningen av den totale gjennomsnittlige foretaksskatt er det i utgangpunktet flere metoder å velge mellom. Det sentrale spørsmål i denne sammenheng er om en skal vurdere inntektene som den aktive eier tar ut av foretaket som marginale eller om en skal forutsette at hver inntektstype oppstår samtidig dvs. ingen inntekter betegnes som marginale. Hvorfor er dette viktig? Grunnen er at inntektsskattesystemet for personer inneholder bunnfradrag. Eksempelvis vil toppskatten først tre i kraft når inntekten overstiger et visst nivå. Hvis en antar at lønn fra foretaket i 1991 eller lønn pluss personinntekt i 1992 er marginale inntekter og at den aktive eier har andre inntekter som tilsvarer bunnfradraget i toppskatten, vil lønnen (1991) eller lønn pluss personinntekt (1992) bære all toppskatt. Det andre alternativet, at alle inntekter oppstår samtidig, vil gi et et helt annet resultat. Hvis en antar at ingen inntekter er marginale, vil alle inntekter få en andel av bunnfradraget. Et enkelt talleksemepel kan belyse dette. Anta at en aktiv eier tilsammen har en brutto inntekt i 1991 på 300 000 kroner. Av dette beløpet stammer 100 000 fra lønnsuttak i foretaket. Vi antar videre at bunnfradraget i toppskatten er 200 000 kroner og toppskattesatsen 9,5 prosent. Hvis vi velger å anse inntekten fra foretaket som marginal, vil skatten på lønn fra foretaket bli på 9 500 kroner (300 000-200 000)*0,095). Antar vi isteden at inntektene oppstår samtidig vil skatten på lønn fra foretaket (100 000/300 000)*9 500 kroner = 3 166 kroner, dvs. lønnen den aktive eier tar ut av foretaket "får glede" av 1/3 av bunnfradraget fordi denne lønnsinntekten utgjør 1/3 av de totale inntekter. I skatteberegningene som er utført i Finansdepartementet (1995) er den sist omtalte metoden brukt, og vi vil i denne rapporten anvende den samme metoden. Det viktigste argumentet for å anvende den "gjennomsnittlige" metode er at det er vanskelig å tenke seg at noen inntekter er marginale. En aktiv eier vil normalt drive parallelle virksomheter og inntektene oppstår dermed parallellt gjennom året.

Det kan være av interesse å beskrive mer nøyaktig hvordan de enkelte skattearter har blitt beregnet. Da beregningsmetodene er de samme for 1991 og 1992 vil vi ikke trekke skiller mellom de enkelte år i den konkrete beskrivelse, untatt i tilfeller hvor presiseringer er påkrevet.

Toppskatt
Vi lar *IT* betegne grunnlaget for toppskatt, *X* er lønnen, P betegner personinntekten (kun 1992) som aksjonæren mottar fra foretaket og *A* andre pensjonsgivende inntekter (ikke kapitalinntekter). Vi har da

$$IT = X + P + A \tag{9.3}$$

Vi lar t_s betegne toppskattesatsen og *TG* nedre grense for toppskatt. I LOTTE-AS blir personinntektens maksimale størrelse satt til 34G. Personinntekt som overstiger dette ble som kjent ikke beskattet med verken toppskatt eller trygdeavgift i 1992. Toppskatten blir da

$$Toppskatt = t_s\ (IT - TG) \tag{9.4}$$

For den aktive aksjonær blir skatten på *X* pluss *P* lik

$$\frac{X+P}{IT}\ Toppskatt \tag{9.5}$$

Da toppskattegrunnlaget inneholder alle pensjonsjonsgivende inntekter blir toppskatten på *X* en korrekt gjennomsnittlig toppskatt.

Trygdeavgift
Trygdeavgiften beregnes på tilsvarende måte. Lønnen (*X*) beskattes med mellomsats (7,8 prosent) hvis aksjonæren er mellom 17 og 69 år. Personinntekten (*P*) i 1992 beskattes med 10,7 prosent hvis denne er under 12G, 7,8 prosent for det overstigende beløp. Er eieren eldre enn 69 år eller yngre enn 17 år beskattes all inntekt fra foretaket med lav sats. La *GTH* betegene grunnlag for trygdeavgift høy sats, *GTM* er grunnlag for trygdeavgift mellomsats og *GTL* er grunnlag lav sats. Vi får nå to tilfeller for lønn og personinnekt:

a) Eier mellom 17 og 69 år

Lønnen *X* vil i sin helhet inngå i *GTM*. Korrekt beregnet gjennomsnittlig trygdeavgift på *X* blir da

$$\frac{X}{GTM}\ t_m\ GTM \tag{9.6}$$

hvor t_m er mellomsatsen.

Personinntekt blir beskattet med høy sats opp til 12G, mellomsats fra 12G til 34G og null over 34G. Vi får da at andelen av trygdeavgift som skal tilordnes den beregnede personinntekt blir:

$$(9.7) \qquad \frac{max\,(0, P - 12G)}{GTM} t_m\, GTM + \frac{min\,(12G, P)}{GTH} t_h\, GTH$$

hvor vi husker at personinnteken ikke vil overstige 34G i våre beregninger og det er derfor ikke nødvendig med et ledd hvor 34G inngår.

b) Eier over 69 år eller under 17 år

Lønnen *X og* personinntekten *P* blir beskattet med lav sats. Gjennomsnittlig trygdeavgift blir nå

$$(9.8) \qquad \frac{X+P}{GTL} t_l\, GTL$$

hvor t_l er lav sats.

Kommune- og felleskatt

Skattegrunnlaget for kommune- og fellesskatt er summen av alle inntekter minus skattemessige fradrag. Vi har ikke tilgang til de faktiske fradrag og kapitalinntekter, noe som kan skape enkelte problemer i beregningene. Generelt har vi at kommuneskattegrunnlaget består av lønns- og kapitalinntekter minus fradrag. Lar vi K_S betegne kapitalinntekter og F_S fradrag, får vi generelt følgende kommunskattegrunnlag

$$(9.9) \qquad KSG = X + A + K_s - F_s$$

Da vi ikke har opplysninger om verken K_S eller F_S, vil vi ikke kunne finne den korrekte andelen av skatt som skal tilordnes inntekter fra foretaket. Den korrekte andelen er

$$(9.10) \qquad \frac{X+P}{X+A+K_s} < \frac{X+P}{X+A} = \frac{X+P}{IT}$$

dvs. den er mindre enn toppskatteandelen. Kun i det tilfellet hvor den aktive eier ikke har skattemessige fradrag vil kommuneskattegrunnlaget bli likt toppskattegrunnlaget. Bruker vi $\frac{X+P}{IT}$, ser vi at kommune- og fellesskatt blir overvurdert i forhold til det korrekte tilfelle. Det beste alternativet, gitt de tilgjenglige opplysninger, er imidlertid å benytte $\frac{X+P}{IT}$ som andel på tross av de åpenbare svakheter.

Lar vi t_{kf} være summen av kommune og felleskattesats, *GK* skattegrunnlaget og *KL* være klassefradrag finner vi at tilnærmet korrekt skatt på *X+P* er

$$(9.11) \qquad \frac{X+P}{IT} t_{kf}\,(GK - KL)$$

Statsskatt

Statskatten (kun 1991) er beregnet på det samme grunnlaget som kommune- og fellesskatten, vi får derfor de samme problemene når vi bruker $\frac{X+P}{IT}$ som inntektsandel. Lar vi t_{ss} være statsskatten, *GS (=GK)* statsskattegrunnlaget og *NG* være nedre grense for statsskatt, får vi en tilnærmet korrekt statskatt som følger

$$\frac{X+P}{IT} t_{ss} (GS - NG) \tag{9.12}$$

Dette opplegget legger grunnlaget for beregningen av den totale skatt som belastes foretaksinntekten når en tar hensyn til både foretaksbeskatningen og personbeskatningen.

9.5. Styrker og svakheter ved modellen

Med modellapparatet kan satser og beløpsgrenser meget enkelt justeres. Dette medfører at virkningen av ulike skatteforslag lett kan modelleres. Grunnlagsdataene er veldig omfattende og inneholder opplysninger fra mange ulike skjemaer. Dette gir mulighet til å simulere et stort spenn av skattesystemer som baserer seg på poster fra disse skjemaene.

Endring av adferd grunnet endring av skattesystem er ikke lagt inn i modellen. Dette betyr at en skattesimulering av et annet skattesystem ikke tar hensyn til foretaks og personers tilpasning til det nye skattesystemet. Provenyanslagene kan derfor overvurdere den faktiske endring. En modell med adferd er imidlertid meget komplisert å konstruere.

Modellen har foreløpig ingen muligheter for framføring av grunnlagsdataene til et beregningsår.

Simuleringer der både personskattesystemet og skattlegging av aksjeselskaper endres, kan foreløpig ikke utføres. En forutsetning for modellkjøringen, er at personskattesystemet holdes fast.

10. Datakvalitet, avgrensning av analyseutvalget og valg av mål for skattebelastning

LOTTE-AS er unik i den forstand at den beregner skatt på foretakets inntekt i alle anvendelser og summerer alle skatter som er betalt av både foretak og eier. En slik modell blir dermed relativt detaljert, og mye av styrken i en slik modell må baseres på gode data. Innføringen av delingsmodellen medførte en dramatisk forandring i skattepraksis i og med at delingsmodellen knytter foretaks- og personbeskatningen sammen. Dette førte igjen til at en måtte samle inn data slik at en kunne foreta den samme koblingen for evalueringsformål. Dette er ikke uproblematisk. Dataene som foreligger setter derfor klare begrensninger for analyseformål, og det er viktig å kartlegge disse begrensningene.

For 1992 er det 2 515 foretak med 4 680 eiere i utvalget som ble berørt av delingsmodellen. For enkelte foretak er eieropplysningene ikke komplette. For 1991 har vi eieropplysninger om 1 617 foretak med tilsammen 3 105 eiere, og det er mange foretak hvor vi ikke har komplette eierdata. En analyse av skatteendringer krever at vi oppretter et panel av foretak for 1991 og 1992. En sammenkobling av 1991- og 1992-data for foretak hvor vi har eierdata begrenser utvalget til 1 119 foretak. Blant disse 1 119 foretak er det imidlertid mange som har endret eierstruktur fra 1991 til 1992. Isolerer vi ut foretak hvor det ikke har skjedd endringer i eierstruktur finner vi at 845 foretak oppfyller dette kriteriet. Det viser seg imidlertid at 10 av disse foretakene mangler viktige regnskapsopplysninger, og vi sitter dermed igjen med et panel på 835 foretak. En viktig grunn til å begrense analysen til dette panelet er at eieropplysningene ikke er komplette verken for 1991 eller 1992. Hvis vi inkluderer alle foretak hvor det er ikke-komplette eieropplysninger kan vi komme i skade for å trekke med f.eks. kun 1 eier i 1991, mens det faktiske antall er 3. Generelt har vi færre eierdata for 1991, noe som betyr at en kobling uten å kontrollere for antall eiere vil kunne føre til at skatteestimatene for 1991 kan bli trukket nedover. En nærmere gjennomgang av panelet viser imidlertid at det er 37 foretak hvor eierens identitet har blitt endret fra 1991 til 1992. Det er tilsammen 56 eiere (av totalt 1383) som ikke har samme identitet. Dette kan dreie seg om generasjonsskifte eller salg og vil neppe ha noen innvirkning på våre estimater.

Det viser seg imidlertid at lønnsopplysningene for 1992 kan være et problem. Vi bør derfor kontrollere endringer i lønn noe nærmere. Tabell 10.1 viser enkelte gjennomsnittsverdier for lønn og for relaterte variable i foretak med samme antall eiere og fullstendige regnskapsopplysninger i begge årene.

Tabell 10.1. Oversikt over lønnsendring og inntektsendring i delingsforetak. Kroner

	Alle	Positiv lønn i 1992	Positiv lønn i 1991	Null lønn i 1992	Null lønn i 1991
Gjennomsnittlig lønnsendring (92 minus 91)	-35 200	12 300	-36 300	-216 800	23 000
Gjennomsnittlig endring i drifts- og finansresultat (92 minus 91)	37 500	60 600	37 600	-50 800	33 600

Tallene viser at antallet foretak med null lønn i 1991 er på ca. 400 i denne populasjonen, mens den er på ca. 4 600 foretak i 1992, dvs. en stor økning. Tabell 10.1 forsterker inntrykket om at lønnen oppgitt i vårt 1992-dataene er beheftet med problemer. Dette ser vi greit ved å sammenlikne kolonne 4 og 5 i tabell 11.1. Blant foretak som har oppgitt null lønn i 1992 er lønnsnedgangen i gjennomsnitt - 216 800 kroner. På den annen side, foretak som ikke har foretatt lønnsutbetalinger i 1991 har en relativ liten positiv endring i utbetalt lønn fra 1991 til 1992, men ikke på langt nær så dramatisk som nedgangen vist i kolonne 4. Vi ser imidlertid at det er en viss sammenheng mellom de som ikke har oppgitt utbetalinger av lønn i 1992 og endringen i drifts- og finansresultatet. Foretakene med null lønn i 1992 hadde en kraftig nedgang i drifts- og finansresultatet fra 1991 til 1992, mens populasjonen som helhet hadde en økning i resultatet. Dette indikerer at lønnsuttak er en funksjon av den løpende avkastning.

Grunnen til den fallende kvaliteten på lønnsposten i 1992 i forhold til 1991 skyldes for det første innføringen av nye skjemaer. Vi har hentet lønnsopplysningene fra personinntektsskjemaet. Dette ble innført fra og med 1992. Det tar tid å bygge opp ny kompetanse og kunnskap, og dette vil gjenspeiles i datakvaliteten. For det andre er det naturlig å tro at skattytere fyller ut skjemaposter der hvor det er nødvendig. Poster som ikke er relevante for den enkelte skattyters ligning blir i mange tilfeller ikke utfylt, og dette vil forringe datakvaliteten. Våre lønnsdata for 1992 brukes av den enkelte skattyter i beregningen av det såkalt lønnsfradraget. Hvis skattyteren ikke har mulighet til å utnytte lønnsfradraget kan skattyter i mange tilfeller velge å ikke fylle ut posten for uttak av lønn, selv om posten skal fylles ut uavhengig av lønnsfradrag.

Analysen i denne rapporten vil ta utgangspunkt i et utvalg av "like" foretak. Vi luker ut foretak hvor lønnen i 1992 er oppgitt som null og hvor lønnsnedgangen er større enn 100 000. Dette vil i stor grad luke ut observasjoner med manglende data, og gir oss tilsammen 717 foretak. Grunnen til at vi ikke tar ut alle foretak med null i lønn i 1992 er at en slik strategi vil være korrelert med mulighetene for det enkelte foretak til å utnytte det såkalte lønnsfradraget. I tillegg velger vi å ta ut foretak hvor inntektsbegrepet er negativt eller null. Vi sitter da igjen med 691 observasjoner. Det er grunn til å bemerke at tabellene over gjennomsnittlige skattesatser i Finansdepartementet (1995) er basert på et noe større utvalg enn i denne analysen. Dette medfører at tallene i denne rapporten ikke er direkte sammenliknbare med tallene i Finansdepartementet (1995). Grunnen til at vi begrenser utvalget noe mer, er at vi vil i stor grad fokusere på hele fordelingen og ikke bare gjennomsnittstall. Dette krever at eventuelle ekstremobservasjoner lukes ut.

11. Analyse av delingsmodellens virkninger for aksjeselskaper med aktive eiere

På kort sikt vil innføringen av delingsmodellen slå ut i endret skattebetaling for foretak som blir berørt av denne omleggingen. I en analyse av de kortsiktige virkninger er det derfor viktig å analysere endringer i den betalbare skatten. Dette kapitlet vil redegjøre for endringen i skattebetalingen for delingsselskaper. Vi vil starte med en beskrivelse av hvordan skatteberegningene blir foretatt, med et fokus på styrker og svakheter i slike beregninger. Deretter blir resultatene presentert. Gjennomsnittstallene kan skjule stor variasjon, og av den grunn vil vi fokusere på foretak med en stor nedgang og en stor oppgang i den gjennomsnittlige effektive skattesats (EGS). Formålet med å sette fokus på disse er å finne ut hvilke skatterelevante kjennetegn som bidrar til en stor endring i EGS.

I Finansdepartementet (1995) ble det som mål på skattebelastning brukt totale skatter, beregnet slik som beskrevet overfor, dividert med summen av drifts- og finansresultat og lønn utbetalt til aktive eiere. Brutto lønn, drifts- og finansresultatet ble ikke påvirket av at skattereformen ble innført, og eventuelle endringer i disse skyldes følgelig kun endringer i inntekter, kostnader og lønnsuttak. I denne rapporten har vi også valgt å korrigere dette inntektsbegrepet for ordinære av- og nedskrivninger, slik at disse postene ikke får noen innflytelse.

11.1. Empirisk analyse. Alle foretak

En normal tilnærming til analyse av skatteendringer er å betrakte effektive gjennomsnittlige skattesatser (EGS) på enkeltnæringer før og etter skattereformen. Tabell 11.1 gir en oversikt over disse fordelt på næring, og hvor vi også har splittet den effektive skattesatsen i en persondel og en foretaksdel.

Persondelen av den effektive skattesatsen er funnet ved å summere skatt på lønn, utbytte (1991) og beregnet personinntekt (1992) og dividere denne summen på inntektsbegrepet. En kan trekke ut utbyttedelen av personskatten, men det viser seg at denne utgjør ca. ett prosentpoeng av den totale personskatten. Denne andelen er såpass marginal slik at det ikke er nødvendig å behandle denne separat. Foretaksdelen er beregnet ved å dividere den direkte inntektsskatt på foretaket med det samme inntektsbegrepet.

Tabell 11.1. Gjennomsnittlige skattesatser etter næring. Splittet i en persondel og en foretaksdel. Prosent

Næring	Antall foretak	Skatte-sats 91	Skatte-sats 92	Person-del 91	Person-del 92	Foretaks-del 91	Foretaks-del 92
Industri	2 400	29	28	25	22	4	6
Bygg og anlegg	2 800	26	24	23	20	4	4
Varehandel hotell og restauranter	7 700	28	28	22	20	6	8
Transport	1 100	31	28	22	20	9	8
Eiendom forretningsmessig tjenesteyting	2 400	32	31	26	25	7	6
Privat tjenesteyting	1 700	28	28	23	22	4	6
I alt[1]	18 400	29	28	23	21	5	6

1 I alt raden inkluderer tilsammen 691 observasjoner. 13 observasjoner er imidlertid ikke tilknyttet de næringene som er oppsummert i denne tabellen.

Vi finner at skattereformen ikke medførte store endringer i den effektive skattesatsen, når hele populasjonen betraktes. Betrakter vi persondelen og foretaksdelen av den effektive skattesatsen, finner vi at den personlige skattebelastning har falt marginalt, mens foretaksdelen i EGS var mer eller mindre uendret.

Gjennomsnittstall kan skjule en stor variasjon i dataene. I det etterfølgende skal vi derfor fokusere mer på fordelingen av skatteendringene i populasjonen. Formålet med en slik analyse er å finne årsaker som kan ha medvirket til endringer i effektiv skattebelastning. Vi vil først starte med en analyse av hele populasjonen. Deretter vil vi bryte ned analysen på næring.

Det kan være fordelaktig å starte en slik analyse med å betrakte viktige faktorer som vil påvirke skattebetalingen. I tabell 11.2 ser vi nærmere på gjennomsnittsverdier og spredning for de viktigste faktorene.

Vi finner fra tabellen at fordelingen for alle variable er skjev mot høyre; gjennomsnittet er høyere enn medianen. Dette betyr at massen er dominert i antall av små foretak, mens store foretak dominerer når vi betrakter verdiene av de enkelte variable. Mellom 50 og 60 prosent av delingsforetakene opplevde en inntektsøkning fra 1991 til 1992. Det er videre interessant å se at den langsiktige gjelden over kapitalgrunnlaget er høyere enn den langsiktige gjeld over sum eiendeler. Dette betyr at en andel av gjelden i et foretak er bundet til eiendeler som ikke inngår i kapitalavkastningsgrunnlaget. Da gjeldsrenter ikke er fradragsberettiget i beregningen av personinntekt, vil høy andel gjeld over kapitalavkastningsgrunnlaget kunne medføre en høyere skattebetaling enn hvis andelen er lav. Lønnsuttaket til aktive eiere økte noe fra 1991 til 1992. Vi finner videre at lønnsuttaket er under 600 000 kroner for over 90 prosent av foretakspopulasjonen i begge årene. Dette indikerer at den såkalte 34G grensen i liten grad har virkning på skattebetalingen når man betrakter populasjonen under ett, men 34G grensen vil selvfølgelig ha betydning for de aller største foretakene.

Tabell 11.2. Gjennomsnittsverdier og spredning for utvalgte variable

Variabel	Gjennomsnitt	Øvre kvartil	Median	Nedrel kvartil	90. percentil	10. percentil
Kapitalgrunnlag	1 490 000	1 509 000	655 000	256 000	3 239 000	103 000
Beregnet personinntekt	43 000	104 000	- 7 000	-79 000	271 000	-254 000
Lønn til aktive eiere i 1991	311 000	396 000	243 000	138 000	560 000	47 000
Lønn til aktive eiere i 1992	321 000	395 000	247 000	139 000	607 000	43 000
Endring i inntektsbegrep	47 000	110 000	6 000	-56 000	281 000	-156 000
Langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag	0,39	0,45	0,15	0	0,82	0
Langsiktig gjeld over sum eiendeler	0,22	0,35	0,10	0	0,61	0
Størrelse på foretak (sum eiendeler)	2 379 000	2 234 000	1 001 000	479 000	4 568 000	222 000

Tabell 11.2 viser en stor heterogenitet i datamaterialet. I analyse av endringer i skatt må en derfor forsøke å anvende metoder som tar hensyn til dette. Hvis en begrenser seg til presentasjon av gjennomsnittsverdier eller korrelasjonskoeffsienter som forklaringer på enkelte fenomener, vil disse ikke alltid fange opp underliggende sammenhenger. Grunnen til dette er at slike statistiske mål er følsomme overfor ekstremverdier og ikke-linearitet i dataene. Eksempelvis vil en korrelasjonskoeffsient som er nær null fortelle oss at det ikke er en lineær sammenheng. Det kan imidlertid være en ikke-lineær sammenheng mellom variablene, dette bør isåfall kartlegges. Videre vil forklaringer ved hjelp av korrelasjons- og/eller regresjonsmodeller normalt forutsette at variablene som blir betraktet følger en nærmere angitt fordeling, i praksis normalfordelingen.[18] Dette legger føringer på analysen, og det kan derfor være ønskelig å bruke metoder som ikke inneholder de ovennevnte svakheter. Tabeller og figurer som drøfter det fulle forløp til fordelingen kan gi mer informasjon enn man kan få av gjennomsnittsmål, lineær korrelasjon eller lineære regresjonskoeffsienter. I det etterfølgende vil vi derfor forsøke å gi en analyse som tar hensyn til heterogeniteten i dataene og som ikke forutsetter noe om fordelingen av variablene, dvs. utnytte ikke-parametriske metoder. I fordelingsstudier har man lenge brukt mål som beskriver inntektsfordelinger og forløpet av fordelingen. Lorenzkurver og interaksjonskurver er slike mål, se f.eks. Aaberge (1986) for en teoretisk drøfting. Vi skal anvende slike metoder i den etterfølgende analyse i et forsøk på å gi nærmere forklaringer på årsakene til at enkelte foretak fikk en økning i skattesatsen, mens andre fikk en nedgang i skattesatsen.

Figur 11.1. Endring i EGS. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS. $\frac{\text{Prosentpoeng}}{100}$

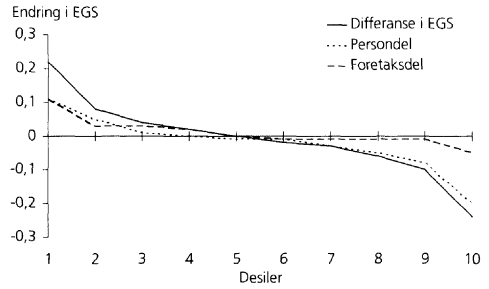

Det første vi betrakter er fordelingen av endringen i EGS, oppdelt i en foretaksdel og en persondel. Figur 11.1 viser denne:

18 Se f.eks. Davidson og MacKinnon (1993) eller Maddala (1988) for en innføring i regresjons-/korrelasjonsmodeller.

Gjennomsnittlig endring i persondelen av EGS er en nedgang på to prosentpoeng, mens foretaksdelen øker med ett prosentpoeng, totalt en gjennomsnittlig nedgang på ett prosentpoeng, jfr. tabell 11.1. Sammenlikner vi tabell 11.1 med figur 11.1 finner vi at tabell 11.1 skjuler en stor variasjon i populasjonen. Omlag 55 prosent av populasjonen opplevde en nedgang eller en uendret skattesats fra 1991 til 1992, mens 45 prosent fikk en økning i skattesatsen. Ser vi nærmere på persondelen av skattesatsen, finner vi at denne bidrar med mesteparten av nedgangen blant foretak med en redusert EGS, mens foretaks- og persondelen bidrar like mye til økningen i EGS for foretak med en stigning i EGS. Sammenlikner vi endringen med nivået på EGS i 1991 finner vi at foretak med en stor nedgang i EGS hadde høy EGS i 1991, mens foretak med økning hadde en tilsvarende lav EGS.

Figur 11.1 viser oss at vi først og fremst bør lete etter årsaker som påvirker den personlige skattebasen når vi skal betrakte foretak med en nedgang i EGS, mens årsakene til økning i EGS ser ut til å finnes i grunnlagsendringer som påvirker både foretaks- og persondelen[19]

Det kan være flere årsaker til at det er persondelen av skattesatskomponenten som varierer mest. For det første er det store variasjoner i lønnsutbetalingene til de aktive eiere,

---

19 En kan dekomponere persondelen og foretaksdelen av EGS inn i en totalendring og en inntektsendring, på tilsvarende måte som vi gjorde for personlig næringsdrivende. Det er imidlertid knyttet noe flere tolkningsproblemer med en slik dekomponering for foretakene enn vi hadde for personlig næringsdrivende, når vi skal operere med gjennomsnittstall. Grunnen er at vi har et datapanel på mikronivå for aksjeselskap, for næringsdrivende delte vi inn materialet i grupper etter inntektsnivå. Dette betyr at vi foretok en aggregering av data for næringsdrivende før vi dekomponerte skatteendringen. En slik aggregering vil i noen grad viske ut enkelte ekstremobservasjoner. Med et panel på mikrodata vil slike observasjoner imidlertid kunne få stor innflytelse. Vi kan illustrere problemet nærmere med et eksempel, basert på inntektsendringen (andre ledd) i relasjon (7.1). For å forenkle notasjonen definerer vi θ som T^{91}/I^{91} og ε som $I^{92} - I^{91}$. La videre vekten tilordnet hver observasjon være v. Med disse definisjoner kan vi sette opp følgende tabell.

Tabell F1. Eksempel på hvordan gjennomsnitt blir påvirket av transformasjoner

Observasjon	θ	ε	v:
1	0,05	100 000	1
2	0,30	-30 000	6
3	0,10	20 000	5

Beregner man $\Sigma(\theta\varepsilon v)$ for disse tre observasjonene finner man at denne er negativ og gjennomsnittet blir dermed negativt. Selv om en bare tar gjennomsnittet av $\Sigma(\theta\varepsilon)$ vil den bli negativ. Imidlertid finner vi at gjennomsnittet av ε er positivt både vektet og uvektet. Dette betyr dermed at en beregning av et vektet gjennomsnitt separat for ε og θ vil gi en positiv inntektseffekt, mens en beregning av $\Sigma(\theta\varepsilon v)$ vil gi en negativ inntektseffekt. Det er ikke gitt på et objektivt grunnlag hva som gir et riktig bilde, men eksemplet illustrerer at det kan oppstå tolkningsproblemer når en dekomponerer mikrodata. Ved å dekomponere endringen i EGS etter (7.1) finner vi nettopp at dette fenomenet oppstår når vi beregner gjennomsnittsverdier innenfor de enkelte desiler. Vi finner en negativ inntektseffekt, samtidig som det har vært en positiv inntektsøkning i de fleste desiler. For å unngå disse tolkningsproblemer velger vi å ikke dekomponere endringen i EGS for foretakene. I og med at vi følger et panel av foretak, har vi imidlertid nok informasjon på mikronivå til å finne årsakene til at skattesatsene endret seg. En videre dekomponering av skattesatsene etter relasjon (7.1) er derfor ikke i samme grad nødvendig som den var blant næringsdrivende, hvor vi ikke hadde paneldatainformasjon på mikronivå.

og mange eiere har meget høye lønnsutbetalinger sett i forhold til lønnstakere. Dette betyr at det vil være store variasjoner i den effektive skattesats på lønn, da personskattesystemet er progressivt. Endringen av lønnsuttak bør også ses i sammenheng med innføringen av delingsmodellen. Hvis et foretak får en positiv beregnet personinntekt blir denne i stor grad beskattet på samme måte som et lønnsuttak[20]. Et lønnsuttak vil imidlertid bli belastet arbeidsgiveravgift, men samtidig vil trygdeavgiftssatsen være noe lavere. Vi kan illustrere denne substitusjonen noe nærmere med et eksempel. Anta at en aktiv eier ønsker å redusere personinntekten med 1 krone og tar ut denne reduksjonen i lønn. Økt lønn induserer imidlertid arbeidsgiveravgift; før skatt men etter arbeidsgiveravgift disponerer eieren derfor 1 - a hvor a er arbeidsgiveravgiften. Etter toppskatt og trygdeavgift sitter eieren igjen med

$$1 - a - t_m (1 - a) - t_s (1 - a) \tag{11.1}$$

hvor t_m er trygdeavgift mellomsats og t_s er toppskattesatsen. Vi har antatt at eieren har en personinntekt som overstiger bunnfradraget i toppskatt. Hvis eieren ikke gjør denne konverteringen fra personinntekt til lønn sitter eieren igjen med

$$1 - t_h - t_s \tag{11.2}$$

etter skatt. Dette beløpet kan deretter tas ut som utbytte, men er ikke alltid umiddelbart disponibelt for eieren. Det kan være institusjonelle begrensninger på utbytteutdelingen som kan føre til at beløpet i (11.2) ikke blir disponibelt, men må holdes tilbake.

Trekker vi (11.1) fra (11.2) finner vi en differanse lik

$$(1 - t_h - t_s)\, a - (1 - a)\,(t_h - t_m) > 0 \tag{11.3}$$

Denne differansen er større enn null i det gjeldende skattesystem. Det er altså ikke lønnsomt å konvertere personinntekt til lønn hvis en kun tar hensyn til skattemessige forhold. Det er imidlertid grunn til å tro at forhold utenfor skattesystemet kan føre til at mange eiere kan velge å øke lønnsuttaket når personinntekten er positiv.

Eiere av foretak hvor det oppstår en positiv beregnet personinntekt vil dermed kunne øke lønnen uten at de totale skatter endres dramatisk. Delingsmodellen kan på denne måten gi et svekket incitament til å beholde inntektene i foretaket når personinntekten blir positiv, i forhold til det gamle systemet. Er den beregnede personinntekt mindre enn null vil imidlertid en overføring av driftsoverskuddet til lønn øke skattebelastningen på kort sikt. En vil derfor forvente at i foretak med positiv beregnet personinntekt vil det ha

20 Fra og med inntektsåret 1995 blir imidlertid lønn og beregnet personinntekt ulikebehandlet i forhold til maksimalbegrensningen for beregning av personinntekt. Dette var ikke tilfelle før 1995, da det var absolutt likebehandling.

Tabell 11.3. Gjennomsnittlige desilverdier for lønnsendring fra 1991 til 1992. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

Desil	Endring i EGS Prosentpoeng / 100	Lønnsendring (1992 minus 1991) Kroner	Beregnet personinntekt Kroner
1	0,22	29 000	56 000
2	0,08	28 000	102 000
3	0,04	50 000	-12 000
4	0,02	31 100	5 000
5	0	8 000	139 000
6	-0,02	12 000	-34 000
7	-0,03	13 000	-9 000
8	-0,06	-11 000	121 000
9	-0,10	-36 000	114 000
10	-0,24	-17 300	-57 000

vært en økning i lønnsuttaket, mens endringen i lønnsuttak blant foretak med negativ beregnet personinntekt vil være en funksjon av andre faktorer.

Det kan derfor være av interesse å betrakte lønnsuttaket nærmere for å se om det kan være en sammenheng mellom uttak av lønn og endring i effektiv skattesats effektiv skattesats og om beregnet personinntekt følger det samme forløpet. I tabell 11.3 ser vi nærmere på dette:

Tabellen viser at foretakene med den største økningen i skattesatsen (3 øverste desilene), økte lønnsuttaket mye fra 1991 til 1992. Den gjennomsnittlige beregnede personinntekt innen hvert desil er også positiv, unntatt i tredje desil hvor den er noe negativ. En må her ta hensyn til at det er en funksjonssammenheng mellom den beregnede personinntekt og lønnsuttak. En økning i lønn på 1 krone reduserer den beregnede personinntekt med $1 + a$. Dette betyr at når en skal sammenlikne gjennomsnittet av den beregnede personinntekt i desil 8 med den samme størrelse i desil 2, bør en korrigere for at lønnsuttaket er høyst forskjellig i de to desilene. Bildet er noe mer tvetydig blant foretak som har hatt en nedgang i skattesatsen. Tabellen gir en indikasjon på at det er en større hyppighet av negativ beregnet personinntekt i denne gruppen, men dette er ikke entydig. Lønnsuttaket har imidlertid avtatt i perioden blant disse, og dette bidrar isolert til at de aktive eiere i noen grad møter lavere marginalskatter i personbeskatningen, sålenge personinntekten er negativ eller nær null.

Desiltabellene gir en indikasjon på sammenhenger, men fordi de viser gjennomsnittsverdier innen hvert desil kan dette skjule stor variasjon. Vi vil derfor se nærmere på sammenhengen mellom endringen i skattesats og de oppsplittede deler av endringen i EGS. I denne sammenheng vil vi anvende ikke-parametriske metoder som er mye brukt i analyser av inntektsfordeling (Strøm et al. 1993), men denne metodikken er universell og er ikke begrenset til å brukes kun i inntektsfordelingsanalyser.

La oss anta at vårt mål er å forklare Y ved flere uavhengige variable. For enkelhets skyld betegner vi de uavhengige variable med X. Vi starter først med å ordne Y (som i vårt til-

felle er endringen i EGS) slik at observasjon nummer 1 er observasjonen med den høyeste verdien (størst økning i EGS), nummer 2 har den nest høyeste osv. Forløpet for Y, når Y betegner endringen i EGS, er vist i figur 11.1, og kan beskrives med de såkalte percentilene $u \in (0,1)$. Når $u = 0{,}05$ representerer dette 5 prosent av populasjonen med de høyeste verdiene på Y. Vi rangerer deretter X etter forløpet for Y. Hvis f.eks store verdier av X går sammen med høye verdier av Y vil X falle når u går mot 1. En måte å beskrive samvariasjonen mellom Y og X på er å anvende interaksjonskurver. Interaksjonskurven til X viser forholdet mellom gjennomsnittet til 100u laveste prosent av X og det totale gjennomsnitt for X, når X er rangert etter Y. Når $u = 0{,}05$ vil størrelsen på interaksjonskurven være gitt ved forholdet mellom gjennomsnittet for X for 5 prosent av populasjonen med de høyeste verdier på Y og gjennomsnittet for X i hele populasjonen. Hvis f.eks denne er lik 1 for $u = 0{,}05$ betyr dette at 5 prosent av observasjonene med de høyeste verdier på Y har det samme gjennomsnittet for X som totalgjennomsnittet for X. Formelt kan vi skrive interaksjonskurven for X rangert etter Y som

$$(11.4) \qquad M(u(Y)) = \frac{E\,[\,X \mid X \leq F^{-1}(u)\,]}{EX}, \qquad 0 \leq u <= 1$$

hvor $M(u)$ betegner interaksjonskurven , $F^{-1}(u)$ er den kumulative fordelingsfunksjonen for Y. Vi bør merke oss at interaksjonskurven er kumulativ fordi den inkluderer mer informasjon om X når u øker. Dette betyr at interaksjonskurven glattes ut og får et mer jevnt forløp enn desiltabellene, hvor gjennomsnittsverdiene er beregnet bare med utgangspunkt i det enkelte desil. Denne glattingen vil imidlertid føre til at utslagene i interaksjonskurven vil reduseres når u nærmer seg 1. I tolkningen av de enkelte sammenhenger må en derfor ta hensyn til dette faktum. Et lite utslag i interaksjonskurven når u er nær 1 må tillegges like mye vekt som et stort utslag når u er nær 0. Det er også viktig å være oppmerksom på at interaksjonskurven kan anta store negative eller positive verdier hvis EX er nær null. Totalgjennomsnittet kan være nær null hvis X antar både positive og negative verdier. Videre ser vi at $u = 0$ medfører at interaksjonskurven er null, og $u = 1$ gir $M(u(Y))=EX/EX=1$. Med utgangspunkt i denne metodikken vil vi se nærmere på sammenhengen mellom endringen i EGS og variable som vil påvirke denne.

Vi vil starte med å se nærmere på endringene i personkomponenten av EGS, da det er først og fremst denne som ble påvirket av delingsmodellen. Vi vil også inkludere interaksjonskurven for lønnsendringen, slik at vi kan se nærmere på sammenhengen mellom lønnsendringen og den beregnede personinntekt.

Gjennomsnittlig personinntekt for populasjonen som brukes er estimert til 42 000 kroner, mens gjennomsnittlig lønnsendring er på 10 000 kroner. Figur 11.2 viser at foretak med stor økning i den effektive

Figur 11.2. Sammenhengen mellom endring i EGS, beregnet personinntekt og lønnsendring. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

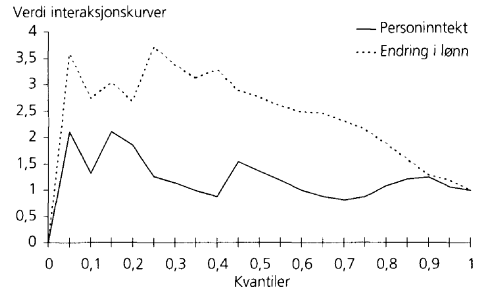

Figur 11.3. Sammenheng mellom endring i EGS, drifts- og finansresultat for 1992. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

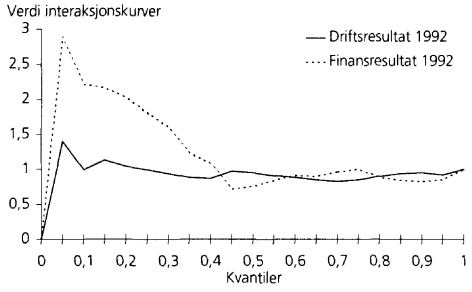

Figur 11.4. Sammenhengen mellom endring i EGS og gjeldsgrad. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

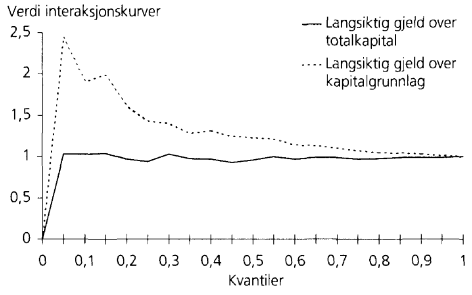

skattesatsen har høyere personinntekt enn totalgjennomsnittet; gjennomsnittet i de to første desilene er eksempelvis ca. 2 ganger høyere enn totalgjennomsnittet. Det er imidlertid en relativt stor variasjon i disse desilene, og enkelte foretak har negative personinntekter. Vi ser fra interaksjonskurven for lønnsendringen at denne følger interaksjonskurven for beregnet personinntekt nærmest perfekt i de to første desilene. Dette viser en sterk sammenheng mellom størrelsen på personinntekten og lønnsendringen og bekrefter med stor sannsynlighet at foretakene øker lønnsuttaket når den beregnede personinntekten blir positiv, til tross for at dette medfører en økning i arbeidsgiveravgiften. Fra andre til tredje desil finner vi imidlertid at lønnsuttaket er økende, samtidig med en fallende interaksjonskurve for personinntekten. Dette betyr at enkelte foretak har hatt et økende lønnsuttak samtidig som personinntekten er negativ. Dette er i grunnen ikke overraskende, lønnsuttak er en funksjon av en rekke variable, en kan derfor ikke forvente at størrelsen på den beregnede personinntekt skal forklare alle endringer i lønnsuttaket. I tredje til fjerde desil er det en stor hyppighet av negative personinntekter, interaksjonskurven er fallende i dette segmentet. Lønnsendringen er også avtakende og bekrefter den sterke sammenhengen i de to første desilene. Fra førtiende til førtifemte percentil er det en stigende tendens i personinntektene og lønnsendringen. Deretter er det en stor hyppighet av negative personinntekter inntil 8. desil, hvor den beregnede personinntekt igjen viser en stigende tendens. Imidlertid finner vi en stor hyppighet av negative personinntekter i siste desil, dette bekreftes av en fallende interaksjonskurve i dette segmentet. Interaksjonskurven for lønnsendringen er monotont avtakende i de seks siste desiler, mens den beregnede personinntekt følger en noe mer ujevn bane.

Den beregnede personinntekten skal tilsvare avkastningen på arbeidsinnsats. I beregningen av den beregnede personinntekten korrigerer en derfor for foretakets rentekostnader og renteinntekter. Spesielt kan en tenke seg at foretak med høye renteutgifter kan oppleve et lite eller lavt resultat før skatt, mens den beregnede personinntekten kan være høy. Det kan derfor bli lite samsvar mellom den direkte skatt på foretaket og skatten på beregnet personinntekt. En måte å betrakte betydningen av dette for endringen i EGS er å sortere rentekostnader og driftsresultat etter endringen i EGS. I figur 11.3 ser vi nærmere på dette.

Gjennomsnittlig driftsresultat er på 249 000 kroner, mens gjennomsnittlig finansresultat er estimert til minus 39 000 kroner. Driftsresultatet er en interessant indikator i den forstand at et høyt driftsresultat øker sannsynligheten for at personinntekten blir positiv Høye rentekostnader bidrar til en økt personinntekt, det er derfor interessant å se hvordan denne variabelen er korrelert med endringen i EGS. Figuren viser at foretak med den største økningen i EGS også har et noe høyere driftsresultat enn gjennomsnittet. Sammenhengen er imidlertid ikke spesielt sterk, fra tiende percentil og utover ser vi at interaksjonskurven ligger rundt 1. Dette tyder på at foretakene er relativt homogene i forhold til inntjening. Ser vi imidlertid på finansresultatet finner vi at dette er høyt negativt blant foretak med økning i EGS. Det er videre lavere enn gjennomsnittet for foretak med en nedgang i EGS, unntatt blant de som er lokalisert fra nittifemte til øverste percentil. Disse sammenhengene kan imidlertid være noe usikre da vi i figur 11.3 ikke har kontrollert for at foretakene er av ulik størrelse. Således kan et foretak ha et høyt negativt finansresultat, men også et stort kapitalgrunnlag. En bør i prinsippet se dette i sammenheng før en kan konkludere nærmere omkring endringene i EGS.

En naturlig indikator for å finne betydningen av størrelsen er å se nærmere på sammenhengen mellom EGS og gjeldsgraden. Gjeldsgraden kan måles som langsiktig gjeld dividert med beregnet kapitalavkastningsgrunnlag. Vi bruker denne indikatoren fordi den direkte kobler den langsiktige gjeld med den aktive kapital i næring. Hvis mye av gjelden er knyttet til eiendeler som ikke inngår i den aktive kapitalen, kan det være sannsynlig at delingsbedrifter med høy gjeldsgrad har opplevd en økning i den effektive skattesats. For sammenlikning inkluderer vi derfor også en indikator som er definert som langsiktig gjeld over sum eiendeler. Interaksjonskurvene for disse to indikatorene er gitt i figur 11.4.

Totalgjennomsnittet for langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag og langsiktig gjeld over totalkapital er gitt i tabell 11.2. Figuren viser at foretak med en økning i EGS har en klart høyere gjeldsgrad enn foretak med reduksjon i EGS. Eksempelvis ser vi at 5 prosent av foretakene med den største økningen i effektiv skattesats har en gjeldsgrad som er ca. 2,5 ganger så høy som totalgjennomsnittet. Figuren viser videre at det er en klar negativ sammenheng mellom gjeldsgrad og nedgang i skattesats. Kurven for gjeld over totalkapital viser imidlertid et helt annet bilde. Fra denne ser vi at det ikke er store forskjeller i gjeldsgrad, når en bruker balansetall. Dette betyr at foretak med økt EGS har gjeldsfinansiert aktiva som ikke inngår i kapitalavkastningsgrunnlaget. Dette kan f.eks. være kjøp av finansielle objekter.

Vi ser fra figur 11.1 at økningen i EGS skyldes både endringer i person- og foretaksbeskatningen. Til nå har vi fokusert på årsaksforklaringer som har endret den personlige delen av skattebelastningen. Det gjenstår å se nærmere på årsakene til endringene i foretaksbeskatningen. Et element i skattegrunnlaget som kan variere mye fra år til år, er korrigeringen av resultatet for endringer i foretakets skattegjeld. Et foretak opparbeider seg f.eks. skattegjeld når skattemessige avskrivninger overstiger de bokføringsmessige avskrivninger, eller når skattemessig varelagervurdering avviker fra den bokføringsmessige varelagervurdering. Et foretak må vise skattegjelden i balansen og denne blir betraktet som en langsiktig gjeld. Endringene i skattegjelden kan være store hvis investeringsnivået og avkastningen i et foretak varierer mye over tid. Et foretak som foretar store investe-

ringer vil typisk øke skattegjelden, mens skattegjelden reduseres hvis foretaket desinvesterer. Et slikt mønster fører til at den effektive skattebelastningen kan være lav i vekstperioder, mens skattebelastningen blir høyere når et foretak opplever stagnasjon. Således kan foretaksbeskatningen virke prosyklisk, dvs. det kan forsterke de naturlige svingninger, se Finansdepartementet (1989) eller Scheel og Wærness (1993). Det er av interesse å se nærmere på hvordan endringer i skattegjeld har påvirket endringen i EGS. Som påpekt er det normalt at skattegjelden avtar når foretaket er i stagnasjon, vi inkluderer derfor en indikator for lønnsomhet i analysen. Endringen i driftsresultatet er en slik indikator. I figur 11.5 ser vi nærmere på interaksjonskurvene for endring i driftsresultatet og endringene i skattegjelden.

Gjennomsnittlig endring i driftsresultatet totalt er på 11 000 kroner, mens gjennomsnittlig totalendring for skattegjelden er 29 000 kroner. En positiv endring i skattegjelden betyr at foretaket bygger ned skattegjeld, noe som vil øke skattegrunnlaget. Vi ser her klart at foretak med den største økningen i EGS har en kraftig nedbygging av skattegjelden. Dette øker skattegrunnlaget og dermed foretaksskatten. Samtidig ser vi at disse foretakene også har en kraftig reduksjon av driftsresultatet i forhold til gjennomsnittet i populasjonen. Dette tyder på at foretakene er inne i en stagnasjonsfase, og dette kan bidra til at skattegjelden oppløses. Som forklart ovenfor, reduserte skattereformen mulighetene for oppbygging av skattegjeld, da grunnlaget for foretaksbeskatningen ble utvidet. Dette betyr at skattesystemet er mindre prosyklisk etter reformen, noe som medfører at den effektive foretaksbeskatningen sannsynligvis vil bli mer stabil over tid. En indikasjon på at dette har skjedd er at foretak som har økt skattegjelden i 1992, har en mindre reduksjon av EGS, enn økningen i EGS blant foretak som bygger ned skattegjeld som er opparbeidet før reformen (se figur 11.1).

I utgangspunktet kan en tenke seg at foretakets størrelse ikke skulle bety noe for endringen i EGS. Grunnen til dette er at alle foretak står ovenfor det samme skattesystem uansett størrelse. Imidlertid kan en spørre seg hvorfor foretakene er av forskjellig størrelse. Denne rapporten har ikke som ambisjon å gi noe utfyllende svar på dette, men en kan nevne at et foretak kan vokse i størrelse fordi eierne har funnet en nisje i markedet. Videre kan et foretak inneha en produksjonsteknologi som gir lavere produksjonskostnader

Figur 11.5. Sammenhengen mellom endring i EGS, endring i driftsresultat og endring i skattegjeld. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

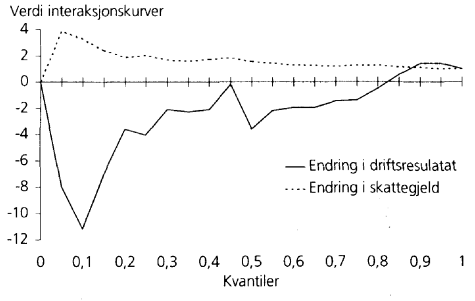

Figur 11.6. Sammenhengen mellom endring i EGS og størrelse. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

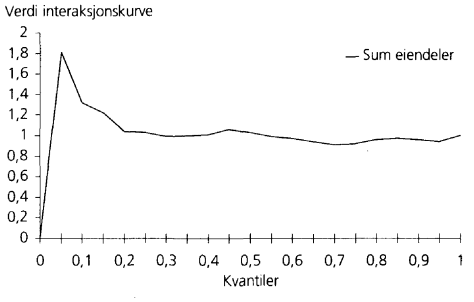

eller et foretak kan være stort fordi det innehar en form for markedsmakt. Det som vil karakterisere slike foretak er at disse har en lønnsomhet som er større enn en normalavkastningen i ekspansjonsfasen, og foretakene vil normalt utvide sin virksomhet inntil dette gapet er lukket. Det kan derfor være av interesse å se nærmere på om større foretak har blitt berørt annerledes av skattereformen enn mindre foretak. I figur 11.6 plotter vi interaksjonskurven for størrelse sortert etter endringen i EGS.

Figuren viser at foretak med den største økningen i EGS (til andre desil) er ca. 1,5 ganger større enn gjennomsnittet i populasjonen. Fra syvende til øverste desil finner vi imidlertid at foretakene øker i størrelse, samtidig som EGS faller. Dette tyder på at de største foretak ligger i halene av fordelingen av EGS. Årsaken til dette kan være mangesidig. Det er imidlertid grunn til å tro at foretak som er i ekspansjon, eller som tidligere var i ekspansjon er større enn gjennomsnittet i populasjonen. Størrelsen kan dermed tolkes som et symptom på at foretaket er eller har vært i en bransje hvor det er store endringer. Ovenfor poengterte vi skattesystemets prosykliske effekter, disse effektene vil først og fremst virke for foretak som vokser raskt eller stagnerer. Det er derfor ikke overraskende at størrelse til en viss grad er korrelert med endringene i EGS. Størrelsen kan være et symptom på at et foretak er eller har vært i vekst, og vekst/stagnasjon fører til at EGS kan variere mye mellom enkelte år.

11.2. Deskriptiv statistikk for enkeltnæringer

Et naturlig neste skritt er å kartlegge endringene i EGS på enkeltnæringer. Vi vil se nærmere på endringene i industri, bygg og anlegg, varehandel, hotell og restauranter, transport, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenestyting og privat tjenesteyting. Vi anvende de samme analysemetoder som ovenfor, men enkelte tabeller og figurer vil bli utelatt hvis de ikke gir noe ny informasjon i forhold til analysen ovenfor. Vi velger å presentere den deskriptive statistikk for næringene samlet, mens analysen gjøres separat for hver næring. I tabell 11.4 til 11.9 ser vi nærmere på viktige variable innen hver næring. Der hvor det ikke er angitt et spesifikt år er tallene hentet fra 1992-datagrunnlaget.

I industrinæringen har vi 85 observasjoner. Tabell 11.4 viser at industrinæringen har det høyeste kapitalgrunnlaget blant de forskjellige næringer, både i gjennomsnitt og på de enkelte punkter i fordelingen. Lønnsnivået er noe over totalgjennomsnittet, det samme

Tabell 11.4. Gjennomsnittsverdier og spredning for utvalgte variable. Industri

Variabel	Gjennomsnitt	Øvre kvartil	Median	Nedr kvartil	90. percentil	10. percentil
Kapitalgrunnlag	2 138 000	2 418 000	993 000	538 000	5 615 000	178 000
Beregnet personinntekt	73 000	108 000	9 000	-84 000	259 000	-362 000
Lønn til aktive eiere i 1991	323 000	420 000	290 000	191 000	582 000	81 000
Lønn til aktive eiere i 1992	343 000	468 000	294 000	197 000	705 000	63 000
Endring i inntektsbegrep	101 000	153 000	17 000	-51 000	460 000	-125 000
Langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag	0,42	0,43	0,16	0,01	0,66	0
Langsiktig gjeld over sum eiendeler	0,22	0,36	0,10	0	0,57	0
Størrelse på foretak (sum eiendeler)	3 193 000	3 050 000	1 352 000	736 000	6 031 000	333 000

Tabell 11.5. Gjennomsnittsverdier og spredning for utvalgte variable. Bygg og anlegg

Variabel	Gjennomsnitt	Øvre kvartil	Median	Nedre kvartil	90. percentil	10. percentil
Kapitalgrunnlag	1 210 000	1 225 000	551 000	232 000	2 569 000	142 000
Beregnet personinntekt	- 79 000	33 000	- 34 000	- 119 000	161 000	- 363 000
Lønn til aktive eiere i 1991	281 000	381 000	227 000	156 000	487 000	52 000
Lønn til aktive eiere i 1992	288 000	373 000	231 000	155 000	537 000	91 000
Endring i inntektsbegrep	13 000	137 000	3 000	- 62 000	240 000	- 153 000
Langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag	0,27	0,40	0,18	0,01	0,67	0
Langsiktig gjeld over sum eiendeler	0,21	0,34	0,13	0,01	0,51	0
Størrelse på foretak (sum eiendeler)	1 840 000	1 678 000	816 000	332 000	3 772 000	188 000

Tabell 11.6. Gjennomsnittsverdier og spredning for utvalgte variable. Varehandel, hotell og restauranter

Variabel	Gjennomsnitt	Øvre kvartil	Median	Nedre kvartil	90. percentil	10. percentil
Kapitalgrunnlag	1 662 000	1 556 000	770 000	318 000	3 367 000	172 000
Beregnet personinntekt	52 000	71 000	- 13 000	- 76 000	257 000	- 272 000
Lønn til aktive eiere i 1991	264 000	365 000	226 000	103 000	514 000	35 000
Lønn til aktive eiere i 1992	268 000	359 000	225 000	103 000	548 000	25 000
Endring i inntektsbegrep	23 000	72 000	4000	- 58 000	223 000	- 176 000
Langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag	0,35	0,45	0,16	0	0,85	0
Langsiktig gjeld over sum eiendeler	0,21	0,33	0,12	0	0,57	0
Størrelse på foretak (sum eiendeler)	2 738 000	2 213 000	1 054 000	507 000	5 089 000	253 000

gjelder økningen i inntektene. Brøken for langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag er over gjennomsnittet, og industriforetakene består av større bedrifter enn totalgjennomsnittet.

Vi har 95 observasjoner for bygg- og anleggssektoren. Denne sektoren er kjennetegnet ved relativt lavt kapitalgrunnlag, den har den desidert dårligste inntektsutviklingen fra 1991 til 1992 og lønnsuttaket er lite. Dette er den eneste næringen med negativ gjennomsnittlig beregnet personinntekt. Vi ser at det har vært en formidabel økning i det gjennomsnittlige lønnsuttak, men dette gir et noe skjevt bilde, da medianlønnen er tilnærmet lik i begge årene. Sektoren består av relativt små foretak.

I sektoren for varehandel/hotell og restauranter har vi 314 observasjoner, dette er dermed den største enkeltsektoren i utvalget. Kapitalgrunnlaget er noe høyere enn gjennomsnittet, mens utviklingen i inntektene er noe lavere. Lønnsuttaket er moderat og tilnærmet det samme begge årene. Beregnet personinntekt er også rundt totalgjennomsnittet, det samme gjelder gjeldsgraden. Sektoren består av relativt store foretak målt i eiendeler.

Tallene for transportsektoren er basert på 44 observasjoner. Med et så lite utvalg bør tallene tolkes med varsomhet. Det som karakteriserer transportsektoren er den store øk-

Tabell 11.7. Gjennomsnittsverdier og spredning for utvalgte variable. Transport

Variabel	Gjennomsnitt	Øvre kvartil	Median	Nedre kvartil	90. percentil	10. percentil
Kapitalgrunnlag	1 975 000	3 202 000	1 042 000	331 000	4 690 000	17 000
Beregnet personinntekt	241 000	344 000	20 000	- 42 000	1 130 000	- 205 000
Lønn til aktive eiere i 1991	323 000	400 000	276 000	154 000	636 000	90 000
Lønn til aktive eiere i 1992	367 000	432 000	332 000	184 000	714 000	150 000
Endring i inntektsbegrep	235 000	317 000	54 000	- 25 000	732 000	- 145 000
Langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag	0,42	0,67	0,22	0	1,17	0
Langsiktig gjeld over sum eiendeler	0,33	0,60	0,17	0,01	0,90	0
Størrelse på foretak (sum eiendeler)	2 737 000	2 737 000	1 404 000	983 000	6 338 000	220 000

Tabell 11.8. Gjennomsnittsverdier og spredning for utvalgte variable. Eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting

Variabel	Gjennomsnitt	Øvre kvartil	Median	Nedre kvartil	90. percentil	10. percentil
Kapitalgrunnlag	675 000	677 000	362 000	59 000	1 531 000	28 000
Beregnet personinntekt	68 000	104 000	- 4 000	- 57 000	353 000	- 125 000
Lønn til aktive eiere i 1991	432 000	483 000	248 000	120 000	783 000	32 000
Lønn til aktive eiere i 1992	449 000	445 000	244 000	76 000	662 000	29 000
Endring i inntektsbegrep	23 000	96 000	- 7 000	- 89 000	393 000	-311 000
Langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag	0,46	0,46	0,03	0	0,96	0
Langsiktig gjeld over sum eiendeler	0,17	0,29	0,03	0	0,66	0
Størrelse på foretak (sum eiendeler)	1 501 000	1 784 000	686 000	292 000	4 462 000	121 000

Tabell 11.9. Gjennomsnittsverdier og spredning for utvalgte variable. Privat tjenesteyting

Variabel	Gjennomsnitt	Øvre kvartil	Median	Nedre kvartil	90. percentil	10. percentil
Kapitalgrunnlag	820 000	831 000	452 000	269 000	1 849 000	142 000
Beregnet personinntekt	47 000	160 000	11 000	- 33 000	289 000	- 85 000
Lønn til aktive eiere i 1991	365 000	448 000	324 000	214 000	607 000	152 000
Lønn til aktive eiere i 1992	365 000	448 000	300 000	215 000	644 000	139 000
Endring i inntektsbegrep	32 000	122 000	41 000	- 32 000	176 000	- 109 000
Langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag	0,55	0,74	0,26	0	0,91	0
Langsiktig gjeld over sum eiendeler	0,29	0,47	0,19	0	0,72	0
Størrelse på foretak (sum eiendeler)	1 245 000	1 421 000	819 000	453 000	2 680 000	213 000

ningen i inntektene, dette gjenspeiles også ved at lønnsuttaket øker kraftig fra 1991 til 1992. Sektoren består av foretak som må karakteriseres som store. Denne sektoren har også de desidert høyeste beregnede personinntektene.

I eiendomsdrift og forretningsmessig tjenestyting består vårt utvalg av 76 observasjoner mens vi har 64 observasjoner i privat tjenesteyting. Det karakteristiske ved eiendoms-

drift, forretningsmessig tjenesteyting og privat tjenesteyting er at kapitalgrunnlaget er lavt, lønnsuttaket er høyt, og den beregnede personinntekt er i begge næringer over totalgjennomsnittet. Sektorene er også kjennetegnet ved relativt små foretak. Gjeldsgraden er rundt eller over gjennomsnittet i populasjonen. Det er videre spesielt interessant å se at det er en stor stabilitet i lønnsuttaket i privat tjenesteyting.

Tabellene viser at de forskjellige næringer har forskjellige karakteristika. Spesielt skiller transport- og bygg og anleggsnæringen seg ut med hensyn til utvikling i lønnsomheten. Transportforetakene har hatt en kraftig forbedring av lønnsomheten, mens hovedparten av foretakene innen bygg og anlegg fikk en reduksjon av lønnsomheten. Eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting og privat tjenesteyting har lave kapitalgrunnlag i forhold til totalgjennomsnittet. Den tildels store variasjonen mellom de enkelte næringer kan ha ført til at skatteomleggingen har slått forskjellig ut.

Vi vil først se nærmere på sammenhengene i industrinæringen. For å begrense omfanget noe, vil vi konsentrere oss om å presentere resultatene for enkeltnæringene i tekstform, når resultatene innen en enkeltnæring i liten grad avviker fra hovedresultatene vi fant for totalpopulasjonen. Er det stor avvik vil vi imidlertid velge å trekke inn figurbetraktninger for å belyse sammenhengene nærmere.

11.3. Industri

I figur 11.7 ser vi nærmere på endringen i EGS, hvor vi, som ovenfor, splitter totalendringen i EGS inn i en person- og foretaksdel. Person- og foretaksdelen er sortert etter totalendring i EGS, i synkende rekkefølge.

I industrinæringen finner vi relativt store endringer i EGS. Omtrent halvparten har fått en økning i EGS, mens den andre halvparten opplevde en nedgang. Vi finner at foretaksdelen av EGS er lite endret i perioden, og den største gjennomsnittlige endring er på under 10 prosentpoeng (i første desil). Persondelen av EGS har imidlertid endret seg relativt mye. Dette tyder på at beregnet personinntekt, endring i lønnsuttak eller gjeldsgraden kan ha betydd mye for denne næringen. I figur 11.8 ser vi nærmere på sammenhengen mellom endringen i EGS og disse variablene.

Figur 11.7. Endring i EGS for industri. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS.

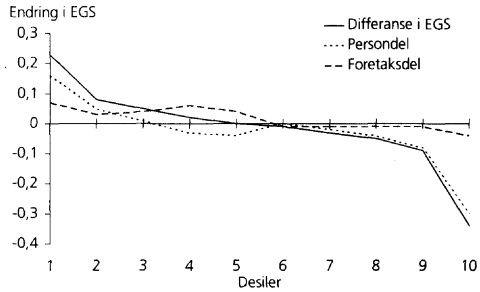

Figur 11.8. Sammenhengen mellom endring i EGS, beregnet personinntekt og endring i lønnsuttak. Industri. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

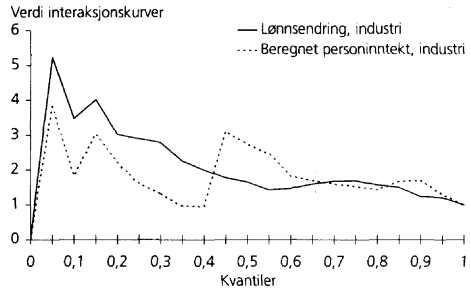

Gjennomsnittlig totalendring i lønnsuttaket er på 21 000 kroner, mens gjennomsnittlig beregnet personinntekt er 73 000 kroner. Figuren viser at både endringen i lønnsuttaket og den beregnede personinntekten er over totalgjennomsnittet i de tre første desilene. Dette bidrar dermed til at disse foretakene opplevde en økning i EGS. Vi finner imidlertid at den beregnede personinntekt synker fra andre til fjerde desil, gjennomsnittlig beregnet personinntekt innen disse desiler er negative. Den beregnede personinntekt stiger imidlertid i femte desil. for så å avta monotont til og med tiende desil. Dette mønsteret passer godt med formen på persondelen i figur 11.7. Persondelen av endringen i EGS stiger fra fjerde til sjette desil, for deretter å avta.

Betrakter vi andre sammenhenger finner vi at disse ikke avviker spesielt mye fra resultatene vi fant for totalpopulasjonen. Gjennomsnittlig finansresultat er negativt og det er mer negativt for foretak med økning i EGS. Dette bekreftes av at langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag er ca. 3-4 ganger høyere for foretak med den største økningen i EGS enn totalgjennomsnittet. Vi finner videre at foretak med den største økningen i EGS frigjør skattegjeld, og at de samtidig har en nedgang i lønnsomheten i perioden vi betrakter. Disse foretakene har også en nedgang i driftsresultatet noe som kan indikere at foretakene er inne i en stagnasjonsfase.

11.4. Bygg og anlegg

I figur 11.9 ser vi nærmere på endringen i EGS for bygg- og anleggsbransjen.

I bygg og anleggsnæringen finner vi at halvparten av populasjonen opplevde en økning i EGS, mens den andre halvparten fikk en nedgang. Dette er i tråd med resultatet for hele populasjonen. I figur 11.10 ser vi nærmere på sammenhengen mellom endring i EGS, beregnet personinntekt og endring i lønnsuttak.

Bygg og anleggsnæringen er den eneste sektoren blant de vi betrakter som har en negativ totalgjennomsnitt for beregnet personinntekt; minus 79 000 kroner. Gjennomsnittlig endring i lønnsuttak er også meget beskjedent; ca. 7 000 kroner. Det lave gjennomsnittet for endringen i lønnsuttaket fører til at interaksjonskurven for lønnsendringen kan anta store verdier, jfr. relasjon. (11.4). I og med at totalgjennomsnittet for beregnet

Figur 11.9. Endring i EGS for bygg og anlegg. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS. $\frac{\text{Prosentpoeng}}{100}$

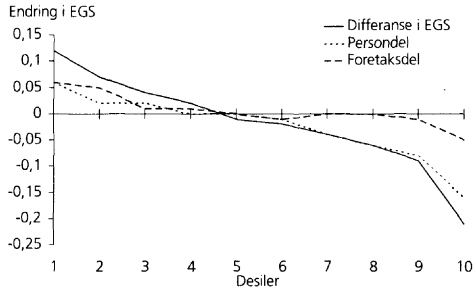

Figur 11.10. Sammenhengen mellom endring i EGS, beregnet personinntekt og endring i lønnsuttak. Bygg og anlegg. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

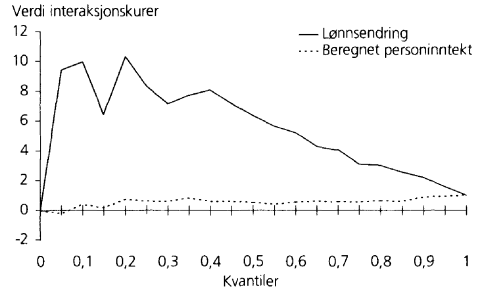

personinntekt er negativt, vil negative verdier på interaksjonskurven bety en positiv personinntekt. Videre vil en stigende kurve bety at beregnet personinntekt antar økende negative verdier. Vi finner at sammenhengene i denne sektoren er de samme som vi har funnet tidligere. Beregnet personinntekt er høyest blant foretak med stigning i EGS, og dette er nært korrelert med lønnsuttaket. Personinntekten og lønnsuttaket avtar etterhvert som vi beveger oss mot siste desil. Netto finanskostnader er noe høyere enn totalgjennomsnittet blant foretak i første og andre desil, dette gjelder også langsiktig gjeld over kapitalgrunnlag. Ser vi på foretaksdelen av EGS, finner vi at foretak med den største økningen i EGS har en reduksjon i skattegjelden som er over 2 ganger totalgjennomsnittet. Vi finner imidlertid den største reduksjonen av skattegjelden blant foretak i tredje og fjerde desil, dette passer med at foretaksdelen av endringen i EGS stiger marginalt i disse desiler. Vi finner også at foretak med stor oppløsning av skattegjeld har en dårligere lønnsomhetsutvikling enn foretak med en økning i skattegjelden, i tråd med resultatene ovenfor.

11.5. Varehandel, hotell og restaurantdrift

Figur 11.11 viser endringen i EGS, oppdelt i en persondel og foretaksdel.

I denne næringen finner vi at ca. 55 prosent av populasjonen har fått en økning i EGS. Økningen i foretaksdelen av EGS er større enn persondelen i første og andre desil, til forskjell fra industrinæringen hvor persondelen hadde den største økningen. Dette gjør det interessant å betrakte både sammenhengen mellom EGS, beregnet personinntekt og endring i lønnsuttak og sammenhengen mellom EGS og endringene i skattegjeld. Figur 11.12 og 11.13 viser disse.

Figur 11.11. Endring i EGS for varehandel, hotell og restaurantdrift. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS. $\frac{\text{Prosentpoeng}}{100}$

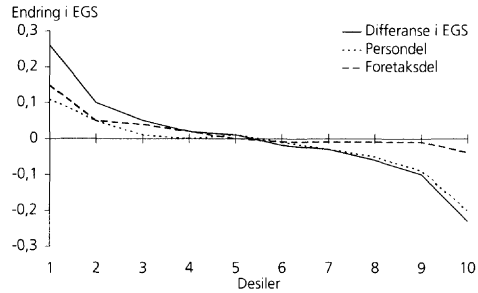

Figur 11.12. Sammenhengen mellom endring i EGS, beregnet personinntekt og endring i lønnsuttak. Varehandel hotell og restaurant-er. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

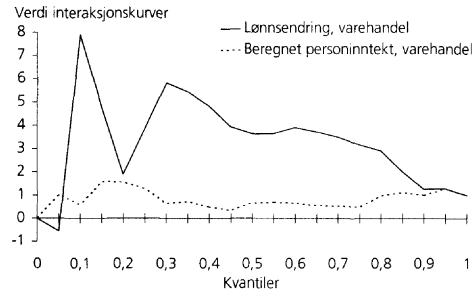

Figur 11.13. Sammenhengen mellom endring i EGS, endring i skattegjeld og endring i driftsresultat. Varehandel hotell og restauranter. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

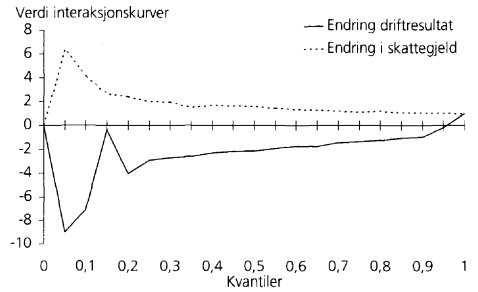

Gjennomsnittlig lønnsøkning er på 4 000 kroner, mens gjennomsnittlig beregnet personinntekt på 52 000 kroner. Den beregnede personinntekt er rundt gjennomsnittet i det første desilet, mens lønnsuttaket er større enn gjennomsnittet i det første desilet. Personinntekten øker og ligger noe over gjennomsnittet når vi inkluderer observasjoner opp til tjuefemte percentil. Den beregnede personinntekt stiger en del fra syttifemte til nittifemte percentil, for deretter å avta kraftig i siste kvantil. Lønnsendringen følger i noen grad utviklingen i den beregnede personinntekt, men sammenhengen kan ikke karakteriseres som spesielt sterk.

Totalgjennomsnittet for endringen i skattegjeld er på 33 000 kroner, mens gjennomsnittlig endring i driftsresultatet er på 34 000 kroner. Foretakene med den største økningen i EGS oppløste mellom 5 og 6 ganger så mye skattegjeld som totalgjennomsnittet. Dette forklarer den store økningen i foretaksdelen av EGS. Samtidig finner vi at disse foretakene hadde en svært dårlig lønnsomhetsutvikling i perioden, noe som tyder på at disse foretak er i en annen fase av livssyklusen enn foretakene med nedgang i EGS.

Når det gjelder gjeldsgraden, er denne høyere blant foretak med den største økningen i EGS. Dette er helt i tråd med resultatet for den samlede populasjon.

11.6. Transport

Figur 11.14 viser endringen i EGS for transportnæringen.

For transportnæringen ser vi at ca. 55 prosent av populasjonen fikk en nedgang i EGS i perioden. Vi bør imidlertid merke oss at både persondelen og foretaksdelen av EGS fluktuerer mer i denne næringen enn i de andre næringer. Spesielt finner vi at foretaksdelen av endringen i EGS består av både synkende og stigende partier.

Figur 11.14. Endring i EGS for transport. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS. $\frac{\text{Prosentpoeng}}{100}$

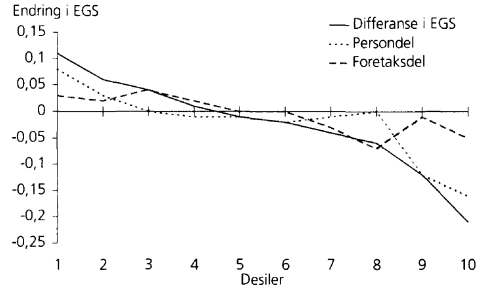

Figur 11.15. Sammenhengen mellom endring i EGS, beregnet personinntekt og endring i lønnsuttak. Transport. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

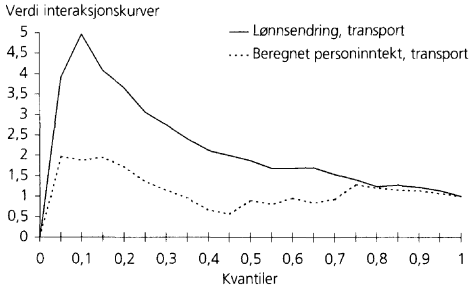

Figur 11.16. Sammenhengen mellom endring i EGS, endring i skattegjeld og endring i driftsresultat. Transport. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS

Persondelen er nærmere korrelert med totalendringen i EGS. Dette gjør det interessant å se nærmere på sammenhengene mellom lønnsendring, beregnet personinntekt og endring i skattegjeld i denne næringen. I figur 11.15 og 11.16 betraktes disse sammenhengene nærmere.

Gjennomsnittlig beregnet personinntekt er på 241 000 kroner, mens lønnsendringen er på 44 000 kroner. Dette er høyt i forhold til andre næringer. Vi finner at beregnet personinntekt er ca. 1,8 ganger høyere fram til tjuende percentil i forhold til totalgjennomsnittet. Dette er nært korrelert med lønnsuttaket som ligger rundt 4 ganger over gjennomsnittet i det samme området. Både lønnsuttak og beregnet personinntekt avtar fram til sekstifemte percentil. Deretter stiger både lønnsuttaket og den beregnede personinntekten stiger noe, mens det er en fallende tendens fra syttiende percentil og utover. Dette samsvarer godt med fallet i persondelen i EGS fra syttiende percentil.

Gjennomsnittlig endring i skattegjeld er på minus 29 000 kroner, mens gjennomsnittlig endring i driftsresultatet er på 297 000 kroner. Dette er den eneste sektoren som hadde en gjennomsnittlig økning i skattegjelden i perioden. Vi finner som forventet at foretak med den største reduksjonen av skattegjelden ligger i femte percentil. I dette kvantilet er også endring i driftsresultatet negativt. Oppløsningen av skattegjelden faller fram til femtende percentil for deretter å stige igjen. Dette gjenspeiles i foretaksdelen av EGS, som faktisk stiger fra andre til tredje desil. Det samme mønsteret finner vi fra åttende til niende desil hvor oppløsningen av skattegjeld er positiv, og hvor foretaksdelen av EGS er stigende.

11.7. Eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting og privat tjenesteyting

Vi velger å diskutere disse næringene samlet, da de er relativt nært sammenknyttet. I figur 11.17 og 11.18 ser vi nærmere på endringen i EGS.

Figurene viser at foretaksdelen av EGS i liten grad har endret seg i perioden. I privat tjenestyting finner vi imidlertid at foretaksdelen fluktuerer nokså mye. Det er relativt store utslag i persondelen av EGS for eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting, mens det er små endringer i denne for privat tjenesteyting.

Figur 11.17. Endring i EGS for eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS. $\frac{\text{Prosentpoeng}}{100}$

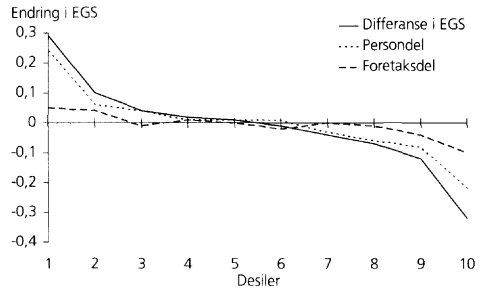

Figur 11.18. Endring i EGS for privat tjenesteyting. Sortert i synkende rekkefølge etter endring i EGS. $\frac{\text{Prosentpoeng}}{100}$

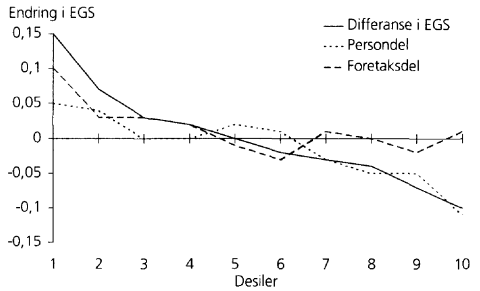

I eiendomsdrift, forretningsmessig tj.yting finner vi også noe av det samme mønsteret som tidligere. Det viser seg at både lønnsuttaket og beregnet personinntekt er høyere blant foretak med den største økningen i EGS. Personinntekten er imidlertid høy også blant de foretak med den største nedgangen i EGS, dette bryter med mønsteret i andre næringer. Når det gjelder oppløsningen av skattegjeld finner vi at denne er positiv og varierer lite over de enkelte desiler. Dette gjenspeiles av at endringene i foretaksdelen i figur 11.17 er meget små.

I privat tjenesteyting har foretakene med den største nedgangen i EGS negativ beregnet personinntekt, mens foretak med den største økningen har en positiv personinntekt. Det er også her en sterk reduksjon av skattegjelden blant foretak med den største økningen i EGS. Reduksjonen av skattegjeld er imidlertid stabil fram til femte desil. I femte og sjette desil er det en økning av skattegjelden, noe som medfører at foretaksdelen av EGS faller. Fra sjette til syvende og i siste desil stiger imidlertid oppløsningen noe, og foretaksdelen øker tilsvarende. Vi finner at endringen i driftsresultatet er negativ blant foretak med økning i EGS, og sterkt korrelert med oppløsningen av skattegjeld.

Selv om det ikke er noen dramatiske forskjeller mellom de enkelte næringene, er det enkelte forskjeller som kan poengteres.

I eiendomsdrift, forretningsmessig tj.yting. finner vi nærmest ingen endringer i foretaksdelen av endringen i EGS, stort sett alle endringer skyldes persondelen.

I varehandel, hotell og restauranter og privat tjenesteyting skyldes det meste av økningen i EGS oppløsning av skattegjeld. I andre næringer betyr persondelen like mye eller mer.

Vi finner at persondelen betyr mest i alle næringer når vi betrakter foretak med nedgang i EGS. Blant disse finner vi negativ beregnet personinntekt og reduksjon av lønnsuttaket. Unntaket er eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting.

Til sist bør vi påpeke at analysen inneholder noen svakheter. Vi har sett på sammenhenger mellom endring i EGS og forskjellige variable uten å ta hensyn til at de ulike variable kan samvariere. Vi kan dermed komme i skade for å overvurdere enkelte effekter. Ved hjelp av ikke-lineære regresjonsteknikker kan vi med større presisjon finne nettoeffektene. Vi har videre kun sett på et panel over to år, og dette kan oppfattes som knapt. Noe av dette problemet har vi imidlertid prøvd å takle ved at vi har betraktet hele fordelingen og ikke bare sett på gjennomsnittstall. Heterogeniteten i fordelingen, og det faktum at de enkelte foretak er i forskjellige stadier av sin livssyklus, har derfor gjort det mulig å trekke enkelte konklusjoner. Konklusjonene vil imidlertid bli styrket med et utvidet datagrunnlag. Vi har heller ikke diskutert problematikken med hvilke kapitalarter som inngår i kapitalgrunnlaget, f.eks. har vi ikke gitt noen analyse av hvordan delingsmodellen påvirker foretak med mye menneskelig kapital eller om betydningen av denne type kapital versus fysisk kapital. Dette vil imidlertid være interessante felt for framtidig forskning.

Referanser

Arneberg, M.W., H.A. Gravningsmyhr, K.Hansen, N.Langbraaten, B.Lian og T.-O. Thoresen (1995): *LOTTE — en mikrosimuleringsmodell for beregning av skatter og trygder*, Rapport 95/19, Statistisk sentralbyrå.

Davidson, R. og J.G. MacKinnon (1993): *Estimation and inference in econometrics*, New York:Oxford University Press.

Finansdepartementet (1989): *Bedrifts- og kapitalbeskatningen — en skisse til reform,* Norges offentlige utredninger, NOU 1989:14.

Finansdepartementet (1990): *Skattereformen 1992*, Ot.prp. nr. 35.

Finansdepartementet (1995): *Evaluering av deler av skattereformen*, Ot. prp. nr. 19.

Finansdepartementet i Sverige (1995): *Skattereformen 1990-1991: En utvärdering*, SOU 1995:104, Stockholm.

Fjeld, S., E. Gaaseide og J.Stensrud (1994): Regnskapsstatistikk 1991-1992, Notater 94/25, Statistisk sentralbyrå.

Fjærli, E. og D.Lund (1995): The choice between owner's wages and dividends under the dual income tax, mimeo.

Hagen, K.P (1988): "Kapitalbeskatning og kapitalavkastning" vedlegg 7 i Norges offentlige utredninger NOU 1988:21, 327-353.

Hansen, T., K.P.Hagen, T.Johnsen og K.Boye (1991): *Skattereformen 1992: En vurdering av regjeringens reformforslag innen bedrifts- og personbeskatning*, SNF-rapport 16/91, Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning.

King, M.A. (1977): *Public policy and the corporation*, Chapman and Hall, London og Wiley & Sons, New York.

King, M.A. og D. Fullerton (red.) (1984): The taxation of income from capital – A comparities study of the United States, the United Kingdom, Sweden and West-Germany, Chicago: Chicago University Press.

Kleive, A.M. og L. Solheim (1994): Kalibrering av vektene i utvalgsundersøkelser — Erfaringer fra utvalgene til inntekts- og formuesundersøkelsene 1991 og 1992, Notater 94/23, Statistisk sentralbyrå.

Kristoffersen, S., R. Eriksen og L.T. Foss (1995): Inntekts- og formuesundersøkelsene for personlig næringsdrivende 1991 og 1992, Notater 95/12, Statistisk sentralbyrå.

Lian, B. og K.O. Aarbu (1996): Dokumentasjon av LOTTE-AS, Notater 96/18, Statistisk sentralbyrå.

Maddala, G.S. (1988): *Introduction to econometrics,* New York: Macmillan Publishing Company.

Musgrave, R.A. (1959): *The theory of public finance,* New York: McGraw-Hill.

Musgrave, R.A. (1969): *Fiscal systems,* New Haven: Yale University Press.

Nordisk skattevitenskaplig forskningsråd (NSFR) (1995): *Samspelet mellan beskattningen av aktiebolag och aktieägare i de nordiske länderna- före og efter skattereformerna,* Generalrapport NSFR.

Nygårdsseter, S., A. Sørbråten, P.E. Gjedtjernet, W. Nordhus og P.M. Holt (1995): Inntekts- og formuesundersøkelsen for aksjeselskaper og andre etterskuddspliktige 1991 og 1992, Notater 95/9, Statistisk sentralbyrå.

Pedersen, V. (1995): Inntekts- og formuesundersøkelsen 1991, Notater 95/51, Statistisk sentralbyrå.

Sandmo, A (1976): Optimal taxation- an introduction to the literature, *Journal of Public Economics* **6**, 37-54.

Scheel, H.H. og E. Wærness (1993): Should Tax Depreciation Rates for Business Assets Reflect Economic Depreciation Rates?, San Diego Department of Economics Working Paper 93-20, University of California.

Sinn, H.W. (1987): *Capital Income Taxation and Resource Allocation,* North-Holland, Amsterdam.

Skattedirektoratet (1991): *Melding om skattereformen,* Sk nr 12/1991.

Skattedirektoratet (1991): *Lignings-ABC 1991,* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Skattedirektoratet (1992): *Lignings-ABC 1992,* Oslo: Grøndahl Dreyer.

Skattedirektoratet (1993): *Lignings-ABC 1993*, Oslo: Grøndahl Dreyer.

Slemrod, J. (red.) (1990): *Do taxes matter,* Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Strøm, S., T. Wennemo og R. Aaberge (1993): *Inntektsulikhet i Norge 1973-1990,* Rapporter 93/17, Statistisk sentralbyrå.

Thoresen, T.O. og K.O. Aarbu (1995): Skattereformen og progressivitet i skattesystemet, *Økonomiske analyser* 9/95, Statistisk sentralbyrå, 31-39.

Whalley (1990): "Foregn responses to U.S. tax reform" i J. Slemrod (red.): Do taxes matter? Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Aaberge, R. (1986): On the problem of measuring inequality, Discussion Paper 14, Statistisk sentralbyrå.

Aaberge, R. og T. Wennemo (1993): *Inntektsulikhet og inntektsmobilitet i Norge 1986-1990,* Sosiale og økonomiske studier 82, Statistisk sentralbyrå.

Aarbu, K.O. (1992): Gjennomsnitts- og marginalskatter for personlig næringsdrivende før og etter skattereformen i 1992, *Økonomiske analyser* 7/92, Statistisk sentralbyrå, 15-25.

De sist utgitte publikasjonene i serien Sosiale og økonomiske studier *Recent publications in the series Social and Economic Studies*

68 Miljøstatistikk 1988: Naturressurser og miljø *Environmental Statistics: Natural Resources and the Environment*. 1988. 291s. 70 kr. ISBN 82-537-2664-3

69 B. Aardal, H. Valen: Velgere, partier og politisk avstand. 1989. 329s. 125 kr. ISBN 82-537-2762-3

70 Sosialt utsyn 1989 *Social Survey*. 1989. 230s. 125 kr. ISBN 82-537-2776-3

71 A.L. Ellingsæter: Normalisering av deltidsarbeidet: En analyse av endring i kvinners yrkesaktivitet og arbeidstid i 80-årene *Normalization of Part-Time Work: A Study of Women's Employment and Working Time Patterns in the 1980s*. 1989. 127s. 75 kr. ISBN 82-537-2779-8

72 D. Album: Individ, arbeid og inntekt: En fordelingsanalyse *Individuals, Jobs and Earnings: A study of Distribution*. 1989. 198s. 85 kr. ISBN 82-537-2850-6

73 K.A. Brekke, A. Torvanger (red.): Vitskapsfilosofi og økonomisk teori. *Philosophy of Science and Economic Theory*. 1990. 315s. 115 kr. ISBN 82-537-2857-3

74 H. Valen, B. Aardal, G. Vogt: Endring og kontinuitet Stortingsvalget 1989. 1990. 172s. 100 kr. ISBN 82-537-2963-4

75 O. Aukrust: Økonomisk forskning og debatt. *Economic research and debate*. Utvalgte artikler 1942-1989. 1990. 383s. 125 kr. ISBN 82-537-2984-7

76 G. Haraldsen, H. Kitterød: Døgnet rundt. Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90. Tidsnyttingsundersøkelsene. 1992. 185s. 189 kr. ISBN 82-537-3639-8

77 J.-E. Lystad: Norsk hotellnæring 1950-1990. 1992. 174s. 115 kr. ISBN 82-537-3677-0

78 O. Ljones, B. Moen, L. Østby (red.): Mennesker og modeller: Livsløp og kryssløp. 1992. 336s. 165 kr. ISBN 82-537-3699-1

79 I. Gabrielsen: Det norske skattesystemet 1992 *The Norwegian Tax System*. 1992. 175s. 115 kr. ISBN 82-537- 3728-9

80 E. Bowitz: Offentlige stønader til husholdninger: En økonometrisk undersøkelse og modellanalyse. 1992. 119s. 100 kr. ISBN 82-537-3785-8

81 S. Blom, T. Noack, L. Østby: Giftermål og barn – bedre sent enn aldri? 1993. 167s. 115 kr. ISBN 82-537-3808-0

82 R. Aaberge, T. Wennemo: Inntektsulikhet og inntektsmobilitet i Norge 1986-1990. 1993. 46s. 90 kr. ISBN 82-537-3911-7

83 I. Svendsen: Empirical Tests of the Formation of Expectations: A Survey

of Methods and Results. 1993. 52s. 75 kr. ISBN 82-537-3948-6

84 B.E. Naug: En økonometrisk analyse av utviklingen i importandelene for industrivarer 1968-1990 *An Econometric Analysis of the Development of Manufacturing Import Shares 1968-1990.* 1994. 78s. 95 kr. ISBN 82-537-3955-9

85 E. Bowitz, Å. Cappelen: Prisdannelse og faktoretterspørsel i norske næringer *Price Formation and Factor Demand in Norwegian Industries.* 1994. 177s. 125 kr. ISBN 82-537-4024-7

86 K. Mohn: Modelling Regional Producer Behaviour: A Survey *Modellering av regional produsentatferd – En litteraturoversikt.* 1994. 71s. 95 kr. ISBN 82-537-4042-5

87 K.A. Magnussen: Old-Age Pensions, Retirement Behaviour and Personal Saving: A Discussion of the Literature *Alderspensjon, pensjoneringsatferd og privat sparing: En diskusjon av litteraturen.* 1994. 69s. 95 kr. ISBN 82-537-4050-6

88 K. Mohn, L.S. Stambøl, K.Ø. Sørensen: Regional analyse av arbeidsmarked og demografi: Drivkrefter og utviklingstrekk belyst ved modellsystemet REGARD *Regional Analysis of Labour Market and Demography with the Model REGARD.* 1994. 165s. 125 kr. ISBN 82-537-4082-4

89 N.M. Stølen: Wage Formation and the Macroeconomic Functioning of the Norwegian Labour Market *Lønnsdannelse og den makroøkonomiske funksjonsmåten til det norske arbeidsmarkedet.* 1995. 306s. 180 kr. ISBN 82-537-4141-3

90 Ø. Kravdal: Sociodemographic Studies of Fertility and Divorce in Norway with Emphasis on the Importance of Economic Factors *Sosiodemografiske studier av fruktbarhet og skilsmisse i Norge med vekt på betydningen av økonomiske faktorer.* 1994. 267s. 155 kr. ISBN 82-537-4088-3

91 T. Kornstad: Empirical Life Cycle Models of Labour Supply and Consumption *Empiriske livsløpsmodeller for arbeidstilbud og konsum.* 1995. 115s. 110 kr. ISBN 82-537-4166-9

92 H.C. Bjørnland: Trends, Cycles and Measures of Persistence in the Norwegian Economy *Trender, konjunktursvingninger og varighet av sjokk i norsk økonomi.* 1995. 109s. 110 kr. ISBN 82-537-4220-7

93 Å. Cappelen, R. Choudhury, T. Eika: Petroleumsvirksomheten og norsk økonomi 1973-1993 *The Oil Industry and the Norwegian Economy 1973-1993.* 1996. 128s. 110 kr. ISBN 82-537-4287-8

94 K.O. Aarbu og B. Lian: Skattereformen og delingsmodellen: En empirisk analyse *The Norwegian tax reform and the capital income imputation method: An empirical analysis.* 1996. 94s. 95 kr. ISBN 82-537-4297-5

95 T.J. Klette og A. Mathiassen: Vekst og fall blant norske industribedrifter: Om nyetablering, nedlegging og omstilling *Growth and turnover among Norwegian manufacturing plants.* 1996. 114s. 110 kr. ISBN 82-537-4298-3

C

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep
N-0033 Oslo

Publikasjonen kan bestilles fra:
Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 00 44 80
Telefaks: 22 86 49 76

eller:
Akademika - avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

ISBN 82-537-4297-5
ISSN 0801-3845

Pris kr 95,00

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

9 788253 742977

© Falch Hurtigtryk, Oslo